

T.C.

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

**KREDİ KARTI KULLANIMINI ETKİLEYEN
SOSYO-EKONOMİK FAKTÖRLERİN ANALİZİ:
BURDUR İLİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NİLAY KÜKRER

Tez Danışmanı: Doç. Dr. SELİM ADEM HATIRLI

ISPARTA - 2006

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZLİ YÜKSEK LİSANS
TEZ SAVUNMASI VE SÖZLÜ SINAV TUTANAĞI

İLGİ: Enstitü Yönetim Kurulunun ...../..../20....Tarih ve
...../.....Sayılı Kararı.

İktisat Anabilim Dalında ders dönemine ait Eğitim-Öğretim programını başarı ile tamamlayan 0330202255 numaralı Nilay Kükrer'in hazırladığı Kredi Kartını Kullanımını Etkileyen Sosyo-Ekonomik Faktörlerin Analizi:Burdur İli Örneği başlıklı TEZLİ YÜKSEK LİSANS TEZİ ile ilgili TEZ SAVUNMASI ve SÖZLÜ SINAVI Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin .....maddesi uyarınca ...../...../20.....günü saat .....’da yapılmış;sorulan sorular ve alınan cevaplar sonunda adayın tez savunmasının KABULÜNE / REDDİNE/ DÜZELTME SÜRESİ VERİLMESİNE, OYBİRLİĞİYLE/ OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

SINAV JÜRİSİ

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

ÖNSÖZ

İstanbul Üniversitesi İngilizce İktisat Bölümü'nde bana ekonominin alfabesini öğreten ve emeği geçen tüm hocalarıma, başta Sayın Prof. Dr. Mithat Melen'e, Sayın Prof. Dr. Gül Günver Turan'a, Sayın Prof. Dr. Nihal Tuncer'e, Sayın Doç. Dr. Haluk Zülfikar'a,

Yüksek Lisans Eğitimim süresince bana emeği geçen Sayın Prof. Dr.Ömer Eroğlu'na, Sayın Yard.Doç.Dr.Bekir Gövdere'ye, SayınYard.Doç.Dr.Levent Kösekahyoğlu'na, Sayın Yard.Doç.Dr.Musa Öztürk'e ,

Bana her zaman yardımcı olan ve tez çalışmamda katkıları olan tez danışmanım Sayın Doç.Dr Selim Adem Hatırlı'ya

Eğitimim süresince ve öncesinde, benden hiçbir fedakarlığı esirgemeyen, bu süreç içerisinde her türlü destekleri ile katkıları olan, beni bugünlere getiren annem Pervin Balkanlı'ya, babam Aydın Balkanlı'ya ve ağabeyim Nuri Balkanlı'ya,

Tez çalışmam sırasında benden desteğini hiç eksik etmeyen sevgili eşim Jin.Op.Dr.Sadık Kükrer'e ve şu an içimde yaşattığım oğlum Berke Tuna Kükrer'e ve bugünlere gelebilmemde emeği olan herkese,

En içten teşekkürlerimi sunarım.

Nilay Kükrer

ÖZET

KREDİ KARTI KULLANIMINI ETKİLEYEN SOSYO-EKONOMİK FAKTÖRLERİN ANALİZİ : BURDUR İLİ ÖRNEĞİ

Nilay KÜKRER

Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisat Bölümü

Yüksek Lisans Tezi, 89 sayfa, Nisan 2006

Danışman: Doç. Dr. Selim Adem HATIRLI

Bu çalışmada, bankacılık sektörünün en aktif ve stratejik finansal enstrümanlarından biri olan kredi kartları incelenmiştir. Bu çalışmanın amacı, kredi kartlarının dünyadaki ve Türkiye’deki tarihsel gelişimi ile birlikte tüketicilerin kredi kartı sahipliğini etkileyen faktörlerin belirlenmesidir.

Burdur ilinde yaşayan ailelerin kredi kartı kullanımı tercihlerini etkileyen başlıca sosyo-ekonomik faktörlerin analizi amaçlanmıştır. Bu amaçla, Logit modeli kullanılmış ve ailelerle yapılan anketlerden elde edilen veriler kullanılarak model tahmin edilmiştir.

Analiz sonuçlarında ailelerin aylık toplam tüketim harcaması ve kredi kartı harcaması sırasıyla, 206 175 YTL ve 131 580 YTL olarak belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, gelir seviyesi arttıkça kredi kartı kullanımı yaygınlaşmaktadır. Modeldeki açıklayıcı değişkenlerden ortalama aile genişliği, kişinin ortalama yaşının 34 ve üzerinde olması ve medeni durumu dışındaki değişkenlerin tamamı beklenen işarete sahiptir. Buna göre, kişinin araba sahibi olması, eğitim durumunun lise ve daha yüksek bir düzeyde olması ve kredi kartı kullanan kişinin cinsiyetinin erkek olmasıyla kredi kartı kullanımı arasında pozitif yönlü ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kredi Kartları, Logit, Tüketim

ABSTRACT

AN ANALYSIS OF SOCIO-ECONOMIC FACTORS EFFECTING CREDIT CARD USAGE: AN EXAMPLE OF BURDUR CITY

Nilay KÜKRER

Suleyman Demirel University, Department of Economics

Ph. D, 89 pages, April 2000

Supervising: Assoc. Prof. Dr. Selim Adem HATIRLI

In this study, the credit cards which are the most active and the most strategic instrument of the banking sector have been examined. The aim of this study is to determine the factors affecting the consumers' ownership of credit cards with the historical development of credit cards around the world and in Turkey.

It is aimed to analyze the main socio-economic factors affecting the preference of the credit card use of the families living in Burdur city. For this purpose, a logit model was used and the model is estimated using the data of the survey applied to the families.

In the results of the analysis, total consumption expenses and credit card expenses are defined respectively as 206 175 YTL and 131 580 YTL. According to the results of the research, as the level of income increases, the use of credit card becomes prevalent. The variables have the expected signs; except for explanatory variables such as the average family broadness, the average age of the person being 34 and older and the marital status. With respect to this, there is a positive relationship between owning a car, having high school or higher education level, being a male and the use of credit card.

Keywords: Credit Cards, Logit, Consumption

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
A.B.D	Amerika Birleşik Devletleri
ATM	Automated Teller Machines
B.K.M	Bankalar Arası Kart Merkezleri
BUL	Birleşik Uyarı Listesi
CVC	Card Velidation Code
CVV	Card Verification Value
EFT	Elektronik Fon Transferi
EFTPOS	Electronic Fund Transfer at the Point of Sale
EFTS	Elektronik Fon Transfer Sistemleri
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
ICA	Interbank Card Association
JCB	Japan Credit Bureau
KKB	Kredi Kayıt Bürosu
KRS	Kredi Referans Sistemi
POS	Point of Sale
PSB	The Payment System Of The Bank
s.	Sayfa
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa No
Şekil 1. Banka Kredi Kartlarının Otorizasyon (Onay) Şeması.....	29
Şekil 2. Sahip Olunan Kredi Kart Ne Şekilde Elde Edildi?(%).....	72
Şekil 3. Ankete Katılanların Son 3 Yılda Kredi Kartı Kullanım Oranı(%).....	75
Şekil 4. Ekonomik Krizi Takiben Kredi Kartı Kullanım Oranı(%).....	75

ÇİZELGELER DİZİNİ

	Sayfa No
Çizelge 1.1 Yıllar İtibariyle Kredi Kartı Adetleri(1992-2004).....	11
Çizelge 1.2 Yıllar İtibariyle ATM ve POS Sayıları(1999-2004).....	11
Çizelge 1.3 Türkiye’de ve Dünyada Kredi Kartı Sektörü.....	12
Çizelge 2.1 Yıllar İtibariyle Banka Kart Sayıları (1999-2004).....	21
Çizelge 5.1 Değişkenlerin Tanımlaması ve Kodları.....	69
Çizelge 5.2 Görüşme Yapılan Ailelerin Aylık Ortalama Gelirlerinin Gruplara Göre Dağılımı.....	70
Çizelge 5.3 Görüşülen Ailelerin Ortalama Aile Genişliği.....	70
Çizelge 5.4 Ailelerin Ortalama Aylık Tüketim, Kredi Kartı Harcamaları.....	71
Çizelge 5.5 Ankete Katılanların Harcama Türlerine Göre Aylık Kredi Kartı Harcaması.....	74
Çizelge 5.6 Ekonometrik Analiz Sonuçları.....	76

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	iv
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	v
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	vi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.Kredi Kartlarının Tarihsel Gelişimi.....	4
1.1 Dünyadaki Tarihsel Gelişimi.....	4
1.2 Türkiye’deki Tarihsel Gelişim.....	9

İKİNCİ BÖLÜM

2. Kredi Kartlarının Çeşitleri ve Genel Esasları.....	14
2.1 Kredi Kartlarının Tanımı.....	14
2.2 Kredi Kartlarının İşlevleri.....	15
2.2.1 Ödeme Aracı Olarak Kredi Kartı.....	15
2.2.2 Nüfuz Aleti olarak Kredi Kartı.....	15
2.2.3 Fon Transferi Sağlama Açısından Kredi Kartı.....	15
2.3 Kredi Kartı Sistemleri.....	16
2.3.1 İki Taraflı Sistem.....	16
2.3.2 Üç Taraflı Sistem.....	17
2.3.3 Karma Sistem.....	18
2.4 Kredi Kartı Çeşitleri.....	18
2.4.1 Plastik Kartlar.....	19
2.4.2 Ödeme veya Harcama Kartları.....	20
2.4.3 Debit Kart,ATM Kartı,Banka Kartı.....	20
2.4.4 Co-Branded Card, AffinityCard, Ortak Kart ve Mağaza Kartı.....	21
2.4.5 Akıllı Kart ve Yonga Kart.....	22
2.4.6 Sanal Kart.....	22
2.4.7 Kredi Kartları.....	23

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması ve İşleyişi.....	25
3.1 Lisans Sözleşmesi.....	25
3.2 Kartların Basılması(İssuing).....	25
3.3 Kartların Kullanımı.....	26
3.4 Otorizasyon(Provizyon,Onay).....	28
3.5 Risk Santralizasyonu ve Bankalar Arası Kart Merkezi(B.K.M. A.Ş.).....	30
3.6 Yurt İçi Takas ve Hesaplaşma Sistemi(Switch).....	32
3.7 Ters İbraz Süreci(Charge Back).....	35

	Sayfa No
3.8 Kartlarda Güvenlik Sistemi.....	37
3.9 Plastik Kartlarda Risk Takibi.....	45
3.10 Kredi Kayıt Bürosu(KKB).....	47
3.11 Kredi Kartlarında Seküritizasyon (Securitization).....	51

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.Kredi Kartlarının Olumlu ve Olumsuz Yönleri.....	54
4.1 Kartların Olumlu Yönleri.....	54
4.1.1 Kart Hamili Yönünden.....	54
4.1.1.1 Saygınlık.....	54
4.1.1.2 Nakit Taşıma Zorunluluğundan Kurtulma.....	54
4.1.1.3 Faizsiz Kredi Olanağı.....	56
4.1.1.4 Alternatif Araçlara Göre Kullanım Kolaylığı.....	56
4.1.1.5 Yurtdışında Kullanım Olanağı.....	57
4.1.1.6 Kolay Kredi Ve Nakit Olanağı.....	58
4.1.1.7 Acil Durumlarda Kullanabilme.....	58
4.1.1.8 Promosyonlardan Faydalanma.....	58
4.1.1.9 Bankacılık İşlemlerinde Kolaylık ve Ücretsiz Hizmetler.....	59
4.1.2 Üye İşyeri Yönünden.....	59
4.1.3 Kart Çıkaran ve Kart Kabul Eden Kurumlar Yönünden.....	61
4.1.4 Kredi Kartını Kabul Eden Banka Yönünden.....	62
4.1.5 Kredi Kartını Veren Kurum Yönünden.....	62
4.2 Kartların Olumsuz Yönleri.....	63
4.2.1 Kart Hamili Yönünden.....	63
4.2.2 Üye İşyeri Yönünden.....	64

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.Konu Üzerinde Uygulama.....	65
5.1 Materyal Ve Yöntem.....	66
5.2 Araştırma Bulguları.....	69
5.3 Model Sonuçları.....	76

ALTINCI BÖLÜM

Sonuç.....	78
Kaynakça.....	80
EK-1.....	83
Özgeçmiş.....	88

GİRİŞ

Kredi kartı, kart kullanıcılarına nakit para taşımaksızın alış veriş yapmasına olanak tanıyan ya da nakit çekme kolaylığı sağlayan bir çeşit ödeme aracıdır. Kredi kartının en temel özelliği, bireyin bir malı alırken o anda kredi imkanı yaratmasıdır. Kredi kartlarının başlıca, mal ve hizmetler için ödeme aracı, nakit temin etme aracı ve devamlı nitelikli bir kredi kaynağı olarak üç ana fonksiyonu bulunmaktadır.

Kredi kartları günümüzde borç ödemelerinde, çek ve senetin yerini almaktadır. Kredi kartı, bir diğer ödeme aracı olan çek ve senete göre daha basit ve kolay bir kullanım olanağı sağlamaktadır. Kredi kartı ile yapılan ödeme çek ile yapılan ödeme sistemine göre daha güvenli, pratik ve hızlıdır. Kredi kartları gün geçtikçe çeklere göre daha çok tercih edilir duruma gelmektedir. Bunun sebebi, sahipliğinin ve kullanımının daha kolay ve basit olması ve aynı zamanda pek çok işyerinde kabul görüyor olması olarak belirtilebilir.

İnternetin yaygınlaşması ve gelişmesiyle birlikte plastik kartlar sanal kartlar haline dönüşmüş olup, daha yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Bununla birlikte , bankaların işlem maliyetinin azalmasının yanı sıra, müşteriler için de daha az masraflı olan ticaretin de önü açılmıştır. Bu durumda da ticaretin ve tüketicinin artışı kaçınılmaz olmaktadır. Kredi kartı harcamaları konusunda, kişilerin bir çok sorunla karşılaşması ve gelir seviyelerini önemli bir şekilde zorlayacak tüketim davranışları konusunda bilgilendirilmesi gerekmektedir.

1990'lı yıllara kadarki sürede ülkemizde daha çok kurumsal bankacılık alanında faaliyet gösteren bankalar, genellikle büyük firmaların kredi taleplerini yerine getirmişler ve faaliyetlerini bu alanda yoğunlaştırmışlardır. Ancak, 1990'lı yıllardan sonra bankaların faaliyetlerini bireysel bankacılık alanlarında da yoğunlaştırması ve gelirlerinin önemli bir kısmını bu faaliyet grubundan elde etmesi, tüm sektördeki çalışmaları bu yöne kaydırmıştır. Bireysel bankacılık anlamında bankalar öncelikle teknolojik altyapı gelişimine önem vermişler, ardından ürün yelpazelerini halka sunmuşlardır. Paranın en fazla işlem gördüğü ve ekonomiye olan etkisi yoğun olan bankalar, ürünlerini müşterilerine parayı daha çok kullanırmak amacıyla daha fazla çeşitlendirme yoluna gitmişler ve bunlardan en kolay olan ve

dünya ile entegre olabilmek açısından parayı ikame edebilme yolunda çeşitli çalışmalar yapıldıktan sonra nihayetinde başarıya ulaşmışlardır.

Kartlı sistemlerde teknoloji sürekli olarak gelişmektedir. Türkiye’de üretilmeyen teknoloji ithal edilmektedir. Burada en önemli sorun, eskiyen teknolojinin sürekli olarak yenilenmesi zorunluluğudur.

Kredi kartlarının kullanımı bankalar ve çeşitli finansal kurumlar tarafından önemli boyutlarda reklam harcaması yapılarak insanlar özendirilmekte, kullanım oranları gün geçtikçe daha fazla arttırılmaya çalışılmaktadır. Kredi kartlarıyla yapılan alışveriş ve çekilen nakit avanslar toplamı 2000 yılına kıyasla 2005'te yaklaşık olarak sekiz kat artış göstermiştir. Bu da bize kredi kartı sisteminin ne kadar hızla gelişmekte olduğunu göstermektedir.

Kredi kartları gerçekte ülkelerin makro ekonomik göstergeleri üzerinde de önemli etkileri bulunmaktadır. Kredi kartı sektörünün her geçen gün daha da büyümesi bu konuya gereken önem verme hususunu daha fazla gerekli kılmaktadır.

Kredi kartları birçok teknolojik üründe olduğu gibi Türkiye ile geç tanışmış olmasına rağmen, yaşamımıza yerleşmesi oldukça çabuk olmuştur. Hızlı bir şekilde finansal hayatımızın vazgeçilmez bir parçası olmuştur.

Çalışmanın asıl amacı, teknolojik ilerlemenin getirdiği ürünlerden biri olan kredi kartı kullanımını etkileyen sosyo-ekonomik faktörlerin belirlenmesidir. Bunun yanında, Dünyada ve Türkiye’de kredi kartı kullanma gelişimi, kredi kartlarının çeşitleri ve fonksiyonları gibi çeşitli kavramları da incelemektir.

Bu amaca uygun olarak, çalışmanın ilk bölümünde, kredi kartlarının Dünya’daki ve Türkiye’deki tarihsel gelişimin incelenmesinde, öncelikle kredi kartlarının doğduğu ülke Amerika Birleşik Devletleri ele alınırken çeşitli Avrupa ülkelerindeki gelişmelerden de kısaca bahsedilmiştir.

İkinci bölümde, kredi kartlarıyla ilgili genel bilgilere yer verilmiştir. Burada kredi kartlarının tanımı yapılmış ve kredi kartları sisteminin işleyişinden, kredi kartlarının türleri ve kart kullanımına dayanan global ödeme sistemlerinden bahsedilmiştir. Ayrıca, kredi kartları sistem tarafları açısından incelenmiştir.

Üçüncü bölümde, Türkiye’de kredi kartı uygulaması ve işleyişi hakkında bilgilere yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde, kredi kartlarının, kart kullanıcıları, üye işyeri, kredi kartını veren kurum yönünden ve kredi kartını kabul eden kurum yönünde olumlu ve olumsuz yönlerine değinilmiştir.

Son olarak beşinci bölümde ise, teorik bilgileri takiben, Burdur ili kent merkezinde kredi kartı sahipliğini etkileyen sosyo-ekonomik faktörler incelenmiştir. Çalışmanın bu bölümünde, 2005 yılı Eylül ayında Burdur ilinde yapılan anket sonuçlarından elde edilen yatay kesit verileri kullanılarak, tüketicilerin kredi kartı kullanımını etkileyen sosyo-ekonomik faktörler Logit modeli kullanılarak analiz edilmiştir.

Kredi kartları, kartı kullanan tüketici, kartı çıkaran ve tüketiciye ulaştıran banka açısından değerlendirildiğinde, kriz dönemlerindeki sosyal boyutu da göz önüne alındığında bu çalışmanın ne kadar önemli olduğunu bize göstermektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.KREDİ KARTLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1 DÜNYADAKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

İnsanlık tarihinin ilk çağlarından bu yana toplumlarda ekonomik ilişkilerin oluşmasıyla beraber, kabul gören, güvenilir ve kullanımı kolay bir değişim aracına ihtiyaç duyulmuştur. Bugünkü modern ödemeler sisteminin oluşumuna kadar, çeşitli araçlar bu ihtiyacı karşılamada kullanılmıştır.¹

Dünyada ilk kez turizm amaçlı olarak 1854 yılında Hotel Credit Letter Company adlı bir kuruluş tarafından kredi kartı çıkartılmıştır. Modern anlamda ise ilk kredi kartları Amerika Birleşik Devletleri'nde yirminci yüzyılın başlarında çıkartılmıştır.1914 yılında General Petroleum Corporation of California (Mobil Oil) çalışanlarına ve seçkin müşterilerine kart verilmiştir. 1915 yılında birkaç otel, mağaza, telgraf şirketi ve demiryolu şirketi bozuk para ve jeton basarak, müşterilerine birer aylık kredi imkanı tanımışlardır.²

1929 Dünya Buhranı ile kredi kartlarına olan talep daralmış, II. Dünya Savaşı yıllarında Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kullanımı yasalarla sınırlandırılmıştır. Büyük mağazaların çoğu 1930 ve 1940'lı yıllarda kendi alış veriş kartlarını çıkarmışlardır. Aralarında en ileri gideni New York'tan B.Altman olmuştur. Bu karta sahip olan herhangi bir kişi, bir çok mağazadan kart alabilme şansına sahip olmaktaydı.³ İşleyişi de şu anki uygulamaya benzemektedir. Ay sonunda gelen fatura borcu müşteri tarafından bankaya ödenmekte ve faiz talep edilmemektedir.

---

¹ Sedat Yetim, Kredi Kartları ve Tüketici Kredileri, Ankara, SPK Yayınları N:69,1997,s.1

² Eyüp YILMAZ, Türkiye'de Kredi Kartı Uygulaması ve Ekonomik Etkileri, İstanbul: Türkmen Kitapevi, 2000, s.4

³ Martin MAYER, Yeni Kuşak Bankacılık, İstanbul: BZD Yayıncılık, 1997, s.132

Çıkarılan ilk kart örneklerinin sınırlı bir kullanım alanına sahip olması nedeniyle kredi kartı çıkaran kurumlar, daha kapsamlı modeller aramaya başlamışlardır. Özellikle iş adamlarının sık sık seyahatlere çıkmaları, değişik eyaletlerde kabul gören ve kullanımı her hangi bir tutarla sınırlı olmayan kredi kartlarının çıkarılmasını zorunlu kılmıştır. Bu amaçla, merkezleri Amerika Birleşik Devletleri'nin belirli bir eyaletinde olan benzin şirketleri, diğer eyaletlerdeki aynı nitelikteki şirketlerce kabul görecektir. Bu yöntem en önemli özelliği, müşteri ile kredi kartını bizzat çıkaran kurum arasında üçüncü bir kişinin işlemlere aracılık etmesidir.⁴

Banka kredi kartının temeli, Flatbush National Bank of Brooklyn'de tüketici kredileri uzmanı olan John C. Biggins'e dayanır. 1945 yılında Biggins Charge adlı kredi planını uygulamaya koymuştur. Bu program kapsamında yerel mağazalarda küçük miktarlardaki alışverişlerde geçerli olacak bir çeşit geçici senet çıkartılmıştır. Aradan uzun zaman geçmeden 1951 yılında, Franklin National Bank ilk modern kredi kartını çıkarmıştır.⁵

1950 yılında Dinners Club ilk seyahat ve dinlence kartı uygulamasını başlatmıştır. Dinners Club'ün kurulması ve "Universal Card" diye de nitelendirilen, her yerde geçerli olabilen bir kartın çıkarılması ile Amerika Birleşik Devletleri'nde kredi kartı uygulaması iyice yaygınlaşmış, zamanla, ülke sınırlarını da aşarak Avrupa'ya taşmıştır.⁶

1970-1974 yılları arasında ABD içindeki ve dışındaki bir çok bankanın katılmasıyla oluşan uluslararası örgütlenme sonucu 1974 yılında, International Bank Americard Corporation kurulmuştur. VISA ismi 1977 yılında kabul edilmiş ve daha sonra da National Bank Americard Incorporated "VISA USA" olmuş, IBANCO VISA "Visa Uluslar arası" ve Bank Americard da VISA kart haline gelmiştir.⁷

---

⁴ Ömer Teoman, Türkiye'de Bireysel Bankacılığın 3. Yılı, Çağdaş Ödeme Sistemleri ve Kredi Kartı, Yapı Kredi Panelleri, İstanbul 1992, s.14

⁵ Sedat Yetim, a.g.e.:5

⁶ Ömer Teoman, Türkiye'de Bireysel Bankacılığın 3. Yılı, Çağdaş Ödeme Sistemleri ve Kredi Kartı, Yapı Kredi Panelleri, İstanbul 1989, s.4

⁷ Drury, Tony, Ferrier, Charles W., Credit Cards, Butterworths, London 1984, s.22

Bank Americard'ın hızlı büyümesi ve Bank Americard üyesi olmayan ülkeleri örgütlenmeye teşvik ederek 17 finansal kuruluşu bir araya getirmiştir. Bunlar kredi yerel kartlarını birbirlerinin ağ (ATM) sisteminde geçerli kılmak için anlaşmaya vararak 16 Ağustos 1966 tarihinde "Interbank Card Association"ı kurmuşlardır.⁸

Interbank'ın kuruluş amacı, bu bankalar arasında takas otorizasyon ve hesaplama faaliyetlerini yerine getirmektir. Kartların üzerine "sekan" harfi basılmaktaydı. 1969 yılında ICA "Interbank Card Association" adını Master Charge olarak değiştirmiş ve 1970 yılı itibarıyla 500'den fazla finansal kuruluş Master Charge üyesi olmuştur. Bu gelişme sürecinde 1979 yılında kuruluşun adı Master Card olarak değiştirilmiştir. Günümüzde Amerika Birleşik Devletleri'nde ve aynı zamanda tüm dünyada da geniş bir kullanım alanına sahip dört büyük kredi kartı kurumu faaliyetlerini sürdürmektedir. Bunlar sırasıyla; Dinners Club, American Express Company, Bank of American tarafından çıkarılan Bank-Americard ve MasterCard'dır. Tüm dünyadaki milyonlarca tüketicinin tüketim alışkanlıklarının çok kısa bir sürede bu kartlar sayesinde değiştiği görülmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde 1980 yılında 46 milyon olan Visa Kredi Kartı sayısı 1990 yılında 105 milyona çıkmıştır. Aynı şekilde 1980 yılında 57 milyon olan MasterCard sayısı 1990 yılında 90 milyona, 1997 yılında ise 128 milyona ulaşmıştır. Diğer yandan, Amerika Birleşik Devletleri'nde kullanılan banka kredi kartlarının işlem hacmi incelendiğinde 1980-1990 yılları arasındaki 10 yıllık dönem içinde önemli artışlar görülmektedir. Visa'nın işlem hacmi 1980 yılında 3 milyar \$ iken, 1991 yılında bu rakam 171 milyar \$'a kadar çıkmıştır. MasterCard'ın işlem hacmi ise 1980 yılında 10,4 milyar \$'dan 1991 yılında yaklaşık olarak 100 milyar \$'a ulaşmıştır.⁹ Almanya'da tüketiciler kredi kartı kullanımı konusuna, kartlı dönemin ilk yıllarında biraz çekingen davranmışlardır. Almanlar kart yerine kendi geliştirdikleri ve her yaprak için bir tutarın garanti edildiği "garantili çekleri" kullanmak istemişlerdir. Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri arasındaki gelişim farkının temel nedeni, halkın kredi konusuna gösterdiği yaklaşımdır. Almanların, kredi

---

⁸ Michael J.Coley, Auriemma, S.Robert, Bankcards, American Bankers Association Washington, 1992, s.3

⁹ Michael J.Coley, Auriemma, S.Robert, s.5

kullanmayı “zora düşmenin bir göstergesi” olarak görmeleri kredi kartı kullanımının yaygınlaşmasını engellemiştir.¹⁰

Almanya’da, Amerikan kredi kart sisteminin tamamlayıcısı olarak “Eurocard” adı verilen bir sistem ortaya konmuştur. Eurocard’ın uygulamaya geçmesi ile birlikte Almanya’da kredi kartı konusunda karşıt fikirler arasında tartışmalar başlamıştır. Kredi kartına karşı olanlar, kredi kartına talebin artması halinde, kart kabul eden işletmelerin kredi kartını çıkaran kurumlara ödeyecekleri komisyonları fiyatlara yansıtmaları sonucu fiyatların yükseleceğini öne sürmüşlerdir.

11

Almanya’da Ticaret Odaları Birliği’nde Eurocheque gibi yerleşmiş bir sistem varken, kredi kartlarının gereksiz olduğu savunulmuştur. Almanya’daki bankalar uzunca bir süre Amerikan istilasını olarak gördükleri kredi kartlarına karşı iç pazarı kapalı tutmaya ve Eurocard’ı geliştirmeye çalışmışlardır.¹²

Bütün bu tartışmalara ve karşı çıkmalarına rağmen, Almanya’da kredi kartı sistemi yerleşmiş ve American Express, Dinners Club, Eurocard ve Visa gibi başlıca dört kredi kartı geniş bir uygulama alanı bulmuştur. Bunlardan başka Almanya’daki bazı işletmeler çeşitli Japon kredi kartları ile İngiliz Access kartını da kabul etmişlerdir.

İngiltere’deki ilk kredi kartı, Barclay Bank tarafından 10 Ocak 1966 tarihinde Bank Americard ile işbirliği yaparak çıkarılan Barclaycard, Visa International olarak değiştirdikten sonra; Barclaycard, Visa logosunu kullanmaya başlamış ve böylece uluslararası popülaritesi artmaya devam etmiştir.¹³

İngiliz Access kartı da 1973 yılında Eurocard sistemine girmiş ve 1975 yılının Nisan ayında Interbank Card Association’a üye olmuştur. 1978 yılında ise TSB Central Board tarafından kurulan TSB Trustcard Limited,”Trustcard”ı piyasaya çıkarmış ve Visa International’a üye olmuştur.¹⁴

---

¹⁰ Ömer Teoman, 1989, s.19

¹¹ Ömer Teoman, 1989, s.25

¹² Bkz.”Plastic Cards Financial Times, 15 September 1988, s.6

¹³ Ömer Teoman, Hukuki Yönden Kredi Kartı Uygulaması, 2.Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.,1996, s.22

¹⁴ D.G.Hanson,Service Banking:The Arrival of The All Purpose Bank,The Institute of Bankers,London, 1983, s.194

İngiltere’de tüm EFTS yöntemleri kullanılmaktadır. En önemlileri 1500’ü yapı kurumlarınca işletilen 11 000 ATM’dir. Bankalarca işletilen her makineden yıllık ortalama nakit para çekme sayısı 60 000’dir. ATM’ler şu anda otorizasyon bilgisayarlarına “on-line” la bağlıdırlar. Daha önce faaliyette olan off-line makineler büyük ölçüde kaldırılmıştır.

Kredi kartlarını olduğu kadar transfer kartlarını da kabul eden on-line otorizasyona sahip 360 EFTPOS terminali faaliyet göstermektedir. Büyük İngiltere bankaları ve bazı önemli yapı kurumları, on-line otorizasyonu içeren ve üç şehirde 2000 terminalden oluşan ulusal EFTPOS projesini uygulamaya koymuşlardır.¹⁵

Avustralya’da ATM gittikçe artan bir şekilde 1981’den bu yana kullanılmaktadır. Ulusal ATM ağı, ülke düzeyinde faaliyet gösteren dört büyük banka tarafından işletilmektedir. ATM hizmeti sunan bankalar, ulusal düzeyde yayılmayı sağlamak amacıyla ATM’lerini birleştirmişlerdir. 1985’ten beri süper marketler, indirimli mal satan mağazalar, hırdavatçılar ve benzin istasyonları da dahil olmak üzere bir çok işyerinde EFTPOS terminali yerleştirilmektedir. Terminal sayısı da hızla artmaktadır.¹⁶

Kanada’da ATM, EFTPOS ve Ev/Ofis bankacılığı sistemleri uzun süredir kullanılmaktadır. Ev/Ofis bankacılığı çok sınırlı bir düzeydedir. 1990’lı yılların ortalarına kadar hiç CD kullanılmamıştır. Şu anda ATM, CD’nin yerini neredeyse tümüyle almıştır. Bununla birlikte, benzin istasyonlarında, bazı mağaza ve diğer satış yerlerinde, yeniden CD’nin kullanıldığı görülmektedir.¹⁷

Danimarka’da ATM sistemi iki kategoriye ayrılmaktadır. Bunlar, banka şubelerinin içine yerleştirilen ve kurumların kendilerince işletilen ATM’ler ve dışarıya yerleştirilerek Bankalar Ödeme Sistemi, “The Payment System Of The Bank” (PSB) tarafından işletilen ve tüm finansal kurumlarca sunulan ortak bir sistem olan “The Cash”tir. Dışarıya yerleştirilen ATM’lerin kullanımı büyük ölçüde artmıştır.¹⁸

Japonya’da 1961 yılında Sanwa Bank tarafından Japan Credit Bureau (JCB) olarak kurulan bu kart kuruluşuna 1968 yılında bazı büyük Japon bankaları da ortak

---

¹⁵ <http://www.mastercard.com>

¹⁶ Sedat Yetim, a.g.e.: 51

¹⁷ Sedat Yetim, a.g.e.: 52

¹⁸ Sedat Yetim, a.g.e.: 53

olmuşlardır. JCB'nın ana hissedarı Sanwa, Sakura, Asahi, Daiwa ve Hokkaido Takushoku bankalarıdır.¹⁹

JCB Japonya dahilinde en çok kullanılan ve kabul gören karttır. 1994 verilerine göre 160 ülkede 4 milyona yakın işyerinde kabul gören JCB kartların (31 milyon kart sahibi) alışveriş hacmi 36 milyar USD'yi aşmaktadır.²⁰

Japonya'da 1990 yılı itibariyle 62 000 CD ve ATM vardır. Kişi başına düşen CD ve ATM sayısı en fazla olan ülke Japonya'dır. Bu durum aynı zamanda Japonya'nın daha çok nakit kullanma eğilimine sahip bir toplum olduğunu ve bu durumun diğer ülkelere nazaran daha baskın olduğunu göstermektedir. Kırtasiyenin azaltılması amacıyla, finansal kurumlar da CD ve ATM yerleştirme yönünde, teşvik edilmektedir. Son yıllarda ATM'ler CD'lerin yerini almaya başlamıştır.²¹

Özetle, günümüzde Visa, MasterCard, Eurocard, Access, Dinners Club ve American Express dünyadaki en yaygın kredi kartları niteliğini korumaktadır. Ayrıca, son yıllarda Japonya'nın kredi kartı kurumu olan JCB International da kullanılmaya başlanmıştır.

1.2 TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİM

Türkiye'de kredi kartları uygulaması ilk kez 1963-1964 yılları arasında "Le Dinnes Club" ve "Carte Blanche" ile başlamıştır.²²

Kredi kartlarının dünyadaki bütün gelişmesine karşılık, Türkiye'de de bu konuda geç kalınmamıştır ve bireysel kredi alanında ilk ortaya çıkan ürün kredi kartı olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa'da öncelikle bireysel krediler uygulaması başlamıştır, bunu takiben plastik kart uygulamaları geliştirilmiştir. Buna karşılık, Türkiye'de bireysel bankacılık hizmetlerinin başlangıcı kredi kartı ve ATM'ler (Automated Teller Machines) ile gündeme gelmiştir.

Türkiye'de ilk kredi kartı 1968 yılında çıkartılmıştır. Koç Grubuna bağlı Setur A.Ş., Dinners Club'tan kart çıkartma yetkisi alarak kredi kartı ihracına

---

¹⁹ <http://www.lafferty.co.uk>

²⁰ Pano Dergisi, İstanbul, Mayıs 1998, Sayı 3

²¹ Sedat Yetim, a.g.e.:55

²² Dünya Gazetesi, Kredi Kartlarının Tarihçesi, 29 Ocak 1990, s.3

başlamıştır. Böylece Türkiye’de bireysel kredi anlamında ilk ortaya çıkan ürün kredi kartı olmuştur.1994 yılında bu kart Koçbank tarafından çıkarılmaya başlanmıştır.²³

Türk Express Havacılık ve Turizm Ltd.Şti.’de “American Express” kartlarını uygulamaya koymuş ve Dinners Club ile birlikte 1975 yılına kadar piyasada birlikte yer almışlardır. American Express sadece yurt dışında geçerli olan kartlar verirken, Dinners Club sadece yurt içinde geçerli kart vermeye devam etmiştir.

Türkiye’de 1975 yılında Interbank Grup’a bağlı olarak Mastercard, ve Access’de piyasaya girmiştir. Bu üç kart grubunu uygulayıcısı Anadolu Kredi kartları Turizm Ticaret A.Ş. önemli hissedarları Pamukbank T.A.Ş. ve Genel Sigorta A.Ş.’dir. 1980’li yıllarda dünyada otomasyon alanında görülen gelişmeler sonucunda Türkiye’deki bankalar da bireysel bankacılık hizmetlerinde yeni arayışlara girmişlerdir.

Visa Card, Anadolu Bankası A.Ş. tarafından 1981 yılında Türkiye’ye getirilmiş ve kısa bir sürede çeşitli bankalar tarafından uygulanmaya başlanmıştır. Ancak, 1980-1983 yılları arasında kredi kartı çıkartan bankaların az şubeli bankalar olması nedeniyle, kart miktarının oldukça düşük kaldığı gözlemlenmiştir. Bunun bir diğer nedeni de, Türkiye’de adı geçen dönemde kredi kartları ile ilgili hiçbir yasal düzenlenmenin yapılmamış olmasıdır.

1987 yılında Pamukbank tarafından çıkartılan Prestige Card ilk yerel kredi kartı olmuştur. Bu gelişmeler devam ederken bu kez de bazı büyük mağazalar kendi müşterilerine hitap eden kredi kartı uygulamalarına başlamışlardır. Başlangıçta üç banka ile başlayan kart uygulamasında bugün çok sayıda banka faaliyet göstermektedir.²⁴

Türkiye’de kredi kartlarının gelişmesi ödeme aracı olmasından çok, yüksek enflasyon nedeniyle faizsiz ucuz kredi niteliği fonksiyonu görmesine bağlanabilir.²⁵

Türkiye’de 1992-1994 döneminde kredi kartı adeti ve yıllar itibariyle ATM ile POS sayısının gelişimleri Çizelge 1.1 ve Çizelge 1.2’de verilmiştir. 1990’lı yıllarda çok şubeli büyük bankaların kredi kartı uygulamasına geçmeleri ile birlikte

---

²³ Dünya Gazetesi, a.g.e.:7

²⁴ Dünya Gazetesi, a.g.e.:3

²⁵ Eyüp YILMAZ, a.ge.:7

kart sayısında önemli bir artış olmuştur. Ayrıca, bu artış eğilimi 1992-2004 yılları arasında hızla devam etmiş ve 1992 yılında 1 035 188 adet olan kredi kartı sayısı 2004 yılında 26 681 128 adete ulaşmıştır. Diğer yandan, Türkiye’de kredi kartlarının sayısındaki artışa paralel olarak işlem hacimlerinde de önemli artışlar olduğu görülmektedir.

Çizelge 1.1 Türkiye’de Yıllar İtibariyle Kredi Kartı Sayısının Gelişimi

	Visa	MasterCard	Diğer	TOPLAM
1992	805.111	94.924	135.153	1.035.188
1993	1.178.326	142.826	116.648	1.437.800
1994	1.301.020	166.112	96.975	1.564.107
1995	1.806.909	343.67	65.484	1.872.393
1996	2.468.792	668.209	65.969	3.202.970
1997	3.656.856	1.126.766	63.544	4.847.166
1998	5.108.653	1.948.000	61.705	7.118.358
1999	6.687.284	3.306.237	52.122	10.045.643
2000	8.280.783	5.068.747	58.947	13.408.477
2001	7.829.906	6.102.024	64.876	13.996.806
2002	7.947.302	7.718.049	40.019	15.705.370
2003	9.572.460	10.255.667	35.040	19.863.167
2004	13.202.147	13.450.664	28.317	26.681.128

Kaynak:B.K.M.A.Ş.,<http://www.bkm.com.tr>

Çizelge 1.2. Yıllar İtibariyle ATM ve POS Makineleri Adetleri

	Otomatik Vezne Makinesi (ATM)	Satış Noktası Terminali (POS)
1999	9.939	188.957
2000	11.991	299.636
2001	12.127	364.636
2002	12.069	495.718
2003	12.857	662.429
2004	13.544	912.118

Kaynak:B.K.M.A.Ş., <http://www.bkm.com.tr>

Kredi kartı çıkartan banka sayısındaki artışların ve kartların işyerlerinde çoğunlukla kabul görmesi kartların gelişimini hızlandırmıştır.²⁶

1990 yılında Bankalar Arası Kart Merkezi'nin kurulmasıyla birlikte kredi kartları sistemi tamamlanmıştır.

Tablo 1.3 incelendiğinde Türkiye'de kredi kartı harcamalarının Avrupa ve çoğu bölgenin gerisinde kaldığı görülmektedir. Gerek sermaye piyasalarımızın yeterince gelişmemiş olması gerekse gelir seviyemizin düşüklüğü bunun en önemli nedenleri olarak belirtilebilir. Türkiye, görüleceği gibi kredi kartı adetleri bazında en az adede sahip olan ülkelerden biridir. Ancak, asıl önemli olan işlem adedi ve daha çok işlem hacmidir.

Çizelge 1.3. Türkiye'de ve Dünyada Kredi Kartı Sektörü

BÖLGELER	Toplam kart (milyon)	Toplam İşlem (Milyon)	Toplam Hacim (Milyar\$)	İşyeri(Bin)	ATM(Bin)	POS(Bin)	Kart Başına Gerçekleşen İşlem Adedi (Milyon Adet)*	Kart Başına Gerçekleşen Hacim Miktarı (Milyar \$)*
Türkiye	14,70	307,90	12,30	228,50	9,50	191,90	20,90	837,00
Avrupa	243,40	10000,00	866,80	4300,00	246,10	2258,00	41,50	3,60
A.B.D.	258,50	4.293,9	371,10	3800,00	189,10	1682,00	16,60	1,40
Kanada	23,90	365,30	22,50	6000,00	20,70	68,60	15,30	0,90
Latin Amerika	47,80	466,00	23,60	1100,00	36,70	300,70	9,70	0,50
Ortadoğu/Afrika	16,20	111,30	6,50	200,00	6,90	34,40	6,90	0,40
Asya Pasifik	161,20	852,80	145,90	7300,00	41,50	383,50	5,30	0,90
Toplam	765,70	16508,10	1448,70	22928,50	550,50	4919,10	21,60	1,90

Kaynak : Europay International Haberler, İstanbul 2000, Sayı: 17, s. 9

(*) İşaretili Veriler Yazar Tarafından Derlenerek Hazırlanmıştır.

Türkiye diğer dünya bölgelerine nazaran işlem hacmi bazında Avrupa, ABD ve Asya Pasifik bölgelerinin gerisinde kalmış, Kanada ve Latin Amerika bölgeleri hacim ve adetlerinden düşük olmasına rağmen yine de pek fazla fark göze çarpmamaktadır. Türkiye ancak Ortadoğu ve Afrika bölgesinden daha fazla bir gelişmişlik göstermiştir. Bu sonuçlara göre, kredi kartı kullanımının Avrupa ve ABD gibi sermaye piyasaları, toplum bilinci gelişmiş, gelir seviyesi ve GSMH gibi göstergeleri Türkiye'den yüksek olan ülkelerde yaygın olduğu görülmektedir. Bu ülkelerin ekonomik göstergelerinde yine ülkemizden çoğu alanda daha iyidir.

²⁶ Eyüp YILMAZ, a.ge.:7

Ortadoğu ve Afrika ülkelerinin ise ekonomik panoraması ortadadır ve Türkiye’den daha geridedir. Zira, temel göstergelerimiz bu ülkelerden çok daha öndedir. Dolayısıyla buradan çıkarabileceğimiz ilk sonuç, kredi kartı harcamaları ve kullanım oranları ülkelerin ekonomik görüntüsüyle doğrudan ilgili bir durum olup aynı yönlü bir görünüm içerisinde seyretmektedir. Ayrıca, bu ülkelerde kullanıma sunulan ATM ve POS cihazları da gerçekten çok fazladır.

Türkiye’de kart başına düşen işlem adedi yaklaşık 21 adet iken, kart başına gerçekleşen işlem hacmi yaklaşık 840 Dolar olarak gerçekleşmiş, bu ise Avrupa ve diğer bölgelerde gerçekleşen işlem adedi ve işlem hacimlerinin yarısı kadar bir oran teşkil etmiştir. Kanada ve Latin Amerika gibi ülkelerde ise, kredi kartı harcamaları çok farklı olmamasına rağmen yine de ülkemizden daha fazla olduğu görülmektedir.

Bugün ABD’de harcamaların yaklaşık %40’lık kısmı kredi kartları ile gerçekleşmektedir. Türkiye’de de gelir seviyesi yükseldikçe ve kredi kartı kullanımı daha bilinçli bir hal aldıkça gerek işlem hacmi gerekse kullanım adedinin daha yaygın bir hal alacağı beklenmektedir.

.

İKİNCİ BÖLÜM

2 KREDİ KARTLARININ ÇEŞİTLERİ VE GENEL ESASLARI

2.1 KREDİ KARTLARINI TANIMI

Literatürde kredi kartlarıyla ilgili olarak çok çeşitli tanımlar yapılmıştır. Bu tanımlardan birbirlerine benzeyenler olmasına rağmen, ortak tanıma ulaşması açısından önemli görülenler aşağıda belirtilmiştir.²⁷

Kredi kartları, kişilerin yanlarında nakit para taşımaksızın, mal ve hizmet satın almalarına olanak tanıyan, bu mal ve hizmetlerinin bedellerinin belli bir süre sonra ödenmesini veya faiz karşılığında taksitlendirilmesini sağlayan ve böylelikle kredi kullanma olanağını sunan ve nakit para çekebilme kolaylığı veren bir çeşit ödeme aracıdır.²⁸

Kredi kartı, belli bir kurumun üyelerine verilen ve sahiplerine belirli yerlerden alış verişi yapma olanağı sağlayan karttır. Kredi kartı ile alış verişi yapılabilmesi için alış verişi yapılan mağazaların bu kredi kurumunun verdiği kartları kabul eden yerler olması zorunludur.

Kredi kartı, tüketim harcamalarında nakit para ve çekin yerini dolduran bir ödeme aracıdır. Kart sahibi, yanında para taşımaksızın belirli bir limite kadar gereksinimlerini kart aracılığıyla karşılayabilmektedir.

Kredi kartı kullanımı kullanıcılara belli başlı iki temel kolaylık sağlamaktadır:

- Yanında para taşımadan ödeme kolaylığı,
- Kredi kullanma olanağı.

Kullanıcılar dönüşümlü olarak paraları oldukları halde, sonra ödemek koşuluyla alış verişi yapabilmektedirler.

---

²⁷ Müslim Karaman, Çağdaş Ödeme Aracı Kredi Kartı, Para ve Sermaye Dergisi, Nisan 1990, s.35

²⁸ Eyüp Yılmaz, a.g.e.:8

2.2 KREDİ KARTLARININ İŞLEVLERİ

2.2.1 Ödeme Aracı Olarak Kredi Kartı

Kredi kartı, hamillerine hesabında para olup olmadığına bakmaksızın alışveriş yapma, nakit kullanma olanağı verir. Kredi kartı aynı zamanda kart sahibine çekin aksine kredi imkanı da tanımaktadır.

Kredi kartı ülkemizde özellikle son yıllarda artan bir şekilde ödemelerde kullanılmak üzere adeta para yerini almak üzeredir. Kredi kartı dünyadaki hızlı ve yüksek oranlarda kullanımına karşın ülkemizde de küçümsenmeyecek ölçüde kullanıma sahiptir. Kredi kartları ülkemizde daha çok ödeme aracı olarak kullanılmakta olup paranın mübadele amacıyla kullanılma fonksiyonunu göstermektedir. Birçok işyerinde geçerliliği olan ve küçük miktarlar için dahi kullanılabilen kredi kartları henüz elde edilmeyen bir gelirin harcanmasına sebebiyet vermektedir. Kredi kartları, mübadele amacıyla kullanılmasının yanı sıra ihtiyat ve spekülasyon amacıyla da kullanılmaktadır. Ancak, en yaygın kullanılış biçimi işlem güdüsüyle kullanılış biçimidir.

2.2.2 Nüfuz Aleti Olarak Kredi Kartı

Kredi kartı hamilleri seçilirken, ödeme gücü yüksek itibarlı kişiler tercih edilmektedir. Bir kişinin cüzdanındaki kredi kartının limiti ne kadar yüksekse, o kadar itibarlı olduğu kabul edilebilir. Her kredi kartı çıkaran kuruluş nezdinde kredi kartı hamiline bir limit tahsis edildiğinden kart hamili bankalar nezdinde itibar görür.

2.2.3 Fon Transferi Sağlaması Açısından Kredi Kartı

Kredi kartları uluslararası düzeyde alışveriş yapma yada nakit çekme olanağı sağladığından, farklı ülkelerde ikamet eden yada farklı ülkelere seyahat eden kişiler tarafından kullanılmasıyla fon transferi sağlar.²⁹

Bu şekilde Türkiye’de bir döviz girdisi de sağlanmış olup yaygın ATM ağı ve kullanım rahatlığı nedeniyle de Avrupa’ya entegre olabilme ve sektörel açıdan olumlu işaretler vermektedir. 2001 yılında sağlanan toplam döviz girdisi yaklaşık olarak 260 trilyon TL gibi büyük bir tutara ulaşmış durumdadır.

---

²⁹ Belgin Çırpan, Kredi Kartları, Ezgi Yayınları, Bursa, 2000, s.86

2.3 KREDİ KARTI SİSTEMLERİ

Kredi kartı çıkarmanın amacı, kart ihraç eden kuruma gelir sağlamak, piyasada prestij elde etmek ve müşterilerin diğer bankacılık işlemlerine aracı olabilmek için rakiplerine göre daha avantajlı bir konumda olabilmektir.

Bankalar kredi kartı çıkarmak ve bu hususta sektörlerinde ciddi bir rekabet ortamına girebilmek için avantajlı bir konumda olmaya çalışmaktadırlar. Bu da bankaların gerek reklam harcamaları gerekse otomasyon harcamaları açısından maliyetlerini arttırmaktadırlar. Bankaların kredi kartlarından elde ettikleri en önemli gelir, üye işyerlerinden aldıkları komisyonlar, üye işyeri ile yaptıkları anlaşma gereği bloke gün sayısı geliri ve faiz geliridir. Türkiye’de kart piyasasının bu denli hızlı geliştiği ve işlem güdüsünün ağır bastığı bir ortamda bankaların bu sistem içerisinde yer almaya çalışmaları ve ekonomiye katkıları ve sektördeki devamlılıkları açısından son derece önemlidir.

Kredi kartı işlemi yapan kuruluşlar başlıca iki yönlü işlem gerçekleştirmektedirler. Bunlardan birincisi, müşteriler adına kredi kartı basarak kullanımlarına sunmak; ikincisi ise kendi kuruluş veya diğer kart çıkaran kuruluşlarca çıkarılan bu kartların kullanılabilmesi için kredi kartlarıyla mal ve hizmet satın alınabilecek potansiyel firmalarla anlaşmalar yaparak kredi kartı işlemlerini kabul etmektir.

Kredi kartı sistemine katılan tarafların sayısına göre kredi kartı sistemleri üçe ayrılmaktadır. Bunlar iki taraflı sistem, üç taraflı sistem ve karma sistemlerdir.³⁰

2. 3. 1 İki Taraflı Sistem

Kredi kartı çıkaran kuruluşun sadece kendi müşterilerine kart vererek yalnızca kendi işyerlerinde nakit ödmeden mal ve hizmet alma olanağı sunan sistem iki taraflı sistem olarak anılmaktadır. Özellikle mağaza kartlarında sistem iki taraflı şekilde işlemektedir.³¹

İki taraflı sistemin en belirgin özelliği, kartı çıkaran ile malı satan tacirin özdeş olmasıdır. İki taraflı sistemde biri mal satan ve aynı zamanda müşterilerine kredili alış-veriş yapma olanağını sağlamak üzere biri kart veren ticari işletme ve diğeri de müşteri olmak üzere sadece iki taraf vardır.

---

³⁰ Eyüp Yılmaz, a.g.e.:17

³¹ Ömer Teoman, 1996, a.g.e: 47

Öğretide basit kart, tacir kartı, satıcı kredi kartı (seller credit card), işletmeye özgü kart diye de nitelendirilen bu kartın gerçek anlamda bir kredi kartı sistemi oluşturmadığı açıktır. Çünkü, ticari işletme bu kartı çıkarmaya gerek olmaksızın da müşterilerine taksitle mal satabilir.³²

Bu kart kişiye tam bir kredi kartı imkanı sunmamakla birlikte, bu kartı taşıyan müşterilerine taksit yapmak, özel indirimlerde bulunmak ve en önemlisi tacirin müşteriye işletmesini daha cazip bir hale getirmesi gibi imkan sunmaktadır.

2. 3. 2 Üç Taraflı Sistem

Bu sistemde ikili sistemden farklı olarak başka bir taraf daha bulunmaktadır. Üç taraflı sistemde ticari işletme kart ihraç etmemektedir.³³

Üç taraflı sistemde kredi kartını çıkaran, ticari işletmenin bizzat kendisi değil, bu konuda özel olarak kurulmuş kredi kartı ortaklıkları yada bankalardır. Bu tür bir kredi kartını hamil sistem dahil olan ve böylece kredi kartı aracılığı ile yapılacak ödemeleri kabul edeceğini açıklayan tüm üye işlerinde kullanabilir.³⁴

Bu tür kredi kartı sisteminde kartı çıkaran kurum, müşteri tarafından yapılan harcama bedellerini üye işyerine ödeme garantisi vererek iki taraflı sistemdeki ödeme riskini üzerine almaktadır. Kart hamili ise bir dönem içerisinde yaptığı alışveriş ve harcama tutarının toplamını kart veren bankaya ödemekle mükelleftir.

Üç taraflı sistemde, kartı çıkaran kurum bir yandan mal veya hizmet sunan ticari işletmelerle üyelik sözleşmesi imzalayarak, onların kredi kartıyla yapılacak harcamalarda nakit ödeme talebinden vazgeçmelerini sağlamakta, öte yandan kredi kartı sözleşmesi imzaladığı kişilere kart vermek suretiyle nakit ödemeksizin alışveriş imkanı sunmaktadır.

Üç taraflı sistem pratikte yerini başka bir tarafında sisteme katıldığı genişletilmiş üç taraflı sisteme bırakmıştır. Genişletilmiş üç taraflı kredi kartı sistemi esasen beş taraflı bir sistem görünümündedir. Çünkü sistemin işleyişinde temel olarak beş taraf söz konusudur.

Bunlar:

- Lisans veren kredi kartı kuruluşu (Visa, MasterCard gibi),

---

³² Ömer Teoman, 1996,a.g.e: 47

³³ Mustafa Çeker, Kredi Kartı Uygulaması ve Özel Hukuk Açısından Kredi Kartının Hukuka Aykırı Kullanımı, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1997, s. 8

³⁴ Ömer Teoman,1996, a.g.e.: 47

- Lisans alan ve kart pazarlamasını yapan banka (Vakıfbank, Pamukbank gibi),
- Yetkili bir bankadan kredi kartını alan kart hamili,
- İşyeri ile üye işyeri sözleşmesi imzalamış bulunan bir banka (Yapı Kredi, Akbank gibi)
- Üye işyeri sözleşmesini bir banka ile imzalayan ve başkaca bir bankanın verdiği kart hamilinin kartını kendi işyerinde kabul eden üye işyeri (Migros gibi)

Sistemde asıl olarak işleyen tarafların söz konusu olduğu sistem burada bahsi edilen üç taraflı sistemdir. Bu sistem birçok tarafı içine almaktadır. Hem mağaza gibi finans sektörünün dışında kalan tarafları, hem de finans sektörünü karşıladığından günümüzde en geçerli ve yaygın olarak tercih edilen sistem olmaktadır.

2. 3. 3 Karma Sistem

Kredi kartı uygulamasında yukarıda açıklanan iki sistemi de içerisinde bulunduran kart sistemleri de bulunmaktadır. Bu sistemde mal ve hizmet sunan bazı şirketlerin kendi aralarında anlaşmak suretiyle ortak kredi kartı çıkardıkları da görülmektedir. Çıkarılan kartların sadece bu kartı ihraç eden kuruluşa değil, anlaşmaya taraf olan diğer işlemlerde de kullanılması sistemi iki taraflı olmaktan çıkarmakta ve bu sisteme karma bir görüntü vermektedir.³⁵

2.4 KREDİ KARTLARI ÇEŞİTLERİ

Ödeme kartı veya harcama kartı, tüm ödemelerde kullanılabilen kartlara ödeme kartı (payment card) ya da harcama kartı (charge card) adı verilmektedir. Bu kartlar, kart hamiline diğer kredi kartları gibi mal ve hizmet satın alma imkanı verirken, aylık ekstre borcunun tamamının ödenme zorunluluğu vardır. Ayrıca, bu kartlarda, kredi ve taksit imkanı bulunmamaktadır.³⁶

Banka ve kart kuruluşlarının verdikleri kredi kartlarını kuruluşların verdikleri kredi kartlarını kullanım amaçlarına göre üçe ayırmak mümkündür.³⁷

³⁵ Eyüp Yılmaz, a.g.e.: 22

³⁶ Ian Lindsey, Credit Cards, The Authoritative Guide to Credit and Payment Cards, Bedfordshire:Rushmere Wynee Ltd., London, 1994, s.11

³⁷ Figen Karatan, Bankacılıkta Ödeme Sistemlerinin Otomasyonu, Elektronik Fon Transfer Sistemleri, Türkiye Bankalar Birliği Yayını, 1990, No.12, s.8

1.Kredi Kartları (Credit Cards) : alış veriş kolaylığı sağlar, kredi kullanma imkanı verir ve nakit çekmek de mümkündür.

2.Borçlanma Kartları (Charge Cards) :kart hamilini kredilendirmeyen ancak alış veriş kolaylığı sağlayan kartlardır.

3.Ödeme Kartları (Debit Cards): debit kart, ATM kartı ve banka kartı deyimleri ile aynı anlamları ifade etmektedir. Bu kartlara “banka kartı” demek daha doğrudur. Bu kartların temel özelliği, kart sahibine bir kredi olanağı tanımaması ve kişinin hesabına ulaşılarak hesap bakiyesindeki tutar kadar günlük nakit çekebileceği limit ölçüsünde nakit çekilmesine imkan vermesidir. Banka kartı ya da debit kartlar ATM’lerde bir şifre ile kullanılabilirler. Bankalar müşterilerine kart verirken ayrıca kartla ilgili bir şifreyi de kart hamiline ulaştırmaktadırlar.

Başlıca kart çeşitleri ve bunların özellikleri aşağıda alt başlıklar halinde daha detaylı olarak incelenmiştir:

2.4.1 Plastik Kartlar

Günümüzde paranın, tedavül hızı ve kötü kullanımı gibi sebeplerden dolayı eskimesi, kirlenmesi ve maliyetli olmasından dolayı plastikten yapılan kartlar ödeme aracı olarak kullanılmaktadır. Mal ve hizmet satın almak için kullanılan, banka veya benzeri bir kuruluş tarafından çıkartılan bu tür kartlara genel anlamda plastik kart veya plastik para denmektedir. Arka yüzlerinde bir çeşit manyetik bir şerit bulunmakta ve bilgileri saklamaktadır.³⁸

Plastik kartlar ATM’ler vasıtasıyla bankadaki mevduatı nakde çevirmeye yaramakta ve günün 24 saati nakit bulma imkanı sağlamaktadır. Kredi kartı ise üzerine tanımlanan limitler sayesinde kişiye nakdi olmasa dahi harcama yapmasına veya nakit çekebilmesine imkan sağlamaktadır. Bu avantajlarının yanı sıra kartların kaybolması durumunda ise kart sahipleri özellikle önemli sayılabilecek maddi kayıplarla uğrayabilmektedirler. Bu tür kartlardaki bir başka sorun, plastiğin çevreye ve insan sağlığına zarar vermesidir. Yakın gelecekte kartların daha az zararlı veya hiç zararsız maddelerden yapılması gündemdedir.

---

³⁸ Graham Stephenson, Credit, Debits and Cheque Cards, Law and Practice, Birmingham: Central Law Publishing, 1993, s.3

2.4.2 Ödeme veya Harcama Kartları

Tüm ödemelerde kullanılan kartlara ödeme kartı veya harcama kartı denir. Bu tipteki kartlar, plastik kartların ilkel örnekleri gibidir. Bu kartlarda aylık ekstre borcunun toplam tutarının tamamının ay sonunda yatırılması gerekmektedir. Bu kartlarda kredi veya taksit imkanı bulunmamaktadır.³⁹

Bu kartlar özellikle seyahat, tatil ve eğlence vb aktiviteler amacıyla kullanılmakta ve kart ihraç eden kuruluşlar tarafından özel olarak bu amaçlar için çıkartılmaktadır. İşyerleri ile anlaşmalı olarak da çıkartılabilen bu kartlar kullanıcılarına bir takım özel indirimler de sağlayabilmektedir.

2.4.3 Debit Kart, ATM Kartı ve Banka Kartı

Daha önce de belirtildiği gibi ödeme kartı (debit kart), ATM kartı ve banka kartı aynı şeyi ifade etmektedir.Ülkemizde daha çok ATM kartı ya da banka kartı olarak bilinmektedir. Temel özellikleri,kart sahibine bir kredi olanağı tanımaması ve kişinin hesabına ulaşarak hesap bakiyesindeki miktar kadar nakit çekim veya harcama yapabilmesidir.

Bankalar bu kartlarını müşterilerine verirken yanında bir de kişiye özel bir şifre vermektedir. Alış veriş sırasında POS cihazına bağlı bulunan Pin-Pad cihazına şifre girilerek vadesiz mevduat hesabına ulaşılabilir. Bu şekilde elektronik ortamda para müşterinin hesabından çekilerek işyerinin hesabına aktarılmaktadır. Yine kişiye özel bir şifre sayesinde vadesiz mevduat hesabına ulaşarak ATM’lerden nakit para da çekilebilmektedir. Böylece müşteri,vadesiz hesabından 24 saat nakit para çekebilme imkanına kavuşmuş olmaktadır.

Kart sahibi açısından en büyük dezavantajı, paranın kişinin hesabından anında alınması ve kişiye bir kredi veya taksit imkanı sağlanmamasıdır. Alış verişlerde bu kartları kullanmak, aslında bir nevi nakit harcama yapmak demektir. Bu durumda, tek faydası kişiyi nakit para bulundurma zahmetinden kurtarmasıdır. Böylece para eskimemekte ve müşteri hırsızlık veya parayı düşürme gibi risklerden korunmuş olmaktadır. Bir diğer faydası ise, kişinin harcamalarını daha bilinçli

---

³⁹ Graham Stephenson, a.g.e.:5

yapması ve finansman durumunu sürekli kontrol altında tutabilmesidir. Dünyada en çok kullanılan banka kartları VISA Electron ile Mastercard Maestro'dur.

Çizelge 2.1'de Türkiye'de 1999-2004 yıllarını kapsayan dönemde banka kart sayısındaki değişim verilmiştir.

Çizelge 2.1 Yıllar İtibariyle Banka Kart Sayıları

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Electron (Visa)	4.853.270	6.393.759	6.721.452	7.801.830	9.424.197	11.942.762
Plus (Visa)	88.846	71.687	57.672	50.766	45.069	39.915
Electron ve Plus (Visa)	2.743.856	2.720.517	2.711.896	3.080.776	3.613.896	3.058.946
MasterCard	10.401.854	13.873.135	14.628.251	16.966.124	20.601.196	24.506.797
Özel Logolu Banka Kartı	6.019.497	6.501.205	7.537.673	7.157.812	5.879.099	3.536.574
Toplam	24.107.323	29.560.303	31.656.944	35.057.308	39.563.457	43.084.994

Kaynak: B.K.M.A.Ş., <http://bkm.com.tr>

1999 yılında tüm kart türleri toplamı 24 107 323 adet iken, 2004 yılında neredeyse iki kat artışla bu rakam 43 084 994'e ulaşmıştır. 2000 ve 2001 yılında Electron ve Plus (Visa) kartlarındaki hafif düşüş trendi bu dönemde yaşanan krizlere bağlanabilir.

2.4.4 Co-Branded Card, Affinity Card, Ortak Kart ve Mağaza Kartı

Co-branding, bir banka ve ticari bir şirketin bir araya gelerek, tek başlarına veremeyecekleri bir hizmeti kart sahiplerine sunmalarıdır. Bu hizmeti verecek olan şirketin bir çok şubesi veya mağazası olması gerekmektedir. Ayrıca, çok bilinen bir ismi veya markası olmalıdır.⁴⁰

Firmalar müşterilerini ve davranışlarını böylelikle daha iyi anlamakta ve ona göre stratejilerini belirlemektedir. Dünyada ilk kez General Motors ile Mastercard iş birliği ile çıkartılan kart bu kategoriye girmektedir.

Ortak kartlar, kredi kartları ile aynı özelliklere sahip olup, kart yüzeyinde banka ile diğer kuruluşun logo ya da isimleri birlikte bulunmaktadır. Banka sadece kartın mülkiyetine sahip olup, kart hizmeti vermektedir. Bu kart ile kişi, indirim veya taksit gibi avantajlar sağlamaktadır. Ülkemizde ortak karta örnek olarak, Advantage Card verilebilir.

⁴⁰ Eyüp Yılmaz, a.g.e.: 14

Affinity kartlar, belirli bir kısım grup, kuruluş veya kurum için çıkartılmaktadır. Dernek, vakıf veya spor klüpleri tarafından çıkartılabilmektedir. Üyelerine büyük bir avantaj veya farklılık sağlamamakla birlikte, bağlı oldukları kurum veya kuruluşa yapılan işlemler üzerinden bir komisyon geliri sağlamaktadır. Bu kartlara örnek olarak, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği ile Garanti Bankası'nın birlikte çıkarmış olduğu Çağdaş Kart'ı gösterebiliriz.

Mağaza kartları, sadece firmanın kendi mağazalarında kullanılan ve taksit veya indirim sağlayan kartlardır. Tahsilatlar mağazalardan yapılabildiği gibi anlaşmalı bankalardan da yapılabilmektedir. Kart hizmeti mağazanın kendisi tarafından da verilebilmektedir.

2.4.5 Akıllı (Smart Kart) Ve Yonga Kart (Chip Kart)

Bu kartlara akıllı veya yonga kart denmesinin sebebi, üzerinde taşıdığı yarı iletken yongalardır. Bilgisayarın belleğini ve işlemcisini oluşturan bu yongalar, kartları mini bir bilgisayar haline getirmektedir. İçerlerinde manyetik bantların tutabileceğinden daha çok bilgi taşıyabilen bu kartlar, güvenli bir şekilde ve çok amaçlı olarak kullanılabilmektedir.

Manyetik bantlı tüm kartlara alternatif olarak geliştirilen bu kart türleri, gelecekte hayatımızın her noktasında kullanılır hale gelecektir. Özellikle kişisel kimlik bilgilerini taşımada çok iyi bir araç olarak kullanılabilmektedir. Bu kartlara örnek olarak, sigorta şirketlerinin çıkardığı kartları ve Bonus Kartı verebiliriz.

2.4.6 Sanal Kart

Aslında fiziki olarak var olmayan bu kartlar, kart ihraç eden kuruluşlar tarafından müşterilerinin internetten daha güvenli bir şekilde mal ve hizmet satın almasına ve dolandırıcılık eylemlerinin azaltılmasına yardımcı olmak için çıkartılmıştır.

Kart bilgileri ve şifresi müşterilere sertifika şeklinde verilmektedir. Gerektiğinde bankaların Internet sitesinden karta limit yüklenip, alış veriş bittikten sonra bu limit sıfırlanabilmektedir. Böylece kartın habersiz kullanımı da engellenmiş olmaktadır.

2.4.7 Kredi Kartları

Mülkiyeti bir banka veya finansal bir kuruma ait olmak üzere, müşterilerin belirli bir limit dahilinde, yurt içinde ve yurt dışında işyerlerinden mal ve hizmet satın alabilmesine, nakit ödeme birimleri veya ATM makinelerinden nakit çekebilmesine yarayan kartlara Kredi Kartı denir.⁴¹

Kredi kartları günümüzde borç ödeme işlemlerinde çekin yerini almaktadır. En basit anlamda, mal ve hizmet alımında hızlı ve gecikmesiz bir şekilde kredi imkanı yaratmaktadır .Bunun yanı sıra, kişilere peşin para olmaksızın alış veriş imkanı da vermektedir. Karta tanınan limite kadar nakitsiz ve kredili alış veriş olanağı müşterilere tanınmıştır. Kredi kartı, kart hamiline açılmış potansiyel bir kredi anlamına gelmektedir.

Bir kredi kartının 3 temel fonksiyonu bulunmaktadır.⁴²

- Mal ve hizmet ödeme aracı
- Nakit temin aracı
- Sürekli kredi imkanı taşıması

Ticari işlemlerle yapılan anlaşmalara istinaden, üye işyerlerine banka veya kart kuruluşu tarafından POS cihazları konulmakta ve firmalar hiçbir şart olmaksızın müşterilerinin kartlarını kabul etmektedirler. İşyerleri müşterilerden fazladan bir komisyon veya masraf talep edememekte ve peşin alışverişmiş gibi işlem yapmaktadırlar. Eğer kart sahibi nakit çekim yapmışsa veya ödemelerini taksitlendiriyorsa, o zaman belirlenen faiz ve nakit çekim masraflarını gelen ekstreye istinaden bankaya veya kuruma ödemek zorundadır. İşyerleri de bankayla veya kurumla anlaşmalarına göre, paralarını hemen ertesi gün veya belirli bir gün bekledikten sonra alırlar.

Günümüzde oldukça yaygın bir şekilde kullanılan kredi kartlarının bir çok yararı vardır. Öncelikle, nakit para taşıma zorunluluğunu ortadan kaldırdığı gibi kredi imkanı da sunmaktadır. Ayrıca, rahatlık, alacakların garantili olması, kolay alış

---

⁴¹ Eyüp Yılmaz, a.g.e.: 10

⁴² Ian LINDSEY,a.g.e.: 129

veriş yapma ve dünyanın her yerinde kullanılabilme gibi bir çok ek faydaya da sahiptir.⁴³

Kredi kartlarını kullananların gelir seviyesine göre ikiye ayırabiliriz:

Düşük ve orta gelirli kesime hitap eden klasik ve temel kredi kartlar, hemen hemen çalışan her kişiye verilmektedir. Normal kredi kartlarının sahip oldukları alış veriş ve nakit çekme özelliklerine ek olarak sigorta ve acil yenileme gibi fonksiyonlar da y klenebilmektedirler.

Gold ve Premier kartlar ise, daha yüksek gelirli kesime verilmekte ve daha fazla limit sunmaktadır. Bu kartlarda bir çok ek hizmet de sunulmaktadır.  rnek olarak, seyahatlerde kaza sigortası,yardım hizmetleri ve mağazalarda çeşitli indirimleri verebiliriz. Hizmetlerin çeşitli olmasından dolayı kart ücretleri de yüksek olmaktadır.

Kredi kartları kullanım yerlerine göre de, yurt içi ve yurt dışı şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Sadece yurt içinde kullanılabilen kartlar yurt içi kartlar olarak isimlendirilirken, hem yurt içinde, hem de yurt dışında kullanılabilen kartlar ise uluslararası kartlar olarak adlandırılmaktadır.

---

⁴³ The Monopolies and Mergers Comission Credit Cards Services, A Report on Supply of Credit Card Services in The United Kingdom, London, 1989, s..29

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3 TÜRKİYE'DE KREDİ KARTI UYGULAMASI VE İŞLEYİŞİ

3.1. LİSANS SÖZLEŞMESİ

Uluslararası kart kuruluşları, kendi isimlerini ve logolarını kullanarak tüm dünyada geçerli olacak şekilde kart çıkarmak isteyen kuruluşları, belirli kriterlere göre değerlendirmeye alarak incelemektedirler. Öncelikle kart çıkarmak isteyen kuruluş bir ticari banka veya özel finans kurumu olmak zorundadır. Kart çıkarmak isteyen bir mağaza ise mutlaka bir banka ile çalışmak zorundadır. Bunların dışındaki kurumlar değerlendirme dışında kalmaktadır.

Kart çıkarmak isteyen bu finansal kurumlar, kendi ülkelerinde mali ve diğer piyasalara üye olmak zorundadırlar. Bunun dışında, son döneme ait gelir-gider tablosu ve bilançosu talep edilerek incelenmektedir. Gerekirse teminat veya garanti talep edilmektedir.

Tüm bu aşamalardan ve incelemelerden sonra onay geldiği takdirde, lisans sözleşmesi imzalanmaktadır. Lisans sözleşmesinde tarafların görevleri ve sorumlulukları belirtilmekte; uyulması gereken kurallar, komisyon miktarları ve yetki alanı ayrıntılı olarak çizilmektedir. Sözleşmenin imzasından sonra, kart çıkaracak olan kurumun teknolojik altyapısının uygunluğunun sağlanması için çeşitli kontroller ve seri testler yapılmaktadır. Bu testlerde her iki taraf da bulunmaktadır. Altyapı ve teknolojik yeterlilik sağlandıktan sonra kart basımına başlanılmaktadır. Eğer bu testlerden olumlu sonuç alınamazsa, kart lisansına sahip kuruluş kendi deneyimlerini yansıtarak, gerekli düzenlemelerde bulunma hakkına sahiptir.

3.2 KARTLARIN BASILMASI (ISSUING)

Kart basım yetkisini alan banka, bu aşamadan sonra da lisans veren kuruluşla ilişkisini sürdürmektedir. Teknolojik olarak zor bir aşama olduğu için, lisansçı kuruluşun denetimi ve gözetimi süreklilik kazanmaktadır. Kart basım aşamasının kurallara uygun olması, sistemin işleyişi için oldukça önemlidir. Yapılacak en küçük bir hata kartın güvenliğini tehlikeye düşürebilmektedir. Lisans kuruluşu, kart çıkaracak olan kuruma sadece o kuruma ait olmak üzere, bankayı tanımlayıcı bir BIN/Prefix numarası vermektedir. Altı haneli bu numaranın tanımlanmasından sonra,

kart basım için yeterlilik onayının alınması ile birlikte, banka kart yayınlamaya (issuing) hazırdır.”⁴⁴

Bankanın çıkaracağı kartların yurt içinde diğer bankalara ait POS’larda ve ATM’lerde kullanılabilmesi için, Bankalar arası Kart Merkezi (BKM) ile sözleşme imzalaması ve bu kuruma üye olması gerekmektedir. Ancak, bundan sonra kartların yurtiçinde kullanımı ve bankalar arası takas işlemi mümkün olabilmektedir.

Kart basımını bankalar kendi bünyelerinde yapabildikleri gibi, bu konuda uzman bir kuruluşa da yetki verebilmektedir. Türkiye’de bu işi Anadolu Kredi Kartları A.Ş. üstlenmiştir. Özel bir Şirket olan bu firma, bankalardan gelen istek üzerine, kartların ilk aşamasından son aşamasına kadar basımını üstlenmektedir. Kart basım aşaması çok pahalı ve maliyetli bir olay olması nedeniyle bu yöntem daha çok küçük ölçekli bankalar tarafından tercih edilmektedir. Kartların basılması, kartlara ait şifrenin verilmesi ve kartların paketlenerek müşterilere ulaştırılması aşamasını da kapsamaktadır. Bu aşamaya yatırım yapmak yerine, bankalar profesyonel yardım almayı tercih etmektedirler. Kart basımında faaliyet gösteren firmalar isteyen kuruma yazılım ve teknoloji desteği de sağlamaktadır.

3.3 KARTLARIN KULLANIMI

“Genel anlamıyla kartlar, mal ve hizmet satın almak için, işyerlerinde, elektronik POS makinelerinde; nakit çekmek için banka şubeleri ve ATM’lerde; ayrıca telefonla sipariş, ve internette kullanılabilir. ”⁴⁵

Bankalar işyerleri ile anlaşma yaparak bunlara POS cihazları vermektedir. Bu işyerleri bankalar tarafından sıkı bir ön incelemeden geçirilmektedir. Oda kaydı ve vergi levhasına sahip olma ön koşuldur. Ayrıca, merkez bankası kayıtlarında kötü bir sicil olmamalıdır. POS bağlandıktan sonra bile denetimler sürdürülmektedir. Kartın manyetik bandı, POS cihazının kart okuyucu ünitesinden geçirilerek kart bilgilerinin, B.K.M aracılığıyla kartın bankasına ulaşması sağlanır. Kartın geçerli olduğunun ve yeterli limite sahip olduğunun onayı geldiğinde işlem tamamlanmış olur. Onay işlemi ortalama 4-5 saniye sürmektedir. “Müşteri kredi kartı yerine banka kartını kullanmayı tercih etmişse, ek olarak PINPAD isimli cihaza şifresini girmesi gerekmektedir. Böylece harcama tutarı müşterinin hesabından işyerinin hesabına

⁴⁴ Eyüp YILMAZ, Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması ve Ekonomik Etkileri, s.96.

⁴⁵ Eyüp YILMAZ, Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması ve Ekonomik Etkileri, s. 100.

otomatikman aktarılmaktadır.”⁴⁶ Yapılan bir araştırmaya göre “müşterilerin % 16’sı banka kartı kullanmayı tercih ettiğini belirtmiştir.”⁴⁷

İşlem eğer yazıcı cihaz (imprinter) ile yapılıyorsa, kart makineye yerleştirilir ve üzerine harcama belgesi (slip) konularak makinenin kolu ileri geri çekilir. Böylece kart üzerindeki yazıların harcama belgesi üzerine çıkması sağlanır. Bundan sonra işyeri bankasının kart merkezini arayarak kartın limitinin ve geçerliliğinin onayını alır. Oradan alınan onay numarası harcama belgesi üzerine yazıldıktan sonra harcama belgelerinin bir nüshası bankaya ve bir nüshası da müşteriye verilir. Genellikle işyerleri bu cihazları taksit yapmak için kullanmakta; ileri vadeli harcama belgesi geçmektedir. Bu işlem yasak olmasına rağmen sıklıkla kullanılmaktadır.

Kartların diğer önemli kullanım alanı nakit çekim işlemleridir. Nakit çekim, şube içinden kimlik ibrazı ile yapılabileceği gibi; ATM’lerden şifre girerek de yapılabilir. Kredi kartları ile günlük çekim limiti kadar nakit çekim yapılabilmektedir. Banka kartı ile hesaptaki para, yine limitler dahilinde çekilebilmektedir. Kartlar yardımıyla nakit çekim haricinde havale, virman, hesap ekstrası öğrenme, fon, döviz ve hisse senedi alma gibi birçok işlem de yapılabilmektedir. Kartların, bankaların kendi ATM’lerinde kullanılabilmesinin yanı sıra, anlaşmalı oldukları banka veya banka gruplarının ATM’lerinde de kullanılabilir. Anlaşmalı grup olarak Altın Nokta ve Ortak Nokta bankalarını örnek olarak verebiliriz. Aynı şekilde kredi kartları, bütün banka şubelerinde nakit çekim için kullanılabilir.

Gelişen teknoloji ile kredi kartları, fiziken olmaksızın kullanılabilir. Posta sipariş (Mail Order) yöntemi ile sürekli veya aylık ödemeler için, kartların üzerindeki 3 haneli güvenlik numarası ile 16 haneli kart numarası ve son kullanım tarihi karşı tarafa bildirilerek işlem gerçekleştirilmektedir. Telefonla sipariş için de aynı bilgilere ihtiyaç duyulmaktadır. İnternetin hayatımızda gittikçe yer edinmesi sayesinde, internetten alışveriş gün geçtikçe hız kazanmaktadır. İnternetten ve telefondan işlem yapabilmek için bankaya başvuru yapmak yeterlidir.

---

⁴⁶ Pano Dergisi, Banka Kartlarının Alışverişlerde Kullanımı, BKM Yayını, Ağustos 1997, Sayı 1, s.3.

⁴⁷ Eyüp Yılmaz, Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması ve Ekonomik Etkileri, s. 100.

3. 4 OTORİZASYON (PROVİZYON, ONAY)

Otorizasyon (onay) işlemleri, ödeme veren banka veya kuruluşların, kartın geçerliliği, kart sahibinin gerçekliği ve satıcı işyerinin uygulama kurallarına uyması, kartlı işlemlerin geçtiği ilk aşama olmaktadır.

“Otorizasyon; kart ihraç eden bankanın kendi kart hamili tarafından işyerinde yapılan alışveriş için işyeri ile anlaşmalı bankaya onay vermesi ve işlem tutarını garanti etmesidir.”⁴⁸ Bu işlem Türkiye’de B.K.M aracılığıyla yapılırken, yurt dışında VISA ve MasterCard tarafından yapılmaktadır.

Provizyon POS makinelerin çalışmadığı ve manuel işlem yapma zorunluluğu olduğu zamanlarda, işlem tutarının kart limitini ve üye işyeri limitini aştığı durumlarda kullanılmaktadır. Bu gibi durumlarda işyeri, bankasının provizyon servisini arayarak kart numarasını, son kullanım tarihini, işlem miktarını ve işyeri kodunu söyleyerek, kartın geçerliliğini ve limitini kontrol eder.

Firmalara, bulunduğu iş kollarına göre belirlenmiş limitler tanımlanmıştır. “Bu limite üye işyeri limiti (floor limit) denir.”⁴⁹ Yapılan işlem işyerine tanımlanmış bulunan limitin üzerine geçtiğinde provizyon almak zorunlu olmaktadır. “Floor limitler 2001’in Ağustos ayına kadar her altı ayda bir tekrar belirlenirken, B.K.M tarafından alınan idari bir kararla floor limit uygulamasına son verilmiştir.”⁵⁰

Üye işyeri limiti, satılan malın değerine göre değil, bulunduğu iş kolunun muhtemel riskine göre belirlenmektedir. Örneğin çalıntı bir kartla ufak miktarda olabilecek harcama ödemesi yapmak çok ufak bir ihtimalken; altın takı vb. değerli eşyaların alınması daha olasıdır. Çünkü çalıntı bir kartla hasta haneye giderek kimlik ile kayıt yaptırıp yatarak tedavi olma çok riskli ve zor bir ihtimaldir. Fakat bir kuyumcudan değerli ve pahalı eşyalar alıp, bunları daha sonra satabilme şansı daha yüksektir.

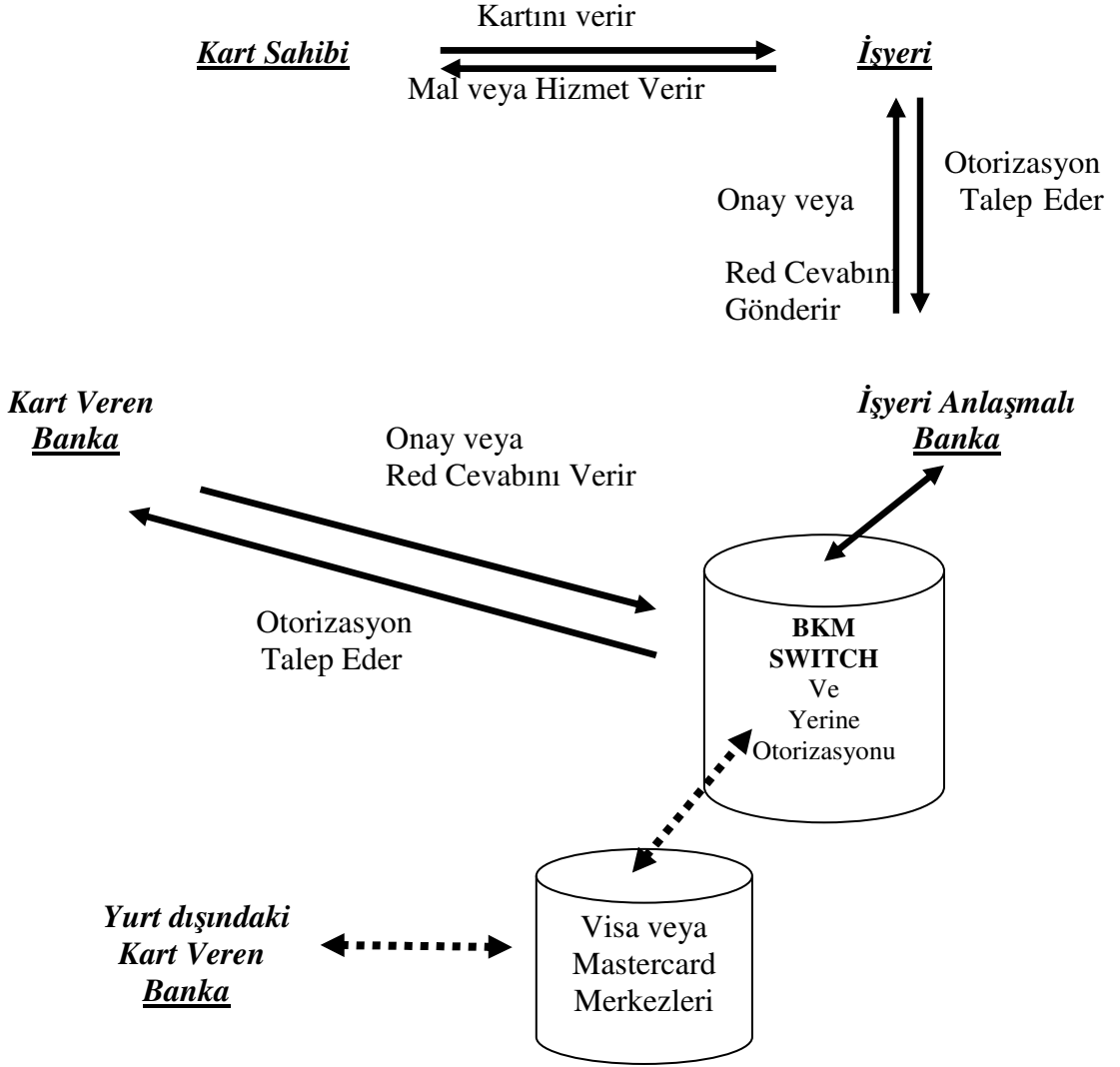
Eğer işlem limiti altı ise provizyon almaya gerek yoktur. Fakat bu gibi durumlarda firma, B.K.M tarafından 15 günde bir yayınlanan ve işyerlerine gönderilen BUL (Birleşik Uyarı Listesi) listesini kontrol etmek zorundadır. BUL listesinde, B.K.M üyesi banka/kuruluşların kullanımını engellemek istediği kayıp

⁴⁸ Pano Dergisi, Kasım 1998, Sayı 4, s. 3.

⁴⁹ Pano Dergisi, Mayıs 1998, Sayı 3, s. 3.

⁵⁰ Pano Dergisi, Temmuz 2001, Sayı 9, s. 2.

çalıntı ve sahte kartlar ile ödeme güçlüğü yaşayan müşterilere ait kartların numaraları bulunmaktadır. Eğer bir bankaya ait kartların tamamı kapatılmışsa, bu durumda BIN/Prefix numaraları yayınlanabilmektedir.

Şekil 1: Banka Kredi Kartlarının Otorizasyon (Onay) Şeması

Kaynak : Visa International, MasterCard ve Bankalararası Kart Merkezi A.Ş., Faaliyet Raporları, 1992-2001 verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

3.5 RİSK SANTRALİZASYONU ve BANKALAR ARASI KART MERKEZİ (B.K.M. A.Ş.)

Kredi kartlarının kullanımı, Türkiye’de ve tüm dünyada hızla artmaktadır. Bu artış beraberinde bazı riskler de getirmektedir. Kredi kartı, müşteriye tanınan bir kredi limitidir. Müşteri bu limiti, sorgusuz sualsiz, istediği an, istediği miktarda kullanabilmektedir. Bankaların burada bir denetimi olamamaktadır. Ayrıca, kart sahiplerine tanınan asgari miktarı ödeyip gerisini taksitlendirme kolaylığı bu riskleri daha da artırmaktadır.

Bankalar, müşterilerine kredi kartı verirken, kişinin güvenilirliğine, gelir durumuna ve kredibilitesine bakmaktadır. Bunlara ilişkin bilgileri çeşitli yerel kaynaklardan elde etmeye çalışırlar. Fakat bu tür bilgilerin en güvenilir bir şekilde elde edilebileceği yerler veri merkezleri veya risk merkezleridir. Bu kuruluşlar, her üye kurumdan gelen bilgiyi derleyip, toplayarak kullanıma sunmaktadır. Bu bilgiler konu ile ilgili, güvenli ve güvenilir yerlerde ve sadece amaca yönelik kullanılmak üzere verilebilmektedir.

“Risk merkezleri, tüketicinin aşırı borçluluğunun sınırlandırılmasına, kredi yoluyla katlanılan riskin kadar sürecinin sağlanması sonucunda azaltılmasına imkan verir.”⁵¹ Böylece hakkında istihbarat yapılan gerçek veya tüzel kişinin daha önceden ödeme gücü çökmediği; takip uğrayıp uğramadığı bu şekilde rahatça öğrenilebilmektedir. Risk merkezleri öncelikle kuzey ve batı Avrupa ülkeleri ile A.B.D. ve Japonya’da gelişmiştir.

Ülkemizde de 1990 yılından itibaren risk merkezi ihtiyacı duyulmaya başlanmıştır. Bireysel kredilerinin artan önemi, değişen kredi ve nakit plasman politikaları bu ihtiyacı artırmıştır. Tüm bu sorunların çözümlenebilmesi ve sistemin güvenli bir şekilde işleyebilmesi için ülkemizde de 1990 yılında Bankalar arası Kart Merkezi (B.K.M. A.Ş.) kurulmuştur. 13 özel ve kamu bankasının kurucusu bu şirket büyük bir boşluğu doldurmuştur. Bu bankalar:⁵²

---

⁵¹ Sedat Yetim,a.g.e.:46

⁵² Bankalar arası Kart Hizmetleri A.Ş., <http://www.bkm.com.tr>

- AKBANK T.A.Ş.
- İKTİSAT BANKASI A.Ş.
- OSMANLI BANKASI A.Ş.
- PAMUKBANK T.A.Ş.
- T.C. ZİRAAT BANKASI
- T. DIŞ TİCARET BANKASI A.Ş.
- T. EMLAK BANKASI A.Ş.
- T. GARANTİ BANKASI A.Ş.
- T. HALK BANKASI A.Ş.
- T. İŞ BANKASI A.Ş.
- T. TÜTÜNCÜLER BANKASI YAŞARBANK A.Ş.
- T. VAKIFLAR BANKASI T.A.O.
- YAPI KREDİ BANKASI A.Ş.

Bu bankaların bir kısmı, zamanla ya isim değiştirmiş yada çeşitli nedenlerden dolayı kapanmış bulunmaktadır. Şu anda hizmet alan üye sayısı 33 adettir. Bankalar haricindeki çeşitli kart kuruluşları da B.K.M.’ ye üye olabilmektedir. Bu kuruluşların bir kısmı hem kurucu ortak; hem de hizmet alan üye konumundadır. BKM üyesi bankaların tamamı VISA veya MasterCard üyesidir. “BKM’nin hizmet türlerini genel anlamda şöyle sıralayabiliriz:

- *Yerine Kredi Kartı Otorizasyonu*
- *On-line Kredi Kartı Otorizasyonu*
- *Yurtiçi ATM Banka Kartı Paylaşımı*
- *Yurtiçi POS Banka Kartı Paylaşımı*
- *VISA Base-I ile Yurtdışına / Yurtdışından Yönlendirme*
- *EUROPAY EPS-NET ile Yurtdışına / Yurtdışından Yönlendirme”⁵³*

“BKM’nin görevlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- *Kredi kartı ve banka kartı uygulaması içerisinde bulunan bankalar arasında uygulanacak prosedürleri geliştirmek*

---

⁵³ Bankalar arası Kart Merkezi A.Ş., <http://www.bkm.com.tr>

- *Kart sisteminin standardizasyonu sağlamaya yönelik çalışmalar yaparak kararlar almak*
- *Türkiye genelinde uygulama ile ilgili yurtiçi kuralları oluşturmak*
- *Bankalar arasındaki takas işlemini yürütmek, yurtdışı kuruluş ve komisyonlar ile ilişkiler kurmak ve gerektiğinde üyelerini bu kuruluşlarda temsil etmek*
- *Halen her banka tarafından devam ettirilen işlemleri daha güvenli, süratli ve daha az maliyetli tek bir merkezden yürütmek*
- *Borç ve alacaklarının takasının Yurtiçi Takas – Hesaplaşma Sistemi sayesinde gerçekleştirmek*
- *Kart sistemleri, güvenlik vb konuları hakkında seminerler vermek*
- *BKM’de, üyelerimiz arasında oluşan ihtilaflara çözüm bulmak*
- *Pazarın ve yeni ürünlerin gelişimi için çalışmalar yapmak*
- *Kartlı Ödeme Sisteminin güvenliğini geliştirmek*
- *Operasyon ve teknoloji konulu çalışmalarda bulunmak*
- *Kart kabul eden işyerlerinin eğitimi için bir yayın çıkarmak”⁵⁴*

BKM’nin organları; tüm ortakların oluşturduğu genel kurul ile şu anda 10 kişiden oluşan yönetim kurulu (maksimum 12 kişi olabilir), 2 kişiden oluşan denetim kurulu ile bir genel müdürden oluşmaktadır.

3. 6 YURT İÇİ TAKAS VE DEĞİŞTİRME SİSTEMİ (SWITCH)

Kredi kartlarından doğan alacaklar ilk dönemde harcama belgelerinin bankaya ibrazı yolu ile tahsil edilmekteydi. B.K.M’nin kurulmasıyla bugünkü modern düzeye erişilmiştir. B.K.M, yurt içi takaslar için takas odası görevini üstlenmektedir. Bankalar, kendi kredi kartı hamillerinin başka bankaların üye işyerlerinden yaptıkları harcamalar ile kendi üye işyerlerinde yapılan başka banka kartlarına ilişkin bilgileri, raporlar halinde B.K.M’ye iletilmektedir. B.K.M her bankadan gelen bu bilgileri derleyerek, ilgili bankaların hesaplarını borçlandırıp; alacaklandırmaktadır. Bankalar da, Merkez Bankası EFT sistemiyle olan borçlarını ödemektedir.

---

⁵⁴ Bankalararası Kart Merkezi A.Ş., <http://www.bkm.com.tr>

Elektronik takas sistemi 1970'lerin ortaklarında VISA ve MasterCard'ın katkılarıyla başlamıştır. Yurt dışındaki bu takas evinin ismi "Internhange'dir."⁵⁵ Yurtdışı kredi kart işlemleri ile yabancıların ülkemizde yaptıkları kredi kartı işlemlerine ilişkin hesaplaşma VISA ve MasterCard bünyesinde bulunan bu takas evreleri aracılığı ile yapılmaktadır.

*"VISA takas denkleştirmesini; İngiltere Basingstoke, Singapur ve Virginia McLean'deki işlem merkezlerinde yürütmektedir. Bu merkezlerin her biri herhangi bir günde bütün dünyadaki VISA ödemelerini tek başına halledebilecek kapasitededirler. Kredi kartı işlemleri için toplam 3.500.000 km uzunluğunda bakır telden yararlanılmaktadır. McLean'deki bilgisayar tesisatı 6.000 m2 genişliğindeki bir alanı kaplamaktadır."*⁵⁶

Türk bankalarının çıkardıkları kartlarla, yurtdışında yapılan alışveriş ve nakit çekimlere ait bilgiler 'incoming report' adı verilen raporlarla, kartı veren bankaya gönderilmekte; yurtiçinde yabancı bankalara ait kartlarla yapılan harcamalar ise, hangi bankanın üye işyerinde gerçekleştirilmişse o banka tarafından, 'outgoing report' adı verilen raporlarla VISA veya MasterCard'a gönderilmektedir. Uluslar arası düzeyde yapılan tüm işlemlerin takası, uluslararası kredi kartı kuruluşları tarafından yapılmaktadır.

*"1993 yılında bankalararası yurtiçi kredi kartı otorizasyonunun gerçekleşmesi, Türk bankalarının ATM ve POS sistemi ağlarının karşılıklı olarak kullanıma açılması, VISA Base I ve Europay EPS-NET gibi iletişim ağları ile tek noktadan bağlantı olanağının sağlanması, Türk bankalarına ait kartların takasının gerçekleştirilebilmesi için rapor üretimi amacıyla Switch Sistemi kurulmuştur."*⁵⁷

1999 yılında B.K.M. Switch Sisteminin yeni teknoloji ürünü ikinci aşamasının devreye alınması ile işlem kapasitesi eski sisteme oranla büyük ölçüde arttırılmıştır ve tam bir verimlilik ile çalışarak üyelerine kesintisiz hizmet sağlanmıştır.

---

⁵⁵ Martin MAYER, a.g.e.: 119.

⁵⁶ Martin MAYER, a.g.e.: 121.

⁵⁷ Eyüp YILMAZ, Türkiye'de kredi Kartı Uygulaması ve Ekonomik Etkileri, s. 104.

Yurtiçi Takas ve Hesaplaşma Sistemi, B.K.M. tarafından çıkarılan yönetmelikle açıklanmıştır. Takas yönetmeliğinin birinci maddesinde, Yurtiçi Takas ve Hesaplaşma Sisteminin amacı şu şekilde açıklanmıştır:

*“Bu yönetmeliğin amacı, kredi kartlarının kullanımının yaygınlaştırılması ve üye kuruluşlar arası para nakil hareketlerinin azaltılmasını teminen, Kredi Kartları Takas Merkezi aracılığıyla üye kuruluşlar arasındaki hareketlerin, hesaben tesviyesi işlemlerinin yürütülmesini, bu merkezin yönetimini ve çalışma esaslarını düzenlemektir.”*⁵⁸

Bu yönetmelik daha önceden, yine Merkez Bankası nezdinde kurulmuş bulunan çek takas uygulamasının benzeridir ve en az onun kadar yararlı olmaktadır.

“Günlük Takas; bir bankanın kredi kartı hamillerinin, diğer banka üye işyerlerinden gerçekleştirdikleri işlemlerin veya bu işlemlerden kaynaklanan diğer finansal olan veya olmayan işlemlerin takas ve mutabakatlarının sağlanmasıdır.”⁵⁹ Incoming’ ve ‘outgoing’ raporları, üye bankalar tarafından elektronik ortamda mail yoluyla veya disket sayesinde her gün takas merkezine gönderilmektedir. Bu dosyalar her gün saat 10:00’a kadar gönderilmiş olmalıdır. Bu raporlar incelenerek, gün sonunda alacaklı durumda olan bankaların TCMB nezdindeki takas hesapları, ertesi gün en geç saat 12:00’a kadar EFT yoluyla alacaklandırılırken; borçlu durumda olan bankaların hesabı da borçlandırılır. Bu işlemlere ait raporlar, B.K.M tarafından üye bankalara gönderilmektedir.

Değiştirme sistemi takas ve hesaplaşma sisteminin bir uzantısı ve parçasıdır.

*“Switch sistemi; kart hamilinin kredi kartının POS’tan geçirilmesini takiben işlemin kart çıkaran kuruluşun bilgi işlem sistemine yada cihazın başka bankaya ait olması durumunda B.K.M’de kurulu bulunan sistem sayesinde dolaylı olarak yine kartı çıkaran bankaya ulaşıp, tüm bilgilerin harcama belgesine iki nüsha olarak çıkmasını ve gereken onayların verilmesini sağlayan bir sistemdir.”*⁶⁰

Bu sistem sayesinde ATM paylaşımı, on-line otorizasyon, POS paylaşımı ve yurtiçi-yurtdışı yönlendirme B.K.M aracılığıyla yapılabilmekte ve üyelerine büyük

⁵⁸ Bankalar arası Kart Merkezi, Takas Merkezi Yönetmeliği, 27 Nisan 1999 s. 2

⁵⁹ Eyüp YILMAZ, Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması ve Ekonomik Etkileri, s. 110

⁶⁰ Eyüp YILMAZ, Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması ve Ekonomik Etkileri, s. 110

bir maliyet avantajı ve tasarruf sağlamaktadır. Bu sistem olmasaydı bankalar bu hizmetleri yurt dışından yüksek komisyonlar ödeyerek sağlayacaklar veya her banka bu sistemin bir benzerini kendisi kurmak zorunda kalacaktı.

3. 7 TERS İBRAZ SÜRECİ (CHARGE BACK)

“Charge Back (ters ibraz), kart veren bankanın (issuer) takas yoluyla ödediği ve kart hamillerine bildirdikleri harcama bedellerinin, kart hamili itirazı ve kartın sorunlu olması (kayıp-çalıntı, borç nedeniyle kapatılma vs.) gibi nedenlere dayandırılarak harcamayı ibraz eden işyeri anlaşması bankadan (acquirer) geri almasıdır.”⁶¹

Müşterinin itirazı eğer haklı bir nedene dayanıyorsa, Charge Back yöntemiyle itirazı değerlendirilir ve gerekiyorsa geri ödeme yapılır. Bu işlemlerin belirlenmiş süreleri bulunmaktadır. Müşteriye ulaşan ekstreye itiraz etme süresi 6 ay ile sınırlandırılmıştır. Bu süre sonunda müşteri haklı bile olsa itirazı kabul edilmemektedir. Yasal süreler uluslararası kabul görmektedir. Bankanın itirazını karşı bankaya göndermesinden itibaren tüm işlemlerin sonuçlanması en fazla 1,5 ay sürmekle birlikte, bu süreler itirazlara göre değişiklik göstermektedir. Bu süre sonunda karşı taraftan bir cevap gelmezse, itiraz kendiliğinden sonuçlanmış olmaktadır.

Charge Back işlemlerin 2 ana sebebi bulunmaktadır.

- Kart Hamilinin Borç İtirazı
- Kartın Sorunlu Olması (kayıp çalıntı, borç nedeniyle kartın kapatılması)

Kart hamilinin itirazında, kartı veren banka, müşterisinin itiraz dilekçesini alarak ters ibraz süresini başlatır ve eğer müşterisinde var ise, bu harcamaya ilişkin dokümanları da talep eder. Eğer müşteri bu harcamayı hiçbir şekilde yapmadığını iddia ediyorsa, karşı taraftan imzalı harcama belgesini talep eder. İşyeri elinde bu belgelerden biri varsa bunu bankasına vererek harcamanın yapıldığını kanıtlamaya çalışır. Eğer bu belgeleri sunamıyorsa kart sahibinin haklılığı kanıtlanır ve ters ibraz yapılır. Bu durum daha çok, aynı işlemin yanlışlıkla veya bilerek karttan iki kez gerçekleştirilmesi şeklinde yapılmaktadır.

---

⁶¹ Eyüp YILMAZ, Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması ve Ekonomik Etkileri, s. 111

Bir diğerk çeşidi de harcama miktarının yanlış yazılmış olmasıdır. Müşteri yaptığı harcamanın daha az miktarda olduğuna dair itirazda bulunabilir. Bu durumda müşteride varsa eğer, o harcamaya ait satış fişi veya fatura talep edilir ki iddiasını kanıtlayabilsin. Bunun sonucunda da işyerinden slip veya harcama belgesi talep edilerek işlem sonuçlandırılır.

Kartın sorunlu olmasında ise, kart hamili kartını kaybettikten sonra, en kısa sürede bankasını arayarak kartını kullanıma kapattırmak zorundadır. Bu aşamadan sonra kartın kullanımlarından işyerleri sorumlu olmaktadır. Çünkü kartın bu şekilde kapatılması sırasında, BUL listelerinde de yayınlanmakta ve üye işyerlerine de bildirilmektedir. Bu tür kart ile yapılan harcama nedeniyle bir borç tahakkuk ettiğinde, kart sahibi müşteri borca itiraz edebileceği gibi; banka kendiliğinden de bu itirazda bulunara Charge Back sürecini başlatabilir. Bu durum, süresinde ödenmeyen borç nedeniyle kapatılan kartların kullanımı halinde de geçerlidir.

Ters ibraz sisteminin işleyişi uluslararası kart kurtuluşları olan VISA ve MasterCard tarafından birlikte belirlenmiştir ve tüm dünyada kabul edilerek geçerli hale gelmiştir.

“İşyeri anlaşmalı banka anlaşmalı olduğu işyerinden gelen harcama bedellerini takas yoluyla kartı veren bankaya ibraz eder (ilk ibraz). Kartı veren banka, harcama bedelini ekstre yoluyla kart hamiline bildirir Kart hamilinin itiraz etmesi halinde itiraz nedeni ile ilgili belgeler itiraz süresi içerisinde (her itiraz Türü farklı sürelerle tabidir) düzenlenir ve itiraz edilen tutar yine takas yoluyla işyeri anlaşmalı bankaya geri gönderilir (ters ibraz). Ters ibraz işlemini alan işyeri anlaşmalı banka, anlaşmalı olduğu işyeri ve işlemle ilgili tüm incelemelerini yaptıktan sonra kartı veren bankanın itirazını geçersiz kılacak yeni belgeler bulması halinde söz konusu harcamayı ilgili belge ve dokümanlarla birlikte 2. kez ibraz eder (2. ibraz). Kartı veren banka kendisine sunulan yeni belgeleri ve dokümanları inceler. Gerekliyse, itirazı yapan kart hamili ile görüşür. Eğer sunulan belgeler yetersiz ise yada kart hamili itirazında haklı görüldüyse kurallar dahilinde harcamayı takas yoluyla işyeri anlaşmalı bankaya 2. kez geri yollar (2. ters ibraz).”⁶²

---

⁶² <http://www.visa.com.tr>

Bu süreç tamamlandıktan sonra sonuçtan tatmin olmayan taraf, eğer harcama yurtiçinde yapılmışsa B.K.M Hakemler Kuruluna başvurarak, zararının karşılanmasını talep edebilir.. Bu kurulun vermiş olduğu karar kesindir ve oluşan masraflar kusurlu tarafça ödenir. Eğer işlem yurtdışında yapılmışsa veya yabancı kartın taraf olduğu işlem ise, taraflar “MasterCard/EC”⁶³ veya “VISA Arbitration Committee’ye”⁶⁴ başvurarak olayın çözümlenmesini isteyebilmektedirler. Bu iki kurul son mercilerdir ve bu kurulların kararları da bağlayıcıdır.

3.8 KARTLARDA GÜVENLİK SORUNU

Kredi kartlarında ya da daha genel olarak kredi kartları da uygulamada önemli sorunlara yol açan, dolandırıcılık ve kötüye kullanım halleri görülmektedir. Bu durumlar biri, kartın çalınması yada herhangi bir nedenle kaybolması durumunda, hamilin bunu öğrendiği an kart çıkaran kuruma bildirmesi gerektiğidir.⁶⁵

Ancak, bu ihbarın belli bir süre içinde örneğin 24 saat içinde yapılmaması durumunda zarar ve ziyan riskinin hamil tarafından yüklenimi sözleşmede hüküm var ise söz konusu edilemeyecektir. Ancak, hamil ihmalkar davranmış veya geç öğrenmiş ve dolayısıyla bildirim yükümlülüğünü de geç yerine getirmiş ise, bu durumda doğacak zararın önemli bir kısmı, sigorta var ise sigorta dışındaki kısım üzerinden hamil tarafından yüklenilecektir.⁶⁶

Kredi kartları, üzerlerinde taşımış oldukları yüksek limitler nedeniyle büyük riskler taşımaktadırlar. Bunun için kartların çalınması veya kaybolması durumlarında vakit geçirmeden, bankaların kart merkezlerine bildirimde bulunulmalıdır. Bankaların kart merkezi, müşterilerine kesintisiz hizmet verebilmek için 24 saat görev başında bulunmaktadır. Eğer kartın sigortası yoksa veya sigortası kayıp çalıntının bildirildiği andan itibaren başlıyorsa, bildirim anına kadar yapılan harcamalar sigorta kapsamı dışında olacak ve kart hamilince karşılanacaktır. Fakat bazı bankalar bildirimden sonraki harcamalar için sigorta hizmeti vermenin yanı sıra, bildirimden önceki birkaç günü de sigorta kapsamına alabilmektedirler.

Bankaların kart merkezleri, kapatılmış ve durdurulmuş kartlara ait bilgileri elektronik ortamda B.K.M’ye bildirmekte ve bu bilgiler diğer bankalara

---

⁶³ <http://www.mastercard.com.tr>

⁶⁴ <http://www.visa.com>.

⁶⁵ Sedat Yetim, a.g.e.: 27

⁶⁶ Sedat Yetim, a.g.e.: 27

iletilmektedir. Bankalara ulaşan bu bilgiler, sistemleri aracılığıyla şubelere ve POS'lara aktarılmaktadır. Ayrıca, BKM'nin işyerlerine her 15 günde bir gönderdiği BUL listelerinde de bu kartların bilgileri bulunmaktadır.”⁶⁷ Fakat üye işyeri limiti uygulamasının kaldırılması nedeniyle pratikte bu listenin fazla bir önemi kalmamıştır; çünkü bütün işlemlerde provizyon alma zorunluluğu getirilmiştir.

“Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı'nın yaptığı araştırmaya göre, 10 farklı türde kredi kartı dolandırıcılığı tespit edilmiştir.

- *Kayıp / çalıntı kartlar*
- *Kart sahibine ulaşmayan kartlar*
- *Sahte başvuru*
- *Mail Order(Postayla Sipariş) / Telefon Order (Telefonla Sipariş) (MO/TO)*
- *Sahte kartlar*
- *Boş plastik değiştirilmiş kartlar*
- *Manyetik şerit sahteciliği*
- *Kart kopyalama (skimming)*
- *ATM dolandırıcılığı*
- *Tanımlanmamış kartlar”*⁶⁸

Kayıp/çalıntı kart kullanımı, kart hamilinin kartını kaybetmesi veya çaldırması halinde kartın kötü niyetli kişiler tarafından kullanılması durumudur. Bu durumda önemli olan vakit kaybetmeden kart merkezini arayarak, kartın kullanımını engellemektir. Türkiye'deki en yaygın kart sahtekarlığı türüdür. Çalınan bir kart ortalama 7 gün süre ile kullanılmaktadır. “Kayıp/çalıntı kart ile ilk işlemin gerçekleştirilmesi ağırlıklı olarak (% 48) aynı gün olurken; aynı gün yapılan işlemlerin % 16 ile ilk 6 saat arasında gerçekleşmektedir.”⁶⁹ Elektronik POS makinelerinde, bildiri yapılan kayıp-çalıntı kartların kullanımı imkansız olduğu halde; manuel kullanılan yazıcı makineleri (imprinter) ile limit altı işlem yapmak

⁶⁷ Bankalar arası Kart Merkezi A.Ş., <http://www.bkm.com.tr>

⁶⁸ Hürriyet Gazetesi, “Kartlarda 10 Dolandırıcılık Yöntemi”, 05 Ekim 1998, s. 7

⁶⁹ Murat ONAY, “Kartı Çalan Soluğu Benzin İstasyonunda Alıyor”, Dünya Ekonomi-Gazetesi, Kredi Kartı Eki, 24 Kasım 1997, s. 1

mümkündür. Fakat üye işyeri limiti uygulamasının kalkması ve sıfırlanması nedeniyle bu imkan da ortadan kalkmıştır.

Ele geçmeyen kartlarda, kart hamilinin müracaatı sonucu banka tarafından çıkarılan kartlar, posta, özel kargo şirketleri ve banka şubesi aracılığı ile kart hamiline teslim edilmektedir. Bu aşamada bir aksamanın olması sonucunda, kartın yanlış ellere geçmesiyle, kartı ele geçiren kişi kartın arkasını imzalayarak işyerlerinde kullanmaktadır. “Bu tür dolandırıcılık ülkemizde o kadar yaygın olmasa da, A.B.D.’de en yaygın dolandırıcılık yöntemidir.”⁷⁰ Bunu önlemek için Amerikan Kongresi özel yasa çıkarmıştır. “Bu yasaya göre kart sahipleri, kayıp/çalıntı kartları ile yapılan alışverişlerinde sadece ilk 50 doları tutarından sorumlu olacaktır ve bankalar, kişiler istemedikçe kart veremeyecektir.”⁷¹ Böylece bankalar yaptıkları işlemlerde daha sorumlu davranmaya başlamışlardır.

Sahte müracaatta, kötü niyetli kişiler, banka ve kart çıkartan kuruluşlardan sahte belgelerle kredi kartı alarak, nakit avans çekmek, alışveriş yapmak ve yüksek meblağlarda harcamalar yapabilmektedirler. Sahte nüfus cüzdanları kullanarak veya çalıntı kimliklerin üzerine fotoğraf yapıştırarak başvurularda bulunmaktadır.

Boş plastik (white plastic), boş plastik plakalar üzerine kabartma olarak basılan gerçek kredi kartı numaraları, işyerlerinde yazıcı makineler (imprinter) ile satış belgesi üzerine aktarılarak bankadan tahsil edilmesidir. Bankalar, işyerleri ile anlaşma yapmadan önce, işyeri hakkında dikkatlice bir incelemede bulunmalı; geniş çaplı piyasa araştırması yapmalıdır.

Değiştirilmiş kartta, kredi kartlarının üzerindeki kabartma numaralar kesilerek değiştiriliyor veya ütülenerek yerine yenisi basılır. Bu türden değiştirilmiş kartlar imprinter cihazıyla işlem yapan işyerlerinde kullanılmaktadır. Yine bu sahteciliği önlemek, bankanın titizliğine bağlıdır.

Sahte kart, çeşitli şekillerde üretilmiş kartın arkasında bulunan manyetik şerit “encoder” denilen bir cihaz ile kodlanarak içine elektronik yollardan kart bilgileri yazılarak kullanıma sunulur. Bu işlemde, daha önce olmayan bir kart yararlanılmaktadır. POS makineleri de bu kartları ayıramamakta ve işlem için onay

---

⁷⁰ Martin MAYER,a.g.e.:134.

⁷¹ Martin MAYER,a.g.e.: 136.

vermektedir. Ülkemizde sahtekarlık türlerinden, ikinci en yaygın olanıdır. Sahte kart kullanımı teknolojik ilerleme ile yakından ilgilidir.

Manyetik şerit sahteciliğinde ise gerçek kartın manyetik şeridi silinerek manyetik şerit kopyacısı ile başka kart hamillerine ait bilgilerin tekrar kodlanmasıyla gerçekleşmektedir. Bu yöntemde, önceden var olan geçerli bir karta ait bilgiler silinerek, başka bir karta ait bilgiler ilk karta yazılmaktadır. Bu ikinci kart yüksek limitli bir kart olup, sahibinin bu işlemlerden haberi olmamaktadır.

Kart kopyalaması (skimming), kartların arka yüzünde bulunan manyetik şerit bilgileri encoder cihazı aracılığı ile kopyalanıp, kopyalanan bu bilgilerin yeni basılan bir karta yazılmasıdır. Bu sahteciliğin A.B.D.’deki ismi “Beyaz Kart Sahteciliği” (white card) olup, özellikle turistik yerlerde görülmektedir. İtiraz edilen ödemelerin belli mahallerde yoğunlaşmaması için, kartlar çok geniş bir yerleşim alanı içinden seçilirler ve özellikle yurtdışı menşeli kartları tercih edilir. “Bu sahteciliğin merkezi uzun yıllar A.B.D.’de Kübahıların yoğun bulunduğu Miami olmuş, daha sonra Hong Kong’da görülmeye başlamıştır.”⁷²

Posta, telefon ve posta ile yapılan mal siparişi dolandırıcılığında, kredi kart numarası kullanılarak posta, telefon ve mail ile yapılan siparişlerde, önceden belirlenmiş bir adrese sipariş verilmektedir.

ATM dolandırıcılığında, kötü niyetli kişiler, kart sahibini ATM cihazı ile işlem yaparken şifresini almakta; ardından da kartı çalarak hesaptan işlem yapmaktadırlar. Diğer bir yol ise, kartın şifresini bir şekilde öğrendikten sonra, kartın ATM’de sıkışmasını sağlayarak, müşterinin kartını ATM’de kaldığını sanmasını sağlamaktadırlar. Müşteri gittikten sonra kartı alarak, müşterinin hesabından para çekmektedirler. “Bankaları ilgilendiren bu dolandırıcılık çeşitlerine ek olarak, bir de direk olarak tüketicileri ilgilendiren dolandırıcılık yöntemleri mevcuttur. Örneğin lokanta gibi yerlerde POS cihazının görülmediği yerlerde, kartlar birden fazla geçirilerek haksız kazanç elde edilmektedir.”⁷³ Bu gibi durumlarda müşteri, ekstrelerinde görülen harcama kalemlerini incelemese tüm borcunu ödeyerek sahtekarlıktan haberi bile olmamaktadır. İşyeri görevlisi görülmeyecek bir yerde kartı kopyalama makinesinden geçirerek, kart bilgilerini makinenin hafızasına

---

⁷² Martin MAYER,a.g.e.: 124.

⁷³ Selen ÜNVER, “Kredi Kartı Yolsuzlukları, Bankalar, Kart Sahipleri ve Ötekiler”, Finans Dünyası, Mart 2000, s. 78

kaydetmektedir. Sonrasında ise çalıntı bir kartın üzerine bu bilgileri yazarak kartı kullanmaktadırlar.

İşyerlerinin uyguladığı diğer bir yöntem ise ‘karşıdan cevap gelmedi’, ‘bağlantı yok’ vs. gibi söylemlerle karttan birden fazla para çekmektedirler. Fakat müşteri sadece tek slip imzaladığı için, eğer bu olayı fark edebilirse itirazı sonucu fazla ödediği tutarı alabilmektedir.

Diğer bir basit yöntem ise telefon emri ile üye olan kuruluşların yaptığıdır. Müşterinin taksitleri bittiği halde borç geçmeye devam edilmekte veya müşteri üyelik iptalini bildirmesine rağmen ‘iptal isteğinin ellerine ulaşmadığını’ ileri sürerek, taksitlerini geçmeye devam edilmektedir. Fakat yapılan itirazlar genellikle olumlu sonuçlanmaktadır.

Kart dolandırıcılıklarını önlemek için çeşitli yollar bulunmaktadır. Bunları genel olarak ikiye ayırabiliriz : olayların oluşmaması için alınan önlemler ve olay olduktan sonra erkenden tespit ederek olayın yayılmasını engelleyici tedbirler almaktır. Kart çıkaran kurumlar, ilk güvenlik önlemi olarak 1969 yılında manyetik bantları plastik kartlara eklemişlerdir. 0.5 cm genişliğinde olan bu bantlar, kartın temas ettiği okuyucunun, banttaki kodlanmış bilgileri okuyabilmesi ve bu bilgileri merkeze bildirerek, kartın geçerliliğinin sorgulanması ilkesine dayanmaktadır. O günün koşullarında bu önemli bir atılımdı ve dönemine göre ilkti. Hatta, o zamanki MasterCard’ ın güvenlik şefi müdürü Robert Dodge, “Yıllardır açıkları parmaklarımızla kapatmaya çalışıyorduk; şimdi artık tüm delikleri kapattık”⁷⁴ ifadesini kullanmıştır. Manyetik bant içerisinde bilgiler, bazı şifreleme teknikleriyle, 3 sıradan oluşan ve track 1, track 2 ve track 3 ismi verilen alanlara kaydedilmiştir. “1991 yılında VISA tarafından CVV (Card Verification Value); MasterCard tarafından ise CVC (Card Validation Code) adı verilen kart tasdik değeri (kodu) oluşturulmuştur.”⁷⁵ Şifre şeklindeki numara, ya tesadüfi bir araya gelmiş rakamlardan oluşmaktadır veya diğer bilgilerden oluşmaktadır. Bu şifre manyetik banda encod edilmiştir. “Bu yeni şifreleme tekniği ile daha çok Uzak Doğu’da gerçekleşen sahte kart işlemlerinin önlenmesi düşünülmüştür.”⁷⁶

---

⁷⁴ Bryan CLOUGH, Cheating at Cards-Plastic Fraud; Sharp Practices and Naive Systems, London: Hideway Publications, 1994, s. 24

⁷⁵ Eyüp YILMAZ, Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması ve Ekonomik Etkileri, s. 115

⁷⁶ Bryan CLOUGH, a.g.e. 47

1984 yılına kadar ciddi boyutlarda sahtecilik yaşanmamış, ama yine de önlemler çeşitlendirilmiştir. Kartların üzerine üç boyutlu hologram eklenmiştir. Bu hologramlar çeşitli renkler taşımaktadır; bazı rakamlar bu hologramın üzerine yazılmaktadır. Maliyeti dolandırıcılar için yüksek olmakla birlikte taklit edilmesi zordur. Buna ek olarak kart kuruluşların çeşitli stillerde yazılmış amblemleri ve simgeleri de kartların üzerine basılmıştır.

Üzerinde daha çok durulan önlem çeşidi ise kartların üzerine resim ve/veya imzanın basılmasıdır. Bu çok basit bir önlem olmakla birlikte, genelde geniş çaplı kullanım alanı bulmuştur. Fakat bunun işe yaramadığı daha 1970’li yıllarda Chemical Bank tarafından kanıtlanmıştır. “Üzerinde Hitler ve Stalin’in resmi bulunan kartlar, hiçbir mağazada geri çevrilmeksizin kabul edilmiştir.”⁷⁷ Bu, mağaza görevlilerinin kartların üzerlerine bakmadıklarını göstermektedir.

Bundan daha ileri bir yöntem ise, manyetik şeritlerin güçlendirilerek, kişilerin fotoğraflarının imzaladıkları harcama belgelerinin üzerine çıkmasıdır. “Bu işe ilk başlayan Citicorp Kredi kartları müdürü Jhon Scully Stojak olmuştur. Kodak firması ile birlikte, bu teknolojinin geliştirilmesine katkıda bulunmaya çalışmışlardır.”⁷⁸ Diğer bir önlem ise, imzaların elektronik ortama aktarılmasını sağlayan levhaların kullanılmasıdır. Böylece imza kontrolü hızlı ve hatasız bir şekilde, elektronik ortamda gerçekleştirilmektedir. Fakat tüm bu yatırımların kart kuruluşlarına olan maliyeti çok yüksektir.

Kayıp çalıntı durumundaki kartın, kullanılmadan veya daha ilk kullanımda fark edilebilmesi için çeşitli yöntemler gerçekleştirilmiştir. Bunlardan biri de ilk kez Bank of Amerika tarafından kullanılan ‘Duyarlılık Testleri’dir. Bu sistem, kişinin kart harcama alışkanlıklarını kaydetmektedir. Örneğin haftada 1 yada 2 kez kartının kullanırken, aynı gün içinde birden fazla kullanılmışsa veya sadece marketlerden alışveriş yaparken, kuyumcudan veya benzinciden yüksek tutarlı alışveriş yapılmışsa bu sistem devreye girmektedir. “merkezdeki görevli hareketlerdeki uyumsuzluğu görüp derhal kart sahibini arayarak, harcamanın kendisine ait olup olmadığını sormaktadır.”⁷⁹ Harcamalar anında takip edilmekte ve böylece hızlı bir şekilde olaya

---

⁷⁷ Martin MAYER,a.g.e.:125

⁷⁸ Martin MAYER,a.g.e. s. 125

⁷⁹ Bryan CLOUGH, s. 24

müdahale edilebilmektedir. “Bu sistemin benzeri Kart Hamili Risk Tespit Merkezi adı altında VISA tarafından oluşturulmuştur.”⁸⁰

Çalıntı kartlarda riskli dönem ilk dört gündür. Bu süre içinde kart, çalan veya bulan kişi tarafından yüksek miktarda kullanıldıktan sonra imha edilmektedir. Günde 10-20 milyon tutarında harcama yapılan kart ile, aniden 100-200 milyonluk harcama yapılıyorsa, Kart Hamili Risk Tespit Merkezi bunu ‘tansiyon yükselmesi’ olarak algılayarak ve vakit kaybetmeksizin gereken yerlere haber verecektir. Böylece çalıntı kartla ilgili önlemler hızla alınacaktır. Benzer sistem ‘Artemis’ adı altında Europay-MasterCard tarafından geliştirilmiştir.

“Kart dolandırıcılıklarını önlemenin bir başka yöntemi ‘Akıllı Kart’ uygulamasıdır. Bu yöntemle ileri teknoloji yongalar kullanıldığı için kartın kopyalanması veya sahtesinin yapılması imkansızdır. VISA bu sistemi yatırım yaptığı EMV teknolojisi ile yaygınlaştıracaktır.”⁸¹

“Bir diğer teknolojik yatırım ise SET teknolojisi. Bu, kart bilgilerini karmaşık bir şekilde kodlayan ve yetkisiz kişiler ve sistemler tarafından açılmasına izin vermeyen şifreleme tekniğidir.”⁸² Daha çok chipli kartlarda ve internet üzerinden alışverişe imkan veren sistemlerde kullanılan SET teknolojisi, gün geçtikçe tüm kart sisteminde kullanılmaya başlanılacaktır.

“Kayıp-çalıntı kartlar daha çok benzinlikte kullanılmaktadır. Bankalar arasında yapılan ‘kayıp çalıntı kart anketi’ bu sonuca işaret etmektedir. Benzinlikte kart kullanım oranı % 40 civarındadır. Benzinlikleri % 18 oran ile süper marketler ve giyim mağazaları takip etmektedir. Dolandırıcılık amaçlı ortalama kart kullanım tutarı 100.000.000 TL olup; çalınan bir kart en fazla 7 gün boyunca kullanılmaktadır. Dolandırıcılık amaçlı kullanım adedi ortalama 30 kezdir. Kartla ilk işlemin gerçekleşmesi % 48 gibi büyük bir oranla aynı gün olmaktadır. Ve aynı gün gerçekleştirilen işlemlerin %16’sı 1 ile 6 saat arasında olmaktadır.”⁸³

---

⁸⁰ Sertaç ÇELİKYLMAZ, VISA Kart Hırsızını 10 Dakikada Bulacak”, Hürriyet Gazetesi, 25 Mart 1998, s. 9

⁸¹ Radikal Gazetesi, Borsa Eki, 29 Nisan 2001,s.2

⁸² Dünya Gazetesi, Bireysel Bankacılık Eki, “Kart Dolandırıcılarına Göz Açtırılmayacak”, 20 Kasım 2000, s. 8

⁸³ Murat ORAY, age, s. 1

Sahtekarlıkların önlenmesinde en büyük görevlerden biri de bankaların güvenlik birimlerine düşmektedir. Bu amaçla bütün kart çıkaran kuruluşlarda kart güvenliği ile ilgili olarak ‘security services’ bulunmaktadır.

“MasterCard International’ in güvenlikle ilgili rehber kitabında, bankaların güvenlik birimlerinin sorumluluklarının kapsamı şöyle tanımlanmaktadır:

- *Kredi kartları bünyesinde çalışacak olan personelin araştırılması*
- *Kartların üretilmesi, nakliyesi, muhafazası, basılması, manyetik şeritlerin oluşturulması ve kart hamillerine ulaştırılmasının planlanması ve denetlenmesi*
- *Kredi kartları binasının fiziki yapısının planlanması ve denetlenmesi*
- *Potansiyel üye işyerlerinin araştırılması*
- *Dolandırıcılığı tespit edebilecek erken uyarı sistemlerinin hazırlanması ve takibi*
- *Tüm dolandırıcılık ve sahtecilik olaylarının araştırılması*
- *Hukuki mercilerle sürekli irtibatın sağlanması*
- *Kart hamilleri ve üye işyerleri için eğitimler düzenlenmesi*
- *MasterCard ve VISA’ da görevli güvenlik yetkilileri ile sürekli iletişimin sağlanması*
- *Bütün kötü kullanımların dolandırıcılık raporlama sistemlerine bildirilmesi”⁸⁴*

Yapılan çalışmalar sayesinde sahtecilik olaylarında düşüş kaydedilmiştir. Daha önce % 0,08’in üzerinde olan sahtecilik oranı, bu sene % 0,08 oranına tam gerilemiştir. VISA Avrupa Birliği (AB) Bölgesi Sahtecilik Bölümü Başkanı Robert Littas yaptığı toplantıda, Türkiye’de en çok karşılaşılan sahtecilik türlerinin sahte ve kayıp-çalıntı kartlar olduğunu ve bu tür kartların en çok mücevherciler, turistlerin çok alışveriş yaptıkları yerler, süper market ve benzin istasyonlarında kullanıldığını belirtmiştir.

---

⁸⁴ MasterCard Security Officers Guide, Section 2, p. 95

“AB bölgesinde kart ihraç eden bankaların sahtecilik kayıtları geçtiğimiz yıl 514.5 milyon Euro civarında seyretmiştir. AB bölgesindeki işyeri anlaşmalı bankaların sahtecilik kayıtları ise 471 milyon Euro tutarında olmuştur. Yıllık bazda en hızlı artan sahtecilik türlerinin başında ise % 43 ile sahtecilik-kopyalama, % 40 ile banka tarafından gönderilen kartların kullanıcının eline ulaşmadığı durumlarda gerçekleşen sahtecilik işlemlerinin gelmektedir. Her 2.500 işlemde birinde sahtecilik olduğuna işaret eden Littas, sahte başvurularla sahteciliğin gittikçe arttığını ve bunun daha çok İngiltere ile A.B.D’de görüldüğünü belirtmiştir. Kartın kullanıcının eline ulaşmadığı yerde gerçekleşen sahteciliğin Türkiye’de çok fazla görülmediğini söyleyen Littas, internetle sahteciliğin henüz çok yüksek olmadığını, internetin gelecekte daha güvenli bir alışveriş ortamı haline geleceğini söylemiştir. Sahteciliğin artmaya başlamasının en önemli sebebini, manyetik şerit teknolojinin sonuna gelmesi olarak açıklayan Littas, artık sektörün yeni bir teknoloji kullanması gerektiğini, o yüzden EMV uyumlu çipli kartlara geçtiklerini ifade etmiştir.”⁸⁵

Aynı toplantıda VISA Türkiye Sahtecilik Bölümü Yöneticisi Osman İnegöl’de kart dolandırıcılığının Türkiye’ye faturasının,

“VISA olarak Türkiye’ye ihraç edilen kartlardan sahtecilik amaçlı kullanılan kartların miktarının 3 milyon dolar olduğunu; ama asıl probleminin yabancı ve Türk kartlarının Türkiye’de işyerlerinde kullanılma sahteciliğinin olduğunu ve toplam sahtecilik tutarının 9 milyon dolardan fazla olduğunu belirtmiştir.”⁸⁶

Bu tür olayların önlenbilmesi için başlıca tedbirler ise 24 saat sahtecilik (Fraud) kontrolü ve teknolojinin daha iyi kullanılmasıdır. Eğer ülkemizde tüm bankalar vakit geçirmeden akıllı kart sistemine yatırım yapıp, kontrolleri sıklaştırırsa sahtecilik işlemleri de önemli seviyede azalacaktır.

3.9 PLASTİK KARTLARDA RİSK TAKİBİ

Tüm kredilerde olduğu gibi, kredi kartlarında da ödemelerinde sorun yaratan kart sahipleri, bankaların hukuk servislerine intikal etmektedir. Genellikle bankalar,

⁸⁵ <http://www.ntvmsnbc.com>, “Türkiye’de Sahte Kartlar Artışta”, 10 Şubat.2002

⁸⁶ <http://www.ntvmsnbc.com>, “Türkiye’de Sahte Kartlar Artışta”, 10 Şubat.2002

2 ekstre dönemi süresince kart borcunun asgari ödenmesi gereken miktarını ödemeyen müşterilerini telefon veya mektup ile uyarmakta ve bu durumda kartı geçici olarak kullanıma kapatmaktadır. Eğer ödenmesi gereken en az tutar yatırılırsa, kart tekrar kullanıma açılarak normal işleyişine devam etmektedir. Herhangi bir nedenle 3 dönem üst üste asgari tutar yatırılmazsa, kart kapatılarak borç takibe aktarılmaktadır.

Takip bölümü iki aşamadan oluşmaktadır: İdari ve kanuni takip aşamaları. İdari takip aşamasında borç tutarı, eklenen gecikme ve temerrüt (direngen) faizleri ile birlikte şubece, şube olanakları ile tahsil edilmeye çalışılır. Şube personeli tarafından, borçlu müşteri ile yapılan görüşmeler sayesinde borç kapatılmaya çalışılır. Bu aşamada başarı sağlanırsa dosya kanuni takibe aktarılmaz ve Merkez Bankası bildirim yapılmaz. Eğer tahsilat hiç yapılamaz veya yapılan tahsilat yetersiz miktarda olursa, şube dosyayı hukuk müdürlüğüne intikal ettirerek kanuni takip aşamasını başlatır. Bundan sonra devreye kanuni yollar; dava, icra vs. girmektedir. Bu aşamada nüfus bilgileri, şahsi bilgiler (annesinin kızlık soyadı) ve adres bilgileri hazırlanarak Merkez Bankası bildirim yapılır; bu durumdan diğer kurumlarında haberdar olması sağlanır. Merkez bankasına bildirilen kayıtlar, borçlu sildirmek için başvurmazsa 5 yıl; başvurursa 3 yıl boyunca kalmaktadır. Kanuni takibe geçilen kişiye ait bilgiler aynı zamanda Kredi Kayıt Bürosuna (KKB) da bildirilmektedir. KKB hakkında ayrıntılı bilgi ileride verilecektir.

Kredi kartlarındaki temerrüt faizi ve gecikme faizi, caydırıcı olması için nakit çekim ve kredilendirme faizlerinden daha yüksek tutulmaktadır. Genellikle %2 veya %3 civarında bir marj bulunmaktadır. Ayrıca, gecikmeye kalan tutar üzerinden oransal olarak gecikme ücreti de talep edilmektedir. Tüm bunlar tüketicilerin borçlarına sadık kalmalarını sağlamak ve düzensiz ödemeleri önlemektedir.

Kredi kartları sahipleri binlerce hatta milyonlarca kişi olduğu için, risk dağılmakta ve tüm krediler için takip oranı en düşük kredi türü olmaktadır. Ortalama sorunlu kredi kartı oranı %2 - %3 civarındadır; bu seviye normal kabul edilmektedir. Fakat ülkemizde 1999 ve 2001 yıllarında yaşanan durgunluk ve krizler nedeniyle birçok kişi işsiz kalmış ve birçok kişinin de gelirleri düşmüştür. Bu nedenle 2001 yılı içinde 2 milyon adet kart takip ve icra aşamasına girmiştir. “Ülkemizde 13 milyon

kredi kartı bulunduğu dikkate alınır, takip oranı toplam kart oranının % 15'ine karşılık geldiği açıkça görülmektedir.”⁸⁷ Bu da büyük bir rakamdır.

Özellikle A.B.D.'de kart kullanımının her alanda yaygınlaşması, faizlerin düşük olması ve devletten teşvik görmesi, kart kullanım miktarını artırmaktadır. “Tüketiciler bankalarda nakit paraları olmasına rağmen, kartlarından nakit çekmeyi tercih etmektedirler.”⁸⁸

“Kart sahipleri olarak bireyler borçlarına en sadık grubu oluşturmaktadırlar. Gelir seviyesi daha düşük olan işçi veya memurlar borcunu sonuna kadar ödemeye çalışırken, amirler veya yöneticiler borçlarına daha az sadıktırlar. Şirketler ise en az sadık gruplardır. Piramidin en üstünde tüzel kişiliği olan şirketler bulunmaktadır.”⁸⁹ Bunlar en riskli grubu oluşturmaktadırlar.

Kartların diğer kredilere göre daha düşük riske sahip olması, tüm bankaların hızla bu alana girmesine neden olmuştur. Kart komisyonlarının ve gelirlerinin bankalara faydaları ve getirileri de çok yüksektir. Bazen bu getiriler bir bankayı batmaktan bile kurtarabilecek boyutta olabilmektedir.

3. 10 KREDİ KAYIT BÜROSU (KKB)

1990'lı yılların başından itibaren giderek önem kazanan ve hızla gelişen bireysel kredi pazarlama faaliyetleri, “Kredi Risk Yönetimi”, “Müşteri İlişkileri Yönetimi” ve “Veri Ambarı Yönetimi” gibi çağdaş kavramları da beraberinde getirmiştir. Özellikle, bireysel kredi portföy hacminin hızla büyümesi, kredi kararı aşamasında kredi riskinin doğru olarak ölçülebilmesine olanak sağlayan yöntemlerin önemini daha da artırmıştır.

Ülkemizde risk santralizasyonu konusunda ilk adımlar BKM'nin kurulmasıyla atılmıştır. Fakat bu kuruluş, daha çok kart sistemleri ile ilgili olduğu için, tüm kredi mekanizması için yetersiz gelmiştir. Oluşan boşluk, KKB'nin kurulmasıyla son bulmuştur.

Kuruluş aşamasında ilk olarak çeşitli zorluklar yaşanmıştır. 3182 sayılı Bankalar Kanunu'nun 83. maddesi bu tür oluşumların önünü tıkıyor ve yasaklıyordu;

“Sıfat ve görevleri dolayısıyla öğrendikleri yada müşterilerine ait sırları, bu konuda kanunen yetkili kılınan mercilerden başkasına açıklayan

⁸⁷ <http://www.ntvmsnbc.com>, “Kart Borçları Bütçeleri Zorluyor”, 22 Aralık 2001

⁸⁸ Martin MAYER, a.g.e: 133

⁸⁹ Joseph NOCERA, “A Piece of the Action”, New York: Simon and Schuster, 1994, s. 63

banka mensupları ile diğer görevliler için 1 aydan 1 yıla kadar hapis cezası ile 100 bin liradan 500 bin liraya kadar ağır para cezası (memur maaş katsayısına göre artmakta idi) ile cezalandırılır.”⁹⁰

Ancak 16.16.1994 tarih ve 538 sayılı KHK ile 83. maddenin 1. fıkrası sonuna aşağıdaki paragraf eklenerek üstteki yasağa istisna getirilmiştir:

“Kredilerin takip ve kontrolü için 47. maddede belirtilen mali kurumlar arasında müşterileri ile ilgili olarak doğrudan doğruya veya en az 10 kurum tarafından kurulacak şirketler vasıtasıyla yapılacak bilgi alışverişi bu hüküm dışındadır.”⁹¹

Bu yeni düzenleme doğrultusunda, Bankalar Birliği’nin de desteği ile, ana faaliyet konuları para ve sermaye piyasaları ile sigortacılık olan mali kurumlar arasında bireysel kredilerin takip ve kontrolünü sağlamak üzere gerekli olan bilgi paylaşımını gerçekleştirmek amacıyla, “1995 yılında 11 bankanın ortaklığı ile 11 Nisan 1995’de Kredi Kayıt Bürosu A.Ş. kurulmuştur.”⁹² Kuruluş aşamasında tüm bankalara davet mektubu gönderilmiş ve 11 banka ile bu ortaklık oluşturulabilmiştir. 3182 sayılı Bankalar Kanunu, 18.06.1999 tarihli ve 4389 sayılı yani Bankalar Kanunu ile yürürlükten kaldırılmış; KKB’nin kurulmasına olanak veren hüküm yeni kanunun 22. madde 8. fıkrasında yer almıştır.⁹³

“Kredi Kayıt Bürosu’nun kurucu ortakları aşağıdaki gibidir:

1. *AKBANK T.A.Ş.*
2. *KOÇBANK A.Ş.*
3. *PAMUKBANK T.A.Ş.*
4. *ŞEKERBANK T.A.Ş.*
5. *T.C. ZİRAAT BANKASI A.Ş.*
6. *T. EMLAK KREDİ BANKASI*
7. *T. GARANTİ BANKASI A.Ş.*
8. *T. İŞ BANKASI A.Ş.*
9. *T. TİCARET BANKASI A.Ş.*
10. *T. VAKIFLAR BANKASI T.A.O.*

---

⁹⁰ Eyüp YILMAZ, Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması ve Ekonomik Etkileri, s. 171

⁹¹ 16 Haziran 1994 tarih ve 538 sayılı K.H.K., 83. madde, 1. fıkra

⁹² Bankalar arası Kart Merkezi A.Ş., <http://www.bkm.com.tr>

⁹³ Bankalar arası Kart Merkezi A.Ş., <http://www.bkm.com.tr>

11. *YAPI VE KREDİ BANKASI A.Ş.* ”⁹⁴

“Hizmet alan diğer üyeler ise aşağıdaki gibidir:

1. *ALTERNATİFBANK A.Ş.*
2. *ANADOLUBANK A.Ş.*
3. *BENKAR TÜKETİCİ FİNANSMANI VE KART HİZMETLERİ A.Ş.*
4. *CITIBANK N.A.*
5. *FİNANSBANK A.Ş.*
6. *HSBC BANK A.Ş.*
7. *KOÇ FİAT KREDİ TÜKETİCİ FİNANSMANI A.Ş.*
8. *KOÇ TÜKETİCİ FİNANSMANI ve KART HİZMETLERİ A.Ş.*
9. *OYAKBANK A.Ş.*
10. *TOPRAKBANK A.Ş.*
11. *TÜRK DIŞ TİCARET BANKASI A.Ş.*
12. *VOLKSWAGEN DOĞUŞ TÜKETİCİ FİNANSMANI A.Ş.* ”⁹⁵

“KKB’ye üye olabilecek kurumlar:

- *Bankalar,*
- *Borsa aracı kurumları,*
- *Finansal kiralama, faktöring, forfating şirketleri,*
- *Finans kurumları,*
- *Sigorta şirketleri,*
- *Tüketici finansal şirketleri,*
- *Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nca uygun görülecek diğer şirketler.* ”⁹⁶

Kredi Kayıt Bürosu’nun temel faaliyet konusu; “ana faaliyet konuları para ve sermaye piyasaları ile sigortacılık olan mali kurumlar ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından uygun görülecek diğer şirketler arasında, bireysel kredi ürünü müşterilerine ait bilgilerin paylaşımına yönelik hizmetler sunmaktır.”⁹⁷ Kanun maddesinde belirtildiği üzere KKB’nin faaliyet konusu, tüketicilere ait kredi

⁹⁴ Eyyüp YILMAZ, Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması ve Ekonomik Etkileri, s. 170

⁹⁵ Kredi Kayıt Bürosu A.Ş., <http://www.kkb.com.tr>

⁹⁶ Kredi Kayıt Bürosu A.Ş., <http://www.kkb.com.tr>

⁹⁷ 4389 sy Bankalar Kanunu, 22. madde, 8. fıkra

bilgilerinin üyeleri arasında ücret karşılığı paylaşımıdır. Bundan dolayı tüm üye bankalar verdikleri krediler hakkındaki tüm bilgileri buraya iletmektedirler.

Toplanan bu bilgilerin düzenli ve doğru bir şekilde üyeler dağıtımı için Kredi Referans Sistemi (KRS) oluşturulmuştur. Kredi Referans Sistemi, KKB A.Ş. üyesi olan kurumlar arasında, bireysel kredi ürün müşterilerine ait detaylı bilgilerin, kredi kararı aşamasında risk faktörünün belirlenmesi ve dolayısıyla da riskin minimize edilebilmesine olanak sağlamak üzere çağdaş yöntemler kullanılarak paylaşımına olanak sağlayan bir bilgi paylaşım sistemidir. “Buradaki bilgiler sadece negatif kayıtlar olmayıp; müşteriye ait pozitif bilgileri de buradan temin edilebilmektedir.”⁹⁸

KKB üyeleri, KRS sayesinde, her türlü bireysel kredi ürününe yönelik mevcut ve potansiyel müşteri konumundaki tüketici bilgilerini birbirleriyle paylaşmaktadırlar.⁹⁹

KKB üyesi olan kurum, KRS’de gerçekleştireceği bir Sorgulama İşlemi ile, tüketicinin ‘borçlu’ ve ‘kefil’ konumunda bulundu tüm açık ve kapalı hesap bilgilerine ve hesap bazında ödeme performans bilgilerine OnLine/Real Time ortamda saniyelerle ifade edilebilen sürelerde ulaşılabilirdiğinden, tüketicinin toplam kredi riskini ve ödeme alışkanlıklarını kısa sürede belirleyerek kredi kararı aşamasında risk faktörünü gerçekçi olarak minimize edebilme olanağına sahiptir. Böylece, gerek kurumsal ve gerekse sektörel bazda, olası mali kayıplar en aza indirebilmektedir.

KRS Veritabanı, KKB üyesi olan kurumlardan edinilen ve sadece bireysel kredi ürünü (kredi kartları dahil) müşterilerine yönelik bilgilerle oluşturulmuştur. KRS Veritabanı’nda paylaşıma sunulan bilgiler ‘negatif bilgiler’ değildir. Tüketicie ait ‘pozitif ve Negatif’ nitelikli tüm bilgiler KKB üyelerince paylaşılmaktadır.

“Kredi Referans Sistemi (KRS) Veritabanı üç alt veritabanından oluşmaktadır:

- *BAŞVURU VERİTABANI : Kredi başvurularına ait tüm bilgileri içermektedir.*
- *KREDİ HESAP VERİTABANI: Kredi hesaplarına ait tüm bilgileri içermektedir.*

⁹⁸ Dünya Ekonomi-Politika Gazetesi, Finans Kulüp Eki, 13 Ocak 2000, s. 6

⁹⁹ Kredi Kayıt Bürosu A.Ş.,<http://www.kkb.com.tr>

- *UYARI VERİTABANI: Gerçek dışı bilgilerle yapılan kredi başvurusu girişimlerine ve benzeri uyarı gerektiren durumlara ait bilgileri içermektedir.”¹⁰⁰*

3.11 KREDİ KARTLARINDA SEKURİTİZASYON (SECURITIZATION)

Genel anlamıyla sekuritizasyon; “mevcutların, alacakların yada gelecekte elde edilecek gelirlerin karşılık gösterilerek yeniden bir finansman sağlanması yöntemidir. Varlıklar, ihraççı kurum bünyesinde bırakılabildiği gibi bağımsız bir birime (fona) de devredilerek operasyon gerçekleştirilebilir.”¹⁰¹

Sekuritizasyon ihracat alacakları, yurt dışında çalışan kişilerin gönderdikleri dövizler, yabancı kartlarla ülke içinde yapılan alışverişlere ait döviz alacakları, yabancı banka ve şahıslara ait çekler konu olabilmektedir. Kurumların yurtdışından bu tür bir finansman sağlayabilmeleri için öncelikle kendilerini bir derecelendirme kuruluşunun tetkikinden geçirmeleri gerekmektedir. Derecelendirme (Rating) kuruluşları ülke şartları, geçmişte performans ve gelecekteki muhtemel nakit akışlarına göre ilgili mali kuruluşu değerlendirerek dereceleme tabi tutmaktadır. Bu dereceleme sonucuna göre, yurtdışındaki aracı banka veya kurum / kurumlar ilgili kredi aracı olmayı kabul ya da reddetmektedir. Aracı kurum gerekli tüm belgeleri sağladıktan sonra ilgili krediye katkıda bulunabilecek mali kurumlara gerekli duyuruları yapmakta ve sonuçta bir kredi tesis edilmiş olmaktadır.

Sekuritizasyon; uzun vadeli varlıkların veya alacakların likit hale getirilmesi, düşük risk taşıması dolayısıyla ucuz maliyetli kaynak sağlanabilmesi, aktiflerin bilanço dışına çıkarılarak finansal rasyoların iyileştirilmesi gibi amaçlarla yapılmaktadır.

Kredi kartlarında sekuritizasyon diğer ülkelerde uzun yıllardan bu yana kullanılan bir kaynak sağlama yöntemidir. Özellikle Amerika bu konuda çok ileridir. “Sekuritizasyona konu olan alacak, birçok kere işlem den geçerek türevleri oluşturulmaktadır.”¹⁰² Ülkemizde de bu tür kaynak sağlama yöntemi 1990’lı yıllarda başlamıştır. Ülkemizdeki uygulama özel olarak aşağıda açıklanmaktadır;

---

¹⁰⁰ Kredi Kayıt Bürosu A.Ş., <http://www.kkb.com.tr>

¹⁰¹ Eyüp YILMAZ, Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması ve Ekonomik Etkileri, s. 181

¹⁰² Martin MAYER, a.g.e.:134.

Türkiye’deki bir banka yada mali kurumun kredi kartı sekuritizasyonu yapabilmesi için öncelikle yabancı kredi kartı kabul eden (acquirer) bir banka yada kuruluş olması gerekmektedir. Kredi kartı sekuritizasyonu “banka ile anlaşmalı işyerlerinde, ATM’lerde ve nakit ödeme yapmaya yetkili ofislerde yabancı kart kullanımından doğacak döviz alacaklarının teminat gösterilerek ilgili banka veya mali kurumun yurtdışı kurumlardan kredi kullanması”¹⁰³ şeklinde tanımlanabilir. Yabancı kredi kartı (VISA, MasterCard, Cirrus, Plus) ve eurocheque’lerle kredi kullanmak isteyen bir bankanın üye işyerlerinde yapılan nakit ödemelerden doğacak yurtdışı döviz alacakları kredi kartı sekuritizasyonu için kullanılabilir.

Derecelendirme kuruluşları ilgili bankanın gelecekteki kart işlemlerine ait olan nakit akışlarını, bankanın genel durumunu, yurtdışından gelebilecek diğer döviz alacaklarını, ülkenin ekonomik ve politik riskini de göz önünde bulundurarak bir değerlendirme yapmaktadırlar. Yapılan değerlendirme sonucunda ilgili bankanın borç ödeme gücü belirlenmektedir. İlgili bankanın, derecelendirme kuruluşunu yapacağı sunumlarla ikna etmesi gerekmektedir. Çünkü kredinin verilip verilmeyeceği, tutarı, vadesi, geri ödeme koşulları ve fiyatı banka ve yetkililerinin performansına bağlı olacaktır. Derecelendirme kuruluşu raporunu ve gelecekteki nakit akışına ilişkin verileri yurtdışındaki aracı bankaya sunar. Aracı bankanın uygun görmesi durumunda kredi alacak bankaya ait bilgiler, kredi verebilecek diğer banka yada kuruluşlara ilan edilir. İlgili kuruluşların incelemelerinden sonra kabul eden kuruluşça kredi koşulları ve tutar belirlenir.

Kredi kartı sekuritizasyonu ile ilgili kredinin geri ödenmesi, kartlı işlemler sonucu oluşacak döviz alacakları ile yapılmaktadır. Sekuritizasyona konu olan işlemler ayrı hesaplarda takip edilmekte ve bu işlemler için yurtdışı kart kuruluşlarınca ayrı hesap numaraları tanımlanmaktadır. Kredi alan banka kartlarıyla yapılan alacak işlemlerini diğer işlemlerden ayrı olarak göndermek zorundadır. Çünkü kredinin geri ödenmesi, söz konusu döviz alacaklarının mahsup edilmesiyle yapılmaktadır.

---

¹⁰³ Avni ZARAKULU, Para ve Kredi Bilgisi, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Bankacılık Serisi N:5, 1987, s. 56

“Ülkemizde geçtiğimiz yıllarda Anadolu kredi Kartları A.Ş., Garanti Bankası, Vakıfbank ve Akbank kredi kartlarıyla sekuritizasyon işlemlerini başarıyla gerçekleştirmişlerdir.”¹⁰⁴

---

¹⁰⁴ Eyüp YILMAZ, Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması ve Ekonomik Etkileri, s. 181

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.KREDİ KARTLARININ OLUMLU ve OLUMSUZ YÖNLERİ

4. 1 KARTLARIN OLUMLU YÖNLERİ

Kredi kartlarının olumlu ve olumsuz yönlerini incelerken, öncelikle kart hamili yönünden incelemek faydalı olacaktır. Ardından kredi kartlarının faydaları, üye işyeri, kredi kartını çıkaran kurum, kredi kartını kabul eden banka ve kredi kartı kurumları yönünden değerlendirilecektir.

Kredi kartlarının kart hamiline gerek toplum gerekse bireyler arasında kişiye kazandırdığı bir takım avantajlar mevcuttur. Bunlar arasında kişinin bulunduğu topluma göre değişkenlik göstermekle birlikte genelde saygınlık kazandırmaktadır. Bunun yanı sıra en az kredi kartı limiti kadar nakit taşıma zorunluluğundan kurtulma avantajı vermektedir. Ayrıca, acil durumlarda ve herhangi bir olumsuz duruma karşın hazırlıksız yakalanma riskini yine kart limiti oranında ortadan kaldırmaktadır.

4. 1. 1 Kart Hamili Yönünden

4. 1. 1. 1 Saygınlık

Günümüzde kredi kartı sahibi olmak, başlı başına bir saygınlık, prestij ve güven unsuru olarak kabul edilmektedir. Çünkü kartla ödeme yapma, bazı durumlarda nakit veya çekle ödeme yapmaya göre daha güvenli olmaktadır. Kredi kartının çek gibi karşılıksız çıkma ihtimali veya bazen nakit paralarda görülen sahte olma ihtimali kesinlikle bulunmamaktadır. Kartın arkasında bir bankanın olması başlı başına bir ayrıcalık yaratmaktadır. Ayrıca, kartı taşıyan kişi, yanında nakit olmadığı için ödeme güçlüğü çeken biri olarak değil de, “kredibilitesi olan bir şahıs olarak görülmektedir.”¹⁰⁵

4. 1. 1. 2 Nakit Taşıma Zorunluluğundan Kurtulma

Kredi kartlarının sağladığı en önemli kolaylık, kullanıma nakit taşıma zahmetinden ve riskinden kurtarmasıdır. Özellikle batı ülkelerinde işyerlerinin %99 gibi büyük bir çoğunluğu kart sistemini içermektedir. Çok az küçük ölçekli işyeri bu organizasyonun dışındadır. Böylece insanlar yanlarında nakitleri olmaksızın kartlarıyla alışverişlerini rahatlıkla yapabilmektedirler.

Bilgisayarın günlük hayatta sıklıkla kullanılmaya başlanması ve elektronik ödeme araçlarının hızla gelişmesi nakit kullanımını azaltmıştır. “Özellikle 1970’li

---

¹⁰⁵ Eyüp YILMAZ,a.g.e.:24

yıllarda Amerika’da, çekle ödeme sisteminin gelişmesi ve bilgisayarlı takas odasının kurulması bu sürece hız katmıştır.”¹⁰⁶ Bu dönemlerde nakit paranın en az arzu edilen ödeme şekli olduğu iyice açığa çıkmıştır. Çünkü paranın basımı, saklanması ve kullanımı aşamaları çok masraflı olmaktadır. Parayı işlemek ve kullanıma hazır hale getirmek çok özen isteyen bir iştir. Teknolojinin gelişmesi paranın taklitlerinin yapılmasını daha da kolaylaştırmıştır. Türkiye’de cüzdan taşıma alışkanlığının olmaması paranın çabuk kirlenmesine ve yıpranmasına yol açmakta; bu da Merkez Bankalarına ek yük getirmektedir. Ayrıca, paranın muhafazasının zor olması; çalındıktan sonra da bulunmasının neredeyse imkansız olması dikkat edilmesi gereken diğer noktadır. Çünkü paralar birbirine çok benzer olduğu ve ayrı kupürden piyasada yüzlerce bulunduğu için, çalıntı olanı ayırmak zor olmaktadır. Kartlarda ise kayıp veya çalıntı durumunda kart kullanıma kapatılarak, kullanımını durdurabilmektedir. Bu durum kartları, çeklere göre daha kullanışlı hale getirmektedir. “Bunun yanında birçok kartta bulunan sigorta hizmeti ile kart çıkaran kuruluşlar, kartların istenmeyen kullanımlarından dolayı oluşan riskleri müşterileri ile paylaşmaktadırlar.”¹⁰⁷

Paranın bankadan alınıp cepte taşınmasının bir fırsat maliyeti vardır. Çünkü para bankadayken az da olsa bir faiz getirirken; ülkemiz gibi yüksek enflasyona sahip yerlerde ise bu getiri daha da önem kazanmaktadır. “Kartla yapılan alışverişlerin borcu yaklaşık bir ay sonra ödenirken, bu bir aylık süre zarfında borç tutarı kadar paradan faiz getirisi elde etmek mümkün olmaktadır.”¹⁰⁸

Bazen insanlar yeterli birikimleri olmamasına rağmen harcama yapmak istemekte ve bu gibi zamanlarda kartlar yardımıyla gelecekteki gelirlerini ipotek altına alarak ihtiyaçlarını gidermektedirler.

Bankaların ATM ağının çok gelişmesi kişilerin nakde ulaşmasını çok kolaylaştırmışlardır. Bu da fazla nakit taşıma gereksinimini ortadan kaldırmaktadır. Bu ve bunun gibi birçok sebepten dolayı insanlar yanlarında fazla para taşımamakta ve mümkün oldukça alışverişlerini kart ile yapmak istemektedirler.

---

¹⁰⁶ Martin MAYER,a.g.e.: 99

¹⁰⁷ Altuğ OSMAN, “Kredi Kartı Kişi, Müessese, ve Ülke Ekonomisi Bakımından Fayda Sağlar”, İTO Gazetesi, 14 Kasım 1989, Sayı 1587, s. 2

¹⁰⁸ Martin MAYER,a.g.e.:141

4. 1. 1. 3 Faizsiz kredi olanağı

Kredi kartı ile kartın geçerli olduğu tüm üye işyerlerinde, yapılan alışverişlerde vade farkı uygulanmamaktadır. Kartın kullanıldığı durumlarda, kart sahibinden fazladan bir komisyon veya ücret talep edilememektedir. Üye işyerleri tarafından talep edilen bu tür komisyonlar yasaya da aykırıdır.

“Kart sahibi, harcama yaptığı tarih ile kartının borcunu ödediği son ödeme gününe kadar geçen gün sayısı kadar faizsiz kredi olanağından yararlanır.”¹⁰⁹ Ödeme zamanında yapıldığı sürece, borç toplamından fazla bir ödeme yapmak gerekmemektedir.¹¹⁰

Yalnız bu durumun bir iki istisnası bulunmaktadır. Şubelerden veya ATM’lerden yapılan nakit çekimlerde, banka çekim gününden son ödeme gününe kadar faiz işlemekte ve ne kadar çabuk ödeme yapılırsa o kadar az faiz işlemektedir. Bir de benzin istasyonları, kuyumcular ve casinolar farklı özellikleri nedeniyle ve daha çok nakit çalışan işyerleri oldukları için ilave komisyon talep etme hakkına sahiptirler.

4. 1. 1. 4 Alternatif araçlara göre kullanım kolaylığı

Kredi kartı sisteminin alternatifi çekli ödeme sistemidir. Kredi kartı, bir diğer ödeme aracı olan çeke göre daha basit ve kolay bir kullanım olanağı vermektedir. Kredi kartı ile yapılan ödeme çek ile yapılan ödeme sistemine göre daha güvenli, pratik ve hızlıdır.

Kredi kartları gün geçtikçe çeklere göre daha çok tercih edilir duruma gelmektedir. Bunun sebebi sahipliğinin ve kullanımının daha kolay ve basit olmasıdır. “Kredi kartı ile kişi, çekle ödeme sisteminin kısıtlamalarından kurtulmaktadır.”¹¹¹

Çekler kartlara göre fiziken dezavantajlıdır. Çekler ceplerde ve cüzdanlarda çok yer kaplarken kartlar çok az yer kaplamaktadır. Çekler çabuk yıpranıp kirlenmekteyken, kartlarda bu tür bir olumsuzluk bulunmamaktadır. Çekler genelde 25 yapraklı olup, bu 25 yaprak bittiğinde tekrar bankaya gidip çek karnesi istemek gerekmektedir. Böylece bir koçan çekin kullanımı 25 işlem ile sınırlandırılmış

¹⁰⁹ Eyüp YILMAZ, “Plastik Kart Dünyası” Dünya Ekonomi-Politika Gazetesi, Kredi Kartları Eki, 24 Kasım 1997, s. 11

¹¹⁰ Eyüp YILMAZ, Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması ve Ekonomik Etkileri, s. 26

¹¹¹ Türkiye Tütüncüler Bankası Yaşarbank, Kredi Kartları Eğitim Ders Notları, s. 11

olmaktadır. Buna karşın kredi kartlarında böyle bir durum söz konusu değildir. Diğer taraftan, çeklerden provizyon ve işlem masrafı alınmasına karşın kartlarda böyle bir masraf bulunmamaktadır. “Ayrıca, çekler keşide edildiği yerden ne kadar uzakta ibraz edilirse, tahsil süreci de o kadar uzamakta, zorlaşmakta ve maliyetli olmaktadır.”¹¹² Kartlarda ise böyle bir sorun hiçbir yerde yaşanmamaktadır.

Karşılıksız çek yazılması durumunda, kişiler için cezai önlemler çok daha ağırdır. Fakat kartlarda bu gibi durumlarda en fazla temerrüt faizi işlemektedir. Çekin kaybolması durumunda uzunca bir iptal prosedürü yaşanmaktayken, kartlar için bir telefon yeterli olmaktadır. Çeklerde üzerini müşteri doldurmak durumundayken, kartlarda müşteri sadece bir imza ile işlemi tamamlayabilmektedir. Müşteriler çek hesaplarını sürekli bankaya giderek izlemek zorundayken, kartlarda adreslere gönderilen aylık ekstralar ile takip çok daha kolay olmaktadır. Çekin üzerindeki ödeme tarihi geçerli olmadığı için keşideci, çekin karşılığı miktarı bankadaki hesabında mutlaka bulundurmak zorundadır. Kartlarda ödeme tarihi belirlidir ve müşteri tarafından tespit edilir.

4. 1. 1. 5 Yurtdışında kullanım olanağı

Uluslararası nitelikli kredi kartları rahatlıkla ülke dışında da kullanılabilir. Kredi kartı bu açıdan bakıldığında nakitten daha avantajlı bir konuma gelmektedir. Yurt dışına çıkma durumu söz konusu olduğunda, eğer kartın yurt dışında kullanılma izni yoksa kredi kartları merkezine başvurularak gerekli işlemler hızla yapılmaktadır.

Kartların uluslararası kullanım olanağının olması ve dünyanın her yerine yayılmış olan ATM ağı, onları nakit paraya göre avantajlı duruma getirmektedir. Gidilecek ülkenin parasını bankalardan temin etmeye çalışırken komisyon ve masraf ödemek zorunda kalınabildiği gibi, kur farkından dolayı zarara girmek de söz konusu olabilmektedir. Yabancı ülkelerde Türk lirasının kabul edilmeme riski bir başka sorun olarak karşımıza gelmektedir. Kredi kartı ile yapılan her türlü harcama otomatik olarak hesaplanmakta ve dünyanın her yerinde sorunsuzca işlem görmektedir.

---

¹¹² Sedat YETİM, a.g.e.:20

4. 1. 1. 6 Kolay kredi ve nakit olanağı

Kredi kartlarının hemen hemen hepsinde nakit çekme limiti tanımlanmıştır. Tanınan bu limit ile kişiye, kefilsiz, formalitesiz ve beklemeksizin kredi olanağı verilmektedir. Bu şekilde ihtiyaçlar çok çabuk bir şekilde giderilmektedir. Gerek bankaların veznelerinden, gerekse 24 saat kesintisiz hizmet veren ATM'lerden nakit çekme imkanı bulunmaktadır. Kişi elindeki kredi kartı ile sadece müşterisi olduğu bankanın ATM'lerinden değil, tüm ATM'lerden ödeyeceği komisyon ve masraf karşılığı nakit çekebilmektedir. Yurt dışındaki ATM'ler de bu sisteme dahildir.

4. 1. 1. 7 Acil kurumlarda kullanabilme

Nakit para taşımanın kaybolma ve çalınma riski ile faiz kaybı riskinin bulunması, insanları nakitten uzaklaştırmaktadır. Bir de üst üste yaşanan krizler nedeniyle insanların reel gelirinin çok düşmesi, hastalık ve kaza gibi çeşitli acil durumlarda gibi durumlarda kişiler nakit para ihtiyacını belirli ölçüde kredi kartlarından karşılayabilmektedirler.

Ayrıca, ek kart çıkarma imkanının olması sayesinde, ailenin diğer bireylerine de kart sağlanabilmekte; böylece acil durumlardan kurtulma yolu açılmaktadır. Şirketler için de Business kart çıkartılmaktadır. Bu kart seyahatlerde bulunan şirket çalışanlarına verilmekte ve harcamaların faturalı ve kolayca yapılması sağlanmaktadır.

4. 1. 1. 8 Promosyonlarından faydalanma

Şirketlerin, sağladıkları hizmetlerin yanında promosyon vermesi, çok eski bir pazarlama taktiğidir. Bu uygulamalar, müşteri sadakatini artırma, müşterilerin ürüne olan ilgisini canlı tutma ve ürünlerin daha çok kullanımını sağlama gibi amaçlara yönelik olabilmektedir.

Kredi kartlarında da üstte anlatılanlara paralel şekilde promosyon uygulaması çok yaygındır. Bankalar, yapılan her harcamaya puan vererek hediye puanı adı altında çeşitli uygulamalar yapmaktadırlar. Kartlarla yapılan her nakit çekim ve harcama ile ATM'lerden ve internetten yapılan borç ödeme işlemleri kişiye puan kazandırmaktadır. Müşteriler kendilerine gönderilen kataloglardan, puanlarının almaya yeterli olduğu hediye seçebilmektedirler. Bir diğer uygulama da anlaşmalı işyerlerinden sağlanan indirimlerdir.

Bankaların ve finans kurumlarının yaptıkları promosyonların yanı sıra, kart ihraç eden kart kuruluşlar da VISA ve MasterCard vb bu tür uygulamalar yapmaktadırlar. Örneğin MasterCard tarafından hazırlanan ve en çok kart kullanan kişiyi dünya kupasına götüren uygulama bunun en güzel örneklerinden biridir.

Tüm bu anlatılanların yanı sıra havaalanlarında özel hizmet ve uçaklarda ayrıcalıklı yerlerin ayrılması, randevularda öncelik, ucuz kiralık araç ve daha birçok hizmetin öncelikle verilmesi gibi özel uygulamalarda yapılmaktadır.

4. 1. 1. 9 Bankacılık işlemlerinde kolaylık ve ücretsiz hizmetler

Kredi kartına sahip olan bir kişi, bankaya ilk gelen bir müşteriye göre daha itibarlı önceliklidir. Çünkü eskiden beri çalıştığı bankasınca iyi tanınmakta ve hizmetlerde de öncelik sahibi olmaktadır. Bir karta sahip olmanın getirdiği itibar ve saygınlığın müşteriye ilk fark edildiği yer, şubenin içerisidir. Günümüzde edinilen bir kart, bankacılık işlemlerinin ilk basamağını oluşturmaktadır. Bu şekilde diğer bankacılık işlemleri olan havale, EFT, kiralık kasa ve sigorta hizmetleri, öncelikli ve daha ucuza mal edilebilmektedir.

Birçok banka kredi kartları hizmetlerine, çeşitli sigorta ürünlerini de eklemektedirler. Ferdi kaza ve hayat sigortası gibi hizmetler, verilen kredi kartları ile birlikte sunulmaktadır. Bu şekilde müşteri, ücretsiz bir şekilde sigorta hizmetinden faydalanabilmektedir. Ayrıca, bu hizmet seyahat, hastalık ve hırsızlık sigortaları şeklinde genişletilebilmektedir.

4. 1. 2 Üye İşyeri Yönünden

Kredi kartı kabul eden bir üye işyeri, öncelikle kart kabul etmeyen işyerlerine göre avantajlı duruma geçmektedir. Çünkü kart sistemi günümüzde oldukça gelişmiş ve kart oranı özellikle batı ülkelerinde neredeyse % 100'e ulaşmıştır. Bu şekilde alışverişe çıkan bir tüketici için öncelikli tercih noktası, kredi kartının kabul gördüğü işyeri olacaktır. İşyerleri kart sistemini kabul ederek, kart kullanmak isteyen müşterilerini bu hususta mağdur etmemiş olurlar. Bu durumda kart kabul etmeyen işyerine karşı avantaj sağlamış olacaktır.

Üye işyerleri için diğer bir faydası da yapılan araştırmalar sonunda ortaya çıkmıştır. Kredi kartları harcama eğilimini artırmaktadır. Müşteri kredi kartları sayesinde, yeterli parası olmadan; hatta hiç parası olmadan bile harcama yapma imkanına sahip olmaktadır. Bu da tüketimi artırmaktadır. Büyük marketlerdeki

tüketim alışkanlığı, zaruri ihtiyaçlar ve anlık ihtiyaçlar şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Zaruri ihtiyaçlar planlı bir şekilde yapılırken, anlık ihtiyaçlar o anda insanın hoşuna giden, canının çektiği malı alması şeklinde düzensiz olarak yapılmaktadır. Bu ikinci durumda devreye kredi kartları girmekte ve tüketime katkıda bulunmaktadır. Bu da işyerlerinin cirosunu artırıcı bir etki yapmaktadır.¹¹³

İşyeri için bir diğer avantajı da taksitli satışlarda ortaya çıkmaktadır. Firma alacağını banka ile olan anlaşmasına göre bir miktar komisyon ödeyip veya parasını bloke de bekletip alacağını bankadan alabilmektedir. İşin olası takip aşaması ile banka uğraşmaktadır. Firmanın dikkat etmesi gereken tek nokta kartın geçerlilik süresinin bitmemiş olmasıdır.¹¹⁴

Ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerde kullanılabilir gelir miktarı oldukça azdır. Bu yüzden bordrolu çalışan özel ve kamu çalışanları, maaşlarını her ayın 15'inde veya 1'inde aldıkları için, harcamalarını bir aya eşit olarak yayamamaktadırlar. Böylelikle maaşı aldıktan hemen sonra, nakitlerini tüketmiş olmaktadır. Bu da kişilerin yapmak istedikleri harcamalarını, ertelemelerine neden olmaktadır. Kredi kartı burada devreye girmekte ve kişilerin nakitleri olmaksızın harcamalarına devam etmelerine olanak sağlamaktadır. Böylece işyerlerinin nakit akışı ile iş yoğunluğu düzenli bir şekilde işlemekte¹¹⁵; ayrıca, firma piyasa koşullarının getirdiği bir takım kısıtlamalardan da kurtulmuş olmaktadır.”¹¹⁶

İşyerlerinin bir diğer avantajı da, paranın koruması sırasında oluşabilecek risklerden ve masraflardan kurtulabilmesidir.

İşyerlerinin ciro ve hacimlerini arttıran bir başka etken EFTPOS (Electronic Fund Transfer at the Point of Sale) uygulamasının yaygınlaştırılmasıdır. Bu cihazlar işyerlerine yerleştirilmekte, normal bir POS cihazı gibi çalışmasının yanı sıra, bir ATM makinesi gibi nakit para da ödeyebilmektedir. Bu cihazlar çevrimiçi çalışmakta ve karta tanınan limit kadar kullanım imkanı vermektedir. İşyerleri de bu işlemlerden belli bir komisyon almaktadır.

---

¹¹³ Emine ORHANER, “Üye İşyerlerinin Banka Kredi Kartlarına Karşı Yaklaşımları”, Bankacılık Dergisi, 27. sayı Temmuz-Ağustos 1999, s. 57

¹¹⁴ Ömer TEOMAN, “Türkiye’de Bireysel Bankacılığın 3. Yılı, Çağdaş Ödeme Sistemleri ve Kredi Kartı”, Yapı Kredi Panelleri, İstanbul, 1992, s. 56

¹¹⁵ Eyüp YILMAZ, Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması ve Ekonomik Etkileri. s. 24

¹¹⁶ Sedat YETİM, a.g.e.: 21

Tüm bu avantajlarının yanısıra turistler içinde kredi kartları büyük kolaylık olmakta, böylece de kart sistemine girmiş olan firmalar avantaj sağlamaktadır. Kredi kartı sistemi büyük ve dünya çapında bir organizasyon olduğu için, bu sisteme dahil olan işyerleri büyük bir prestij kazanmaktadır. Kart ihraç eden firmaların yaptığı reklamlar, üye işyerlerine dolaylı katkı yapmaktadır. Ayrıca, firmalar için günlük hesaplarını ve muhasebe kayıtlarını yapmada büyük kolaylık ve hız sağlamaktadır. Son olarak da üye işyeri çalıştığı banka nezdinde daha itibarlı ve ayrıcalıklı olmaktadır. Çalıştığı bankasının personelleri tarafından iyi tanındığı için, talep ettikleri hizmetler de öncelikli olmaktadır; çoğu zaman sıra beklemeksizin işlemleri yapılmaktadır. Kart hamillerinin yararlandığı birçok promosyonlardan, üye işyerleri de rahatça yararlanabilmektedir.

Sonuç olarak, kredi kartı sistemi, vadeli satışta şüpheli alacakları ortadan kaldırarak firmayı rahatlatmaktadır. Kredi kartıyla alışveriş yabancı (turistler) müşterileri de kapsamı nedeniyle üye firmanın iş hacminde artış olmaktadır. Kredi kartı şirketlerinin yaptığı tanıtım ve reklamlar, o kredi kartını kabul eden işyerlerine dolaylı olarak fayda sağlamaktadır.¹¹⁷

4. 1. 3 Kart Çıkaran ve Kart Kabul Eden Kurumlar Yönünden

Kart çıkaran ve kabul eden kurumların temel amacı bu işlemlerden kar elde edebilmektir. Söz konusu kar doğrudan yada dolaylı şekillerde olabilmektedir.

Bu firmalar başlangıçta büyük miktarlarda sabit sermaye ve alt yapı yatırımları yapmışlardır. Birçok ATM ve POS makinesi dağıtılmış ve bu makineler bir birlerine veri hatlarıyla bağlanmışlardır. Kredi kartı ihraç eden veya kuruluşlar, müşterilerinden aşağıda belirtilen ücret, komisyon ve faizleri almaktadırlar:

- Müşteriye ilk kez kart verilirken alınan kart ücreti,
- Vadesi dolan her karttan alınan yenileme ücreti,
- Asıl karta bağlı ek kart ücreti,
- POS' tan yapılan her işlem sonucu alınan komisyonlar,
- POS' tan yapılan işlem tutarının hesapta bloke kalması sonucu oluşan vadesiz mevduat getirisi,
- Başka bankalara ait kart cihazında yapılan işlemler neticesinde alınan takas komisyonları,

---

¹¹⁷ Ömer Teoman, 1992, s.56

- Son ödeme gününde borcun yatırılmayan kısmından alınan gecikme faizi ve gecikme ücreti,
- Karta tanınan limitin çeşitli nedenlerle aşılması sonucu alınan limit aşım ücreti,
- Nakit çekimlerde alınan yüzde komisyon,
- Nakit çekimler sonucu oluşan faiz geliri,
- Kart borcunun hesaptan otomatik olarak alınması durumunda, borç tutarının hesaba erken yatırılması sonucu oluşan vadesiz mevduat getirisi,
- Casino komisyonu.

Yukarıdaki gelirlerin yanı sıra, kurumların kredi kartı satması neticesinde, müşterilerine çapraz satış imkanına kavuşması da bir diğer faydasıdır. Bu sayede elindeki ürünleri tanıtacak bir ortam ve müşteri temas noktası sağlanmış bulunmaktadır.

Kartlar sayesinde risklerin dağıtılması da bir başka faydalı noktadır. Böylece eldeki atıl fonlar, tek bir yere plase edilmeden, küçük tutarlarda farklı kişilere daha az riskli bir şekilde dağıtılmış olmaktadır.

4. 1. 4 Kredi Kartını Kabul Eden Banka Yönünden

Kredi kartı sisteminde kredi kartını veren banka ile kredi kartını kabul eden yani işyerlerine POS cihazı veren banka genellikle aynı banka değildir. Bu nedenle sistemde çoğu zaman iki banka olduğu unutulmamalıdır.

Kredi kartı kabul etmesi için işyeri sözleşmesi yapan banka söz konusu işyerinden yapılan işlemler üzerinden bir üye işyeri komisyonu almakta yada komisyona karşılık anlaşılan gün sayısı kadar bu tutarı bloke hesapta kullanılmaz şekilde tutmasını istemektedir. Kart kabul eden bankanın en temel geliri bu komisyon yada bloke tutulan gün sayısıdır.¹¹⁸

4. 1. 5 Kredi Kartını Veren Kurumlar Yönünden

Kredi kartını organize eden dünyada başlıca beş kurum bulunmaktadır. Bunlar VISA, MasterCard, Amex, Dinners Club ve JCB isimli kuruluşlar olup, bu kuruluşlara ait dünyada 1 milyar adedin üzerinde kredi kartı bulunmaktadır. Bu kuruluşlar bankalara kredi kartı sistemini kurarken yada sistemin devamı sırasında

¹¹⁸ Eyüp YILMAZ, Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması ve Ekonomik Etkileri. s. 25

verdikleri hizmetler nedeniyle ücret ve komisyon adı altında gelirler elde etmektedirler.¹¹⁹

4. 2 KARTLARIN OLUMSUZ YÖNLERİ

4. 2. 1 Kart Hamili Yönünden

Kredi kartlarının harcamayı teşvik eden ve kolaylaştıran yönleri üye işyerleri için faydalı bir taraf olmakla birlikte, kart hamillerinin tüketimlerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Gelirler dikkate alınmadan sorumsuzca yapılan harcamalar gerek kart hamili açısından gerekse toplumsal açılardan sakıncalar doğurmaktadır. Kart hamili yönünden, kredi kartı kişinin iradesine sahip olmayıp aşırı derecede harcama yapması sonucu borcunu ödeyememesine ve bankanın kart hamili hakkında hukuki takip işlemleri yapmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle kart hamilleri kartlarını kullanırken gelirlerine paralel olarak harcama yapmalı ve iradesine sahip olmalıdırlar.

Kredi kartı ile müşteriler, ellerinde olmayan ve gelecekte kazanacak oldukları gelirleri harcamaktadırlar. Bu da gelir ve giderlerde vade uyumsuzluğunu artırıcı bir etki yapmaktadır. Bunun sonucunda, gelirin üzerinde ve ondan bağımsız bir harcama eğilimi ortaya çıkabilmektedir. Bu durumda kartların tek olumsuz yanı, nakit çekim yöntemi ve karta tanınan harcama limiti ile paraya ulaşmayı kolaylaştırması olmaktadır. Ülkemizde kart sisteminin yurt dışından ithal edilmesi, bu sistemdeki bazı teknolojik ve sosyal devrelerin atlanmasına neden olmuştur. Aynı şekilde hukuki yönden alt yapı tamamlanmadan, sistem tüm ülkeye yayılmıştır. Bu bazı sorunlar meydana getirmekle birlikte yaşanan bu tür sorunlar genellikle banka veya kredi kartı veren kuruluş lehine sonuçlanmaktadır.¹²⁰

Bir diğer olumsuz durumda kartların kullanımın, fiyatları artırıcı etkiler yaratmasıdır. İşyerleri bankalara ödedikleri komisyon tutarlarını müşterilerine yansıtma eğilimindedirler. Bu durum malların fiyatlarının artmasına neden olmakta; böylece de enflasyonist etkiler yaratmaktadır. Ayrıca, efektif talebin, harcamalar ve nakit çekimler sonucu artması, bir diğer enflasyonist etki yaratan durumdur.

Kartların kullanımı sonucu alınan kart yenileme, ek kart basımı ve bunun gibi hizmetlerin karşılığı ödemeler, tüketicileri rahatsız eden bir diğer noktadır. Bu

¹¹⁹ Eyüp YILMAZ, Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması ve Ekonomik Etkileri. s. 36

¹²⁰ Eyüp YILMAZ, Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması ve Ekonomik Etkileri, s. 37

tutarlar bankadan bankaya farklı göstermekte ve müşterilerin haberi olmadan değiştirilebilmektedir.

Kredi kartı müşteriye tanınmış açık bir kredi durumunda olup kullanıma her zaman açıktır ve takibi zordur. Bu nedenle kredi kartı faizleri diğer kredi faizlerine oranla yüksektir. “Eğer müşteri harcamasını taksitlendiriyorsa veya nakit çekim yapmışsa ödeyeceği faiz miktarı benzerlerine göre daha yüksek olacaktır.”¹²¹

4. 2. 2 Üye İşyeri Yönünden

Bankalar üye işyerlerine verdikleri hizmetlerin karşılığı olarak belli bir komisyon almakta yada POS’ tan geçen bakiyeyi belli bir süre banka hesabında tutmaktadır.

Bankaları zorlayan bu yüksek seviyedeki rekabetin bir olumsuz sonucu da, yüksek maliyetli yatırımların kara dönüştürülememesidir. Bankalar kartlarını yeterince pazarlayamaz ve satamazlarsa, elde edecekleri karlarda buna paralel olarak düşük kalacak; hatta yatırımlar için yapılan giderleri bile karşılayamayacaktır.

Kartların sahtelerinin yapılması sorunu, kart çıkaran banka ile ilgili olup, kartı kabul eden bankayı ve üyelerine sorumluluk yüklememektedir. “Türkiye’de VISA kartlarındaki sahtecilik oranı, alınan önlemler sonucu 2001 yılında % 0.18’den, % 0.08’e düşmüştür.”¹²² Kart çıkaran bankaların karşılaştığı diğer önemli dolandırıcılık yöntemi, basılan kartların sahiplerine ulaşmamasıdır. “Dolandırıcılık işlemlerinde sahte kart basma tüm dünyada % 43 ile en büyük orana sahipken; banka tarafından gönderilen kartların kullanıcının eline ulaşmadığı durumlarda gerçekleşen sahtecilik işlemleri ise % 40 ile ikinci durumdadır.”¹²³ Fakat bu ikinci durum, günümüzde Türkiye’de fazla yaygınlaşma olanağı bulamamıştır.

---

¹²¹ Sedat YETİM,a.g.e.:24

¹²² Robert LITTAS, “Kart Sahteciliğiyle Mücadele”, 07 Şubat 2002, <http://www.ntvmsnbc.com>

¹²³ Robert LITTAS, a.g.e.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. KONU ÜZERİNDE UYGULAMA

Literatürde kredi kartı sahipliğini belirlemek amacıyla çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalardan başlıcaları ve araştırma bulguları aşağıda verilmiştir. Ayabakan (2002), kredi kartı işlem sayılarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi konusunda regresyon analizi tekniğiyle kredi kartı işlem adedini etkileyen faktörleri saptamış, istihdam edilen ve işsiz sivil nüfus, Otomatik Para Çekme Makineleri sayısı (ATM), dolar kuru ve kamu kesiminde verilen maaşlar, yıllık kredi kartı işlem adedini etkileyen anahtar değişkenler olarak dikkate alınmıştır. Bu çalışma sonucunda, POS terminal sayısının, kredi kartı işlem sayısını arttırmadığını, kamu ücretlerindeki yeterliliğin ise kredi kartıyla yapılan işlem adedi üzerinde pozitif etkisi olduğunu, buna karşılık ise işsiz sivil nüfusun yapılan işlem adedini düşürdüğünü ortaya koymuştur. Bununla birlikte, enflasyon kişilerin kredi kartı kullanımını azaltan bir faktör olarak tespit edilmiştir.¹²⁴

Çemrek (2001) , tüketicilerin kredi kartı tipi tercihini belirlemek amacıyla konjoint analizini kullanarak belirlemeyi amaçlamıştır. Eskişehir ilinde 479 kişiyle yapılan anket sonuçlarına göre, değişkenlerin ortalama oransal önemleri açısından harcama tutarı limiti değişkeni ilk sırada, kredi kartı yıllık üyelik aidatı ikinci sırada ve asgari ödeme tutarı üçüncü sırada yer almıştır. En az öneme sahip olan değişkenin ise, faiz oranı değişkeni olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, araştırma sonuçlarına göre 479 kişiden %58'inin kredi kartı kullandığı ve kredi kartı kullananların %35,1'inin bayan olduğu belirlenmiştir.¹²⁵

Çakır (2002) , Türkiye’de kartlarının ekonomi üzerine etkileri ve kullanımına ilişkin yapmış olduğu çalışmada, kredi kartlarıyla ilgili genel bilgiler verilmiş ve bunun yanı sıra Aydın, Denizli, İstanbul, Ankara, İzmir ve Gaziantep şehirlerinden tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilmiş 480 kişi üzerinde anket çalışması yapılmıştır. Buna göre, kart kullanıcılarının %65'inin erkek olduğu, kredi kartlarının 250 YTL-1500 YTL arası gelire sahip kişiler arasında kullanıldığı, ve bu kişilerin daha çok zorunlu harcamalar için kredi kartıyla alış verişi yaptıkları belirlenmiştir.

¹²⁴ İsmail Tanın AYABAKAN, Credit Card Possession in Turkey, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Eylül 2002.

¹²⁵ Fatih ÇEMREK, Tüketici Tercihinin Belirlenmesinde Kullanılan Konjoint Analizi ve Kredi Kartı Tipi Tercihine İlişkin Bir Uygulama, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, Haziran 2001.

Bununla birlikte, kart kullanıcıları kart kullanmaya başladıktan sonra harcamalarının arttığını ve kredi kartlarını en fazla market, akaryakıt istasyonları ve giyim-tekstil ürünleri alımında kullandıklarını belirtmişlerdir. Kart kullanıcılarının büyük bir çoğunluğu ise harcamalarını taksitlendirmediklerini belirtmiştir.¹²⁶

Mann (2002), yapmış olduğu çalışmada A.B.D. ve Japonya'daki kredi kartı ve ödeme (debit) kartı kullanımındaki farklılıkları incelemiştir. Genel olarak, Japonya'da az işlem hacmi, yüksek ortalama miktar, her bir işlemde düşük borçlanma tespit edilmiştir. Kredi kartı, A.B.D.'ye kıyasla Japonya yararlı bir ürün olarak görülmemektedir. Bu da bu ülkede kullanımının az olduğunu ve kredi kartıyla borçlanma oranının düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra, A.B.D.'de oldukça yaygın kullanım alanı ödeme (debit) kartı Japonya'da 2000 yılına kadar finansal piyasalarda yerini alamamıştır.¹²⁷

Kredi kartı sahipliği ve kullanımına ilişkin Türkiye'de sınırlı sayıda çalışma yapılmıştır. Bu çalışmanın temel amaçlarından bir tanesi de kredi kartı sahipliğini etkileyen sosyo-ekonomik faktörlerin belirlenmesidir. Bu amaçla Burdur ili araştırma alanı olarak dikkate alınmıştır. Bu çalışmada örneklem olarak, Burdur ilinde tesadüfi teknikle seçilmiş toplam 157 kişi ile görüşülmüştür.

Anketlerin doldurulması sırasında, deneklerle birlikte bulunulmuş ve gerekli bilgiler deneklere verilmiştir. Deneklere hiçbir şekilde yönlendirme yapılmamış ve gerektiğinde sorular ve seçeneklerle ilgili açıklamalarda bulunulmuştur. Sorular için şıklar verilmekle birlikte, denekler verilen şıklardan farklı bir cevap vermek istediklerinde, bu konuda bir sınırlama getirilmemiştir.

Burdur ilini sosyo-ekonomik açıdan temsil edecek sayıda yerleşim yerlerinden tesadüfi olarak seçilen bireylerle anket çalışması yapılarak, sonuçlar analiz edilmiştir.

5.1 MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmanın temel verilerini daha önce de belirttiğimiz gibi Burdur ili kent merkezinde ikamet eden ailelerden anket yöntemiyle elde edilen yatay kesit verileri oluşturmuştur. Araştırmanın anket çalışmaları 2005 yılı Eylül ayında yapılmıştır.

---

¹²⁶ Atilla ÇAKIR, Türkiye'de Kredi Kartlarının Ekonomi Üzerine Etkileri ve Kullanımına İlişkin Bir Araştırma, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli, Eylül 2002.

¹²⁷ Ronald J.MANN, Credit Cards and Debit Cards in the United States and Japan, University of Texas, Vanderbilt Law Review, Vol. 55, p. 1055, 2002.

Ayrıca, konu ile ilgili daha önce yapılmış çeşitli araştırmalar ve istatistiki verilerden de yararlanılmıştır.

Örnek hacmini belirlemek amacıyla öncelikle Burdur ili şehir merkezinde bulunan aile sayıları tespit edilmiştir. Burdur Belediyesi kayıtlarına göre toplam 17396 ailenin olduğu belirlenmiştir. Ankete uygulanacak aile sayısının belirlenmesinde aşağıda belirtilen basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

$$n = \frac{N * P * Q}{(N - 1) * D^2 + P * Q} \quad (1)$$

Formülde;

n: Örnek hacmini,

N: Toplam aile sayısını

P: Söz konusu olayın olma olasılığını (kredi kartı kullanan ailelerin oranı),

Q: Söz konusu olayın olmama olasılığını (kredi kartı kullanmayan ailelerin oranı),

$D^2 = \left(\frac{d}{t} \right)^2$; bu eşitlikte d hata payını (% 5), t ise % 95 güven aralığındaki t değerini (1.96) ifade etmektedir.

Formüldeki P ve Q değerlerini belirlemek amacıyla Burdur il merkezinde 40 adet ön anket yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre araştırma alanında ailelerin %88'inin kredi kartı kullandığı (P) ve %12'sinin ise kullanmadığı (Q) belirlenmiştir. Bu bilgilere göre yukarıda verilen formül kullanılarak örnek büyüklüğü 155 olarak hesaplanmıştır. Anketlerin tutarsız ve eksik olabileceği dikkate alınarak toplam 170 anket yapılmıştır. Anketlerin değerlendirilmesi aşamasında 13 aileden derlenmiş olan bilgilerin tutarsız olması nedeniyle 157 anket üzerinden analizler yapılmıştır. Çalışmada örnek büyüklüğü belirlendikten sonra Burdur il merkezinde bulunan bu aileler sosyo-ekonomik özelliklerine göre 3 gelir grubuna ayrılmıştır.

Bu araştırmada Burdur ilindeki ailelerin kredi kartı kullanımını etkileyen faktörler Logit Modeli kullanılarak analiz edilmiştir. Logit modelinde bağımlı değişken kesiklidir ve tahmin edilen olasılık değerleri 0 ile 1 arasında değişir. Bu araştırma için kullanılabilecek metotlardan birisi de Probit modeli olup Logit ile

Probit modelleri arasındaki temel farklılık modellerin olasılık dağılımlarına ilişkin varsayımın farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, bu modeller ile elde edilen sonuçlar arasında önemli bir farklılık yoktur.¹²⁸

Kümülatif logistic olasılık fonksiyonuna bağlı olan Logit modeli aşağıdaki gibi ifade edilmektedir.¹²⁹

$$P_i = F(Z_i) = F(\alpha + \beta X_i) = \frac{1}{(1 + \exp^{-Z_i})} = \frac{1}{1 + \exp^{-(\alpha + \beta X_i)}} \quad (2)$$

P_i : i'ninci bireyin belirli bir seçeneği seçme olasılığı,

F = Kümülatif olasılık fonksiyonu,

$$Z_i = \alpha + \beta X_i$$

α : Sabit katsayı,

β : Her bir açıklayıcı değişken için tahmin edilecek parametreleri,

X_i : i'ninci bağımsız değişkeni ifade etmektedir.

Yukarıdaki denklemin yeniden düzenlenmesi ve eşitliğin iki tarafının doğal logaritmasının alınması ile aşağıdaki denklem elde edilir.

$$L_i = \ln \left[\frac{P_i}{(1 - P_i)} \right] = Z_i = \alpha + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_n X_n \quad (3)$$

Bu regresyon modelinde bağımlı değişken, (Z_i) belirli bir seçeneği seçmenin seçmemeye olan oranının doğal logaritmik değerini ifade etmektedir. Diğer bir deyişle, Logit modelinden elde edilen katsayılar, bir olayı tercih etmenin etmemeye olan olasılığını ifade etmektedir. Bu çalışmada, bağımlı değişken olarak, kredi kartı kullanan aileler 1 ve kredi kartı kullanmayan aileler ise 0 olarak kabul edilmiştir. Ailelerin kredi kartı kullanımını etkileyen sosyo-ekonomik faktörlerden ortalama aile genişliği, anket yapılan kişinin eğitim durumu, kişinin arabasının olup olmaması, kişinin ortalama yaşı, medeni durumu ve cinsiyeti açıklayıcı değişkenler olarak dikkate alınmıştır. Gelirin kredi kartı kullanma tercihi üzerine olan etkisini araştırmak için görüşülen ailelerin gelir grupları düşük, orta ve yüksek olmak üzere 3 gruba ayrılmıştır. Buna göre, üçüncü denklem belirtilen açıklayıcı değişkenlerle

¹²⁸ W.H.GREENE.,Econometric Analysis,Englewood Cliffs,NJ:Prentice Hall,2000;s.110

¹²⁹ D.N.GUJARATI,Basic Econometrics,Mc Graw-Hill Inc,USA,s.192

birlikte modelin hata terimi (e) ilave edilerek ekonometrik model aşağıdaki gibi ifade edilmiştir.

$$KKK_i = \alpha + \beta_1 GII + \beta_2 GIII + \beta_3 OAG + \beta_4 EGI + \beta_5 CR + \beta_6 Y + \beta_7 MD + \beta_8 C + e_i$$

(4)

Çizelge 5.1 Değişkenlerin Tanımlaması ve Kodları

Bağımlı Değişken			
KKK	Kişi Kredi Kartı Varsa	=1	diğer =0
Açıklayıcı Değişkenler			
GII	Aylık gelir 801-2000 YTL arasında ise	=1	diğer =0
GIII	Aylık gelir 2001 YTL ve üzerinde ise	=1	diğer =0
OAG	Ortalama aile genişliği 3'ün üzerinde ise	=1	diğer =0
EGI	Kişinin eğitimi lise ve daha yüksek bir düzeyde ise	=1	diğer =0
CR	Kişinin arabası varsa	=1	diğer =0
Y	Kişinin ortalama yaşı 34 ve üzerinde ise	=1	diğer =0
MD	Kişi evli ise	=1	diğer =0
C	Kişinin cinsiyeti erkekse	=1	diğer =0

Logit analizinde kullanılan bağımlı ve açıklayıcı değişkenlere ilişkin kodlamalar Çizelge 5. 1'de verilmiştir. Logit modeli En Yüksek Olabilirlik metodu kullanılarak Shazam 8.0 programında tahmin edilmiştir.

5.2 ARAŞTIRMA BULGULARI

İncelenen ailelerin aylık ortalama gelirleri frekans dağılımından yararlanılarak üç gruba ayrılmıştır. Birinci gelir grubunu 800YTL/ ay ve daha az, ikinci gelir grubunu 801-2000 YTL/ay arasında; üçüncü gelir grubunu ise 2000 YTL' den daha fazla gelire sahip olan aileler oluşturmuşlardır. Burdur il merkezinde görüşülen ailelerin ortalama gelirleri gelir gruplarına göre üç gruba ayrılmıştır (Çizelge 5.2).

Çizelge 5.2: Ailelerin Aylık Ortalama Gelirlerinin Gruplara Göre Dağılımı

Gelir Grupları	Gelir YTL	Kredi Kartı Olan		Kredi Kartı Olmayan		Ortalama	
		Aile Sayısı	%	Aile Sayısı	%	Aile Sayısı	%
I.Grup(44)	1-800	37	25.52	7	58.33	44	28.03
II.Grup(72)	801-2000	68	46.90	4	33.34	72	45.86
III.Grup(41)	2001-+	40	27.58	1	8.33	41	26.11
Toplam		145	100	12	100	157	100

Analiz sonuçlarına göre kredi kartı olan ailelerde ortalama gelirin I.grupta 604.44 YTL, II.grupta 1492.74 YTL ve III.Grupta 4463.75 YTL; kredi kartı olmayan ailelerde sırasıyla 550 YTL, 1250 YTL ve 5500 YTL olduğu ve tüm aileler ortalamasında ise 2015,10 YTL olduğu belirlenmiştir. Gelir gruplarına göre kredi kartı olan ailelerin %25.52'si (37 aile) I.grupta;%46.90'ı (68 aile) II.grupta ve %27.59'u (40 aile) III.grupta yer almaktadır. Kredi kartı olmayan ailelerde bu sıralama, %58.33'ü (7 aile) I.grupta, %33.33'ü (4 aile) II.grupta ve %8.33'ü (1 aile) III.grupta yer almaktadır.

Araştırma alanında ailelerin ortalama genişliği ve gelir gruplarına göre dağılımı Çizelge 5.3'de verilmiştir. Buna göre, ortalama aile genişliği 3 olarak belirlenmiştir.

Çizelge 5.3: Ailelerin Ortalama Aile Genişliği

Gelir Grupları	1-2		3-4		5>		Toplam	
	Aile	%	Aile	%	Aile	%	Aile	%
I.Grup	12	30	32	28.57	0	0	44	28.03
II.Grup	20	50	48	42.86	4	80	72	45.86
III.Grup	8	20	32	28.57	1	20	41	26.11
Toplam	40	100	112	100	5	100	157	100

Araştırma sonuçlarına göre görüşülen bireylerden 91 tanesinin erkek 37 tanesinin ise bayan olduğu belirlenmiştir.

İncelenen ailelerin meslek durumlarına göre bakıldığında kredi kartı olan ailelerin büyük bir çoğunluğunun %31.72 ile memur aileler olduğu, kredi kartı olmayan ailelerin ise %58.33 gibi bir oranla diğer olarak adlandırılan meslek grubunda olduğu gözlenmiştir.

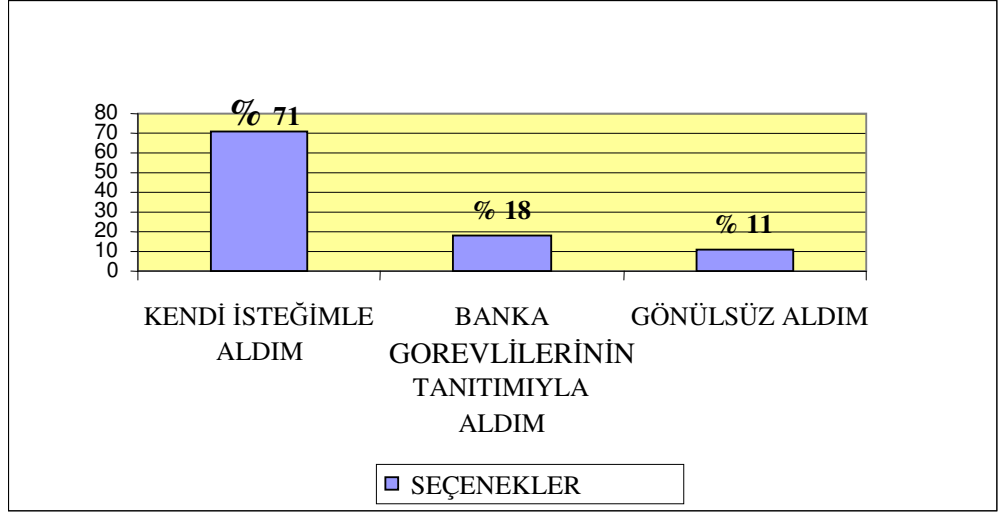
Analiz sonuçlarına göre ailelerin aylık toplam tüketim harcaması ve kredi kartı harcaması sırasıyla, 206 175 YTL ve 131 580 YTL olarak belirlenmiştir (Çizelge 5.3).

Kredi kartı harcamasının aylık kredi kartı kullanan ailelerin toplam tüketim harcaması içindeki payı I.grupta %68,64, II. grupta %53,17 ve III. grupta 75,87 olarak belirlenmiştir. Buna göre, kredi kartı harcaması gelir seviyesi en yüksek olan III. grupta daha çok yapılmaktadır.

Çizelge 5.4: Ailelerin Aylık Ortalama Tüketim, Kredi Kartı Harcamaları

Gelir Grupları	Toplam Tüketim Harcaması(1)	Kredi Kartı Kullanan Ailelerin Toplam Tüketim Harcaması(2)	Kredi Kartı Harcaması(3)	3/1 %	3/2 %
I.Grup	23375	19725	13540	57.93	68.64
II.Grup	70400	65900	35040	49.77	53.17
III.Grup	112400	109400	83000	73.84	75.87
Toplam/Ortalama	206175	195025	131580	67.47	63.82

Kredi kartına sahip olanların büyük bir çoğunluğu sahip olduğu kredi kartlarını kendi isteğiyle aldıklarını belirtmişlerdir. Toplam kullanıcıların %71'i kredi kartlarını bankalara yapmış oldukları başvuru sonucunda, %18'i bankada çalışan kişilerin tanıtımıyla ve son olarak da %11'i ise kredi kartını gönülsüz olarak aldıklarını belirtmişlerdir.

Şekil 2: Sahip Olunan Kredi Kartı Ne Şekilde Elde Edildi? (%)

Kart kullanıcılarının büyük bir çoğunluğunun birden fazla kredi kartına sahip olduğu görülmektedir. Toplam kullanıcıların %54'ü bir veya birden fazla kredi kartına sahip olduklarını belirtmişleridir. Bununla birlikte, görüşülen bireylerin önemli bir bölümü iki farklı kart kullanmaktadır. İki farklı kart kullanan bu grubun oranı %43'tür. İkidenden fazla karta sahip olanların oranı ise %32'dir. Bu kartların hesap kesimi birbirinden farklı olmakta ve müşteriler ödemelerini farklı aylarda yapabilmektedir. Ayrıca, kartlardan birinin çalınması, kaybolması veya o bankanın sisteminin çalışmaması gibi durumlarda, farklı iki kart kullanmanın faydalarını kullanıcılar daha iyi görmektedirler. Bu gibi durumlarda bireylerin kredi kartı ile yaptıkları harcamalar kesintiye uğramadan sürdürebilmektedirler. Sadece tek bir karta sahip olanların oranı ise oldukça düşüktür. Bu kesim, daha çok muhafazakar olmakla birlikte, kart yenileme ücretlerini de fazla bulmaktadırlar. Bu yüzden de daha fazla kartla uğraşmak istememektedirler. Bunların dışında ek kart kullanan kişilerin sayısı da oldukça yüksek seviyededir. Araştırma bulgularına göre, kart kullanıcıların yaklaşık %37'sinin ek kartı bulunmaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre, kart kullanıcılarının %83'ü nakit çekim yapmadıklarını, kartları sadece alışveriş yaparken kullandıklarını belirtmişlerdir.

Bunun yanı sıra görüşülen bireylerin %97'si kredi kartı limitinin yeterli olduğunu ve limitini arttırmak istemediklerini beyan etmişlerdir. Bunun nedenini de eğer limit arttırımı olursa, harcama miktarında artış olma ihtimalinin yükseleceği olarak açıklamışlardır.

Analiz sonuçlarına göre, kredi kartı kullanıcılarının %86'sı internet üzerinden alış veriş yapmadıklarını belirtmişlerdir. Ankete katılan kişilerin, %48'i güvenlik konusunda endişeli olduklarını ve kredi kartı ile internette alış veriş yapmanın hiç güvenli olmadığını, %39'u internette kredi kartı ile alış veriş yapmaya ihtiyaç hissetmediklerini, %13'ü de internette alış veriş yapmaya karşı olmadıklarını ancak bilgisayar kullanma olanağı olmadığını belirtmişlerdir.

Kart sahipleri kartlarını bir çok farklı yerde kullanabilmektedir. Günümüzde kart kabul eden işyerlerini türleri o kadar çeşitlenmiş ve çoğalmıştır ki, bu durum kart sisteminin açık bir göstergesi olmuştur. Çizelge 5.5.'de her gelir grubunda harcama türlerine göre aylık kredi kartı kullanımı görölmektedir. Analiz sonuçlarına göre, kredi kartı kullanımı en fazla %27'lik oranla ticari mal alımındadır. Bu durum ise %27 pay ile, son yıllarda dikkat çekici bir artışa delil olmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre ticari mal alımı için kart kullanımının birinci sırada olmasının nedeni, Burdur ilinde esnaf kesiminin kredi kartı kullanarak ticari mal alma alışkanlığı olmasıdır. Asıl amacı, bireysel alış verişi ve tüketim hacmini geliştirmek olan kredi kartları, ölkemizde üretimde ve ticari hayatta kullanılır hale gelmiştir. Bunun sebebi ise, çek kullanımındaki aksaklıklar ve senet kullanımının azalmasıdır. Fakat karşılıksız çek kullanımında caydırıcılık unsuru olan hapis cezasının kaldırılarak yerine para cezasının getirilmesi, çeklerin güvenilirliğinin ve kullanım oranının düşmesine neden olmuştur. Bu nedenle de satıcılar karşı taraftan, daha güvenilir buldukları kredi kartlarını talep etmektedirler. Böylece alacaklarını garanti altına almaktadır. Kart kullanımında ikinci sırada %25,33 ile gıda harcaması yer almaktadır. Diğer kullanım yerleri ise, %17,70 ile benzin, %16 ile tekstil ürünleri, %8,54 ile fatura harcamaları, %3,64 ile beyaz eşya ve son olarak %1,08 ile sağık harcamaları olmuştur.

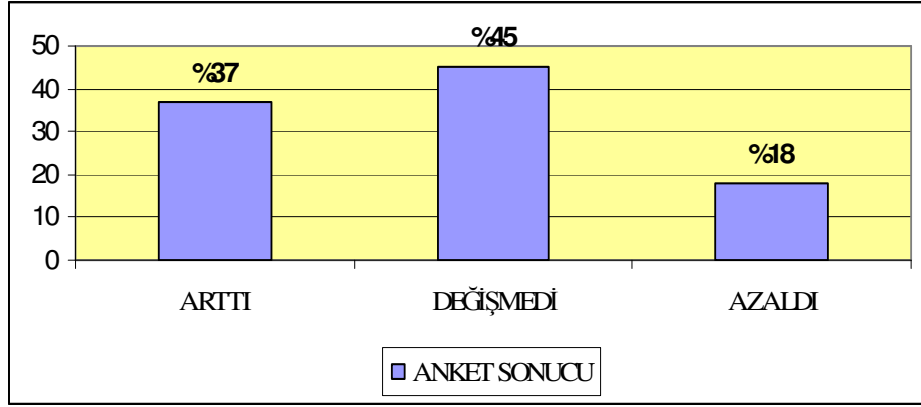
Çizelge 5.5: Ankete Katılanların Harcama Türlerine Göre Aylık Kredi Kartı Kullanımı

Harcama Türleri															
Gelir Grupları	Gıda		Benzin		Fatura		Giyim		Sağlık		Beyaz Eşya		Diğer		Toplam
	YTL	%	YTL	%	YTL	%	YTL	%	YTL	%	YTL	%	YTL	%	
I.Grup	3820	11.46	1350	5.80	930	8.27	2660	12.16	280	19.85	1050	21.97	3450	9.68	13540
II.Grup	12965	38.89	7240	31.08	3290	29.27	5915	27.04	150	10.64	700	14.64	4780	13.41	35040
III.Grup	16550	49.65	14700	63.12	7020	62.46	13300	60.80	980	69.51	3030	63.39	27420	76.91	83000
Toplam	33335	100	23290	100	11240	100	21875	100	1410	100	4780	100	35650	100	131580

İncelenen ailelerin büyük bir çoğunluğunun kredi kartı borçlarını tamamını zamanında ödeyebildiği ortaya çıkmıştır. Buna göre %79 gibi büyük bir çoğunluk borcunu aksatmadan ödemektedir. Geri kalan %21’lik kesim ise kredi kartı borcunun asgari tutarını ödeyebilmekte veya borcunu ödeyememektedir. Ancak kart kullanımlarındaki hızlı artış ve tüketicilerin kredi kartı ile alış veriş alışkanlıklarındaki artışlar göz önüne alınırsa, bu oranların değişebileceği düşünülmektedir.

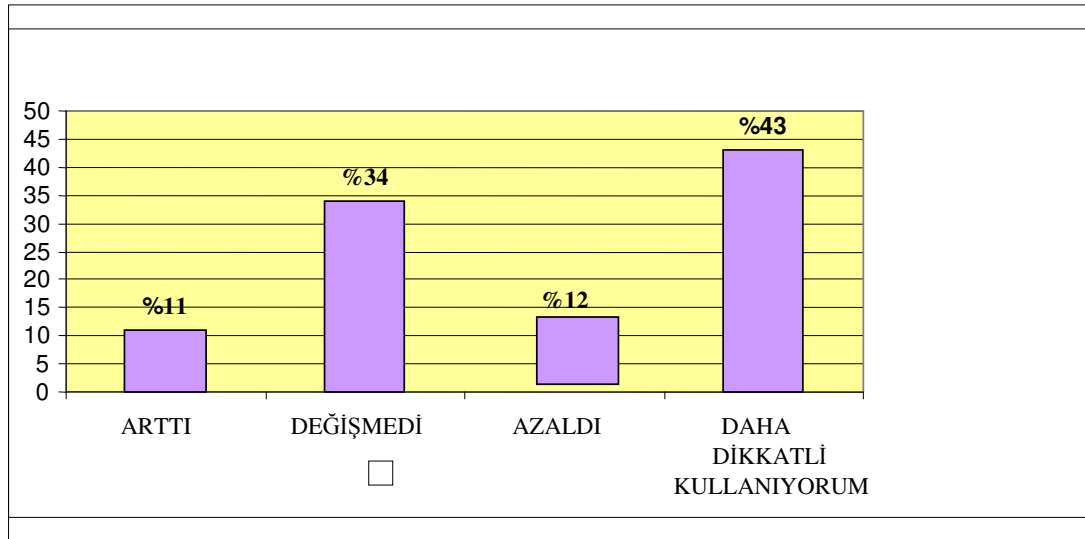
Kart kullanıcıları, aile bütçelerinin yeterli olmadığı zamanlarda formalitesiz ve kefilsiz kredi imkanını kullanmaktadırlar. Fakat kullanıcılar, faiz oranı diğer tüketici kredilerine göre daha fazla olan kredi kartlarını taksitlendirme yapmaktan ya da tamamını son ödeme tarihi geçtikten sonra ödemekten kaçınmaya çalışmaktadırlar. Bankalar, alınan taksitlendirme faizlerinden ve komisyonlarından iyi getiriler elde ederken, bu yöntemi kullanan ailelerin bütçeleri, sürekli faiz ödemek zorunda kalmaktadır.

Ankete katılan kişilerin son 3 yılda kredi kartı kullanımına bakıldığında %45’inin kullanım oranının değişmediğini, %37’sinin kart kullanımını arttırdığını ve %18’lik bir kesim ise kredi kartı kullanımını azalttığını belirlenmiştir.

Şekil 3: Ankete Katılanların Son 3 Yılda Kredi Kartı Kullanım Oranı(%)

İncelenen ailelerde 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizi sonrasında kredi kartı kullanımı da incelenmiştir. Alınan sonuçlarda krizlerin etkilerinin beklendiği gibi olduğu gözlemlenmiştir. Buna göre, ankete katılan kişilerin %43'ü krizlerden sonra kredi kartlarını daha dikkatli kullandıklarını belirtmişlerdir. %34'ü kredi kartı kullanımının değişmediğini, %12'si azaldığını ve %11'i ise krizlere rağmen kredi kartı kullanım oranında artış olduğunu belirtmişlerdir. Krizden sonra kartlarını daha dikkatli kullanmaya çalışan %43'lük kesim, kesinlikle taksitlendirmelerden ve nakit çekimlerden kaçındıklarını ifade etmişlerdir.

Şekil 4: Ekonomik Krizi Takiben Kredi Kartı Kullanım Oranları (%)

Krizle birlikte paralel olarak, kredi kartlarını nakit çekim için kullanan ve harcamalarını taksitlendiren tüketiciler, krize borçlu girmişlerdir. Borçlarının tamamını kapatamayanlar yüksek faizlere katlanmak zorunda kalmışlardır. Kriz döneminde bazı bankalar kartlardan nakit çekim yapılmasını yasaklarken, bir çok banka kart fazilerini aylık %10-%12 civarlarını; bir kısmı da %16 gibi oldukça yüksek oranlara çekmişlerdir. Böylece bir çok kart kullanıcısı yüksek miktarlarda faiz borcuyla mükellef olmuş, çoğu kişinin kredi kartı borcu idari veya yasal takibe geçmiş ve sonuç olarak bu kesim kart kullanmayı tamamen bırakmak zorunda kalmıştır.

5.3 MODEL SONUÇLARI

Ailelerin kredi kartı kullanım tercihlerini açıklayan Logit modeline ait sonuçlar Çizge 5.6’da verilmiştir. Logit modelinin başarı ölçütleri olarak genellikle modelin doğru tahmin oranı, Maddala ve Cragg-Uhler belirlilik katsayıları (R^2) kullanılmaktadır.¹³⁰ Analiz sonuçlarına göre, modelin doğru tahmin oranı %92, Maddala belirlilik katsayısı 0.68 ve Cragg-Uhler belirlilik katsayısı 0.16 olarak tahmin edilmiştir.

Çizelge 5.6 Ekonometrik Analiz Sonuçları

Değişkenler	Katsayılar	t-değeri
GII	1.468	1.705*
GIII	2.153	1.701*
OAG	-0.321	-0.488
EGI	1.187	1.673*
CR	0.802	0.108
Y	-0.632	-0.875
MD	-0.381	-0.470
C	0.262	0.366
Sabit	0.975	0.903
Maddala R^2	0.676	
Cragg-Uhler R^2	0.162	
Doğru Tahmin Oranı	0.92	

* %10 seviyesinde anlamlıdır.

Analiz sonuçlarına göre, modele dahil edilen değişkenlerden ortalama aile genişliği, kişinin ortalama yaşının 34 ve üzerinde olması ve medeni durumu

¹³⁰ Greene;2000,s.100

dışındaki değişkenlerin tamamı beklenen işarete sahiptir. Modele dahil edilen değişkenlerden ailelerin aylık ortalama geliri ile kredi kartı kullanım tercihi arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Gelir seviyesi yükseldikçe ailelerin kredi kartı sahip olma olasılığı artmaktadır. En düşük gelir seviyesinde bulunan ailelerde kredi kartı kullanımı yaygın değildir. Bununla birlikte, değişkenlerimizden birinci ve ikinci gelir grubundaki kişiler ve ankete katılanların eğitim durumu % 10 önem seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Modele dahil edilen bir diğer değişken ise, kişinin eğitim düzeyidir. Buna göre, kişinin eğitimi lise ve daha yüksek seviyede ise kredi kartı sahip olma olasılığı artmaktadır. Ailelerin kredi kartı kullanımını etkileyen bir diğer önemli değişken de kişinin cinsiyeti ve kişinin araba sahibi olup olmayışıdır. Analizde bu değişkenle kredi kartı kullanımı arasında pozitif bir ilişki olduğu ortaya konmuştur. Buna göre, erkeklerde kredi kartı kullanımı bayanlara göre daha yaygın olduğu gözlemlenmiştir. Aynı şekilde, eğer kişi araba sahibi ise, gelir seviyesindeki pozitif yönlü ilişkiye paralel olarak, kredi kartı sahip olma olasılığı artmaktadır.

Modelimize açıklayıcı değişken olarak ilave edilen ailelerin ortalama genişliği, kişinin yaşı ve medeni durumuna ilişkin değişkenlerde ise, kredi kartı kullanımı negatif yönlü ilişkiye sahiptir. Buna göre ortalama aile genişliği 3 ve üzerinde olana ailelerde kredi kartı sahipliğinin olasılığı daha azdır. Aynı şekilde, kişinin yaşı 34 ve üzerinde olması durumunda bireyin kredi kartı sahip olma olasılığı azalmaktadır. Modeldeki bir diğer değişken olan kişinin evli olması kredi kartı kullanımını azaltıcı yönde bir etkide bulunduğu analiz sonuçlarıyla belirlenmiştir. Bu değişkende kredi kartı kullanımının artması beklenirken, kredi kartı sahipliği ile ters yönde bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

SONUÇ

Ülkemizde 2000 yılında 13,4 milyon olan kredi kartı sayısı, 2005 yılı sonu itibarıyla 30 milyona ulaşmıştır. Bu kartlarla yapılan alışveriş ve çekilen nakit avanslar toplamı 2000 yılında 10,5 milyon YTL iken 2005'te 86,5 milyon YTL'ye çıkmıştır.

2005'te gerçekleşen 86,5 milyar YTL'lik tutarın 8,5 milyarı nakit avans çekimi olmuştur. Bu rakam toplam kredi kartı işlemlerinin yüzde 10'unu oluşturmaktadır. İnsanlar yüksek faizi ve komisyonu göze alıp kredi kartından nakit borç çektiği kolayca anlaşılmaktadır. Şu anda Türkiye'de kredi kartlarına uygulanan aylık faiz oranı bankasına göre yüzde 6,2 ile yüzde 2,75 arasında değişmektedir. Ağırlıklı ortalama ise yüzde 5,3 olarak hesaplanmıştır. Enflasyondan arındırarak düşündüğümüzde yıllık oran yüzde 50 civarında bir reel faize karşılık gelmektedir. Kredi kartı faizleri bütün dünyada diğer borç faizlerinin çok üzerinde olmasına karşılık, ama Türkiye'deki kadar yüksek değildir. Yıllık enflasyonun yüzde 1-2 arasında seyrettiği ABD'deki oran yaklaşık yüzde 11-18 arasında olmakla birlikte, Türkiye'dekinin çok altındadır. AB'deki durum da aşağı yukarı ABD ile aynıdır.

Pek çok kart sahibi, her ay gelirinin üzerinde harcama yapıp borcunun bir kısmını sonraki döneme bırakmaktadır. Bazı bireyler kontrol dışı harcadığı için, bazıları da kazancı yetmediği için bu duruma düşmektedir. Aynı durum ileriki aylarda da devam edince biriken borç ve faiz altından kalkılmaz hal alıp kişisel iflaslara yol açabilmektedir.

Bu çalışmada, Burdur ili kentsel alanda yaşayan ailelerin kredi kartı kullanım durumları ve kredi kartı kullanımını etkileyen sosyo-ekonomik faktörler analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, ailelerin %88'i kredi kartı kullanmaktadır. Ankete katılanların, % 63'ünü erkek, %37'sini bayanlar oluşturmuştur. Yapılan ankette, toplam tüketim harcamasında kredi kartının payı %64 olarak belirlenmiştir.

Analiz sonuçlarında ailelerin aylık toplam tüketim harcaması ve kredi kartı harcaması sırasıyla, 206 175 YTL ve 131 580 YTL olarak belirlenmiştir. Araştırma sonuçları, gelir seviyesi ile kredi kartı kullanımı arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. Gelir seviyesi yüksek seviyelere geldikçe kredi kartı kullanım alanları da genişlemekte ve kişinin kredi kartı kullanımı artmaktadır.

Özellikle, yüksek gelir seviyesinde bulunan kişilerde, yapılan harcamalarda ticari mal alımı yapılması da dikkati çeken bir diğer nokta olmuştur. Kredi kartı kullanıcılarının %86'sı internet üzerinden alış veriş yapmadıklarını belirtmişlerdir. Ankete katılanların büyük bir çoğunluğu güvenlik konusunda endişeli olduklarını ve bu nedenle de kredi kartı ile internette alış veriş yapmadıklarını belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan kişilerin %97'si kredi kartı limitinin yeterli olduğunu ve limitini arttırmak istemediklerini belirtmişleridir. Bunun nedenini de eğer limit arttırımı olursa, harcama miktarında artış olma ihtimalinin yükseleceğı olarak açıklamışlardır.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

- AMEMIYA T., **Advanced Econometrics**, Cambridge, MA Harvard University, 1983.
- AURIEMMA, MICHAEL J. COLEY, , ROBERT S., **Bankcards**, American Bankers Association, Washington, 1992.
- CLOUGH B., **Cheating at Cards-Plastic Fraud; Sharp Practices and Naive Systems**, Hideway Publications, London, 1994
- ÇEKER M., **Kredi Kartı Uygulaması ve Özel Hukuk Açısından Kredi Kartının Hukuka Aykırı Kullanımı**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1997.
- ÇIRPAN B., **Kredi Kartları**, Ezgi Yayınları, Bursa, 2000.
- DRURY, TONY, FERRIER, CHARLES, W., **Credit Cards**, Butterworths, London 1984.
- GREENE, W.H., **Econometric Analysis**, Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 2000.
- GUJARATI D.N., **Basic Econometrics**, Mc Graw-Hill Inc, USA, 1995.
- KARATAN F., **Bankacılıkta Ödeme Sistemlerinin Otomasyonu, Elektronik Fon Transfer Sistemleri**, Türkiye Bankalar Birliği Yayını No.12, 1990.
- LINDSEY I., **Credit Cards, The Authoritative Guide to Credit and Payment Cards**, Bedfordshire: Rushmere Wynee Ltd., England, 1994.
- MAYER M., **Yeni Kuşak Bankacılık**, BZD Yayıncılık, İstanbul, 1997.
- STEPHENSON G., **Credit, Debits and Cheque Cards, Law and Practice**, Central Law Publishing Birmingham, , 1993.
- TEOMAN Ö., **Türkiye’de Bireysel Bankacılığın 3.Yılı, Çağdaş Ödeme Sistemleri ve Kredi Kartı**, Yapı Kredi Panelleri, İstanbul 1989.
- TEOMAN Ö., **Türkiye’de Bireysel Bankacılığın 3. Yılı, Çağdaş Ödeme Sistemleri ve Kredi Kartı**, Yapı Kredi Panelleri, İstanbul 1992.
- YETİM, S., **Kredi Kartları ve Tüketici Kredileri**, SPK Yayınları N:69, Ankara, 1997.
- YILMAZ E., **Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması ve Ekonomik Etkileri**, Türkmen Kitapevi, İstanbul, 2000.
- ZARAKULU A., **Para ve Kredi Bilgisi**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Bankacılık Serisi N:5, Ankara, 1987.

Makaleler:

- ÇELİK YILMAZ S., “VISA Kart Hırsızını 10 Dakikada Bulacak”, **Hürriyet**, 25 Mart 1998.
- KARAMAN M., “Çağdaş Ödeme Aracı Kredi Kartı”, **Para ve Sermaye Dergisi**, Nisan 1990.

MANN R.J., “Credit Cards and Debit Cards in the United States and Japan”, University of Texas, **Vanderbit Law Review**, 2002.

NOCERA J., “A Piece of the Action”, **Simon and Schuster**, New York, 1994.

ONAY M., “Kartı Çalan Soluğu Benzin İstasyonunda Alıyor”, **Dünya Ekonomi Gazetesi**, Kredi Kartı Eki, 24 Kasım 1997.

ORHANER E., “Üye İşyerlerinin Banka Kredi Kartlarına Karşı Yaklaşımları”, **Bankacılık Dergisi**, Sayı 27, Temmuz-Ağustos 1999.

ÜNVER S., “Kredi Kartı Yolsuzlukları, Bankalar, Kart Sahipleri ve Ötekiler”, **Finans Dünyası**, Mart 2000.

YILMAZ E., “Plastik Kart Dünyası”, **Dünya Ekonomi-Politika Gazetesi**, Kredi Kartları Eki, 24 Kasım 1997.

Diğer:

Dergiler:

Pano Dergisi, “Banka Kartlarının Alışverişlerde Kullanımı”, BKM Yayını, Ağustos 1997, Sayı 1, s.3.

Pano Dergisi, Kasım 1998, Sayı 4.

Pano Dergisi, Mayıs 1998, Sayı 3.

Pano Dergisi, Temmuz 2001, Sayı 9.

Gazeteler:

DÜNYA GAZETESİ, Bireysel Bankacılık Eki, “Kart Dolandırıcılarına Göz Açtırılmayacak”, 20 Kasım 2000, s. 8.

HÜRRİYET, “Kartlarda 10 Dolandırıcılık Yöntemi”, **Hürriyet**, 5 Ekim 1998.

RADİKAL, Borsa Eki, 29 Nisan 2001.

Raporlar:

The Monopolies and Mergers Commission Credit Cards Services, **A Report on Supply of Credit Card Services in The United Kingdom**, London, 1989.

MasterCard Security Officers Guide, Section 2, p. 95

İnternet Kaynakları:

Bankalararası Kart Merkezi A.Ş., <<http://www.bkm.com.tr>>

Kredi Kayıt Bürosu A.Ş., <<http://www.kkb.com.tr>>

<<http://www.ntvmsnbc.com>>, “Türkiye’de Sahte Kartlar Artışta”, 10 Şubat.2002.

<<http://www.ntvmsnbc.com>>, “Türkiye’de Sahte Kartlar Artışta”, 10 Şubat.2002 .

<http://www.ntvmsnbc.com>,”Kart Borçları Bütçeleri Zorluyor”, 22 Aralık 2001.

LITTAS R., “Kart Sahteciliğiyle Mücadele”, 07 Şubat 2002,
<http://www.ntvmsnbc.com>

Tezler:

AYABAKAN İ. T., **Credit Card Possesion in Turkey**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Eylül 2002.

ÇAKIR A., **Türkiye’de Kredi Kartlarının Ekonomi Üzerine Etkileri ve Kullanımına İlişkin Bir Araştırma**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli, Eylül 2002.

ÇEMREK F., **Tüketici Tercihinin Belirlenmesinde Kullanılan Konjoint Analizi ve Kredi Kartı Tipi Tercihine İlişkin Bir Uygulama**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, Haziran 2001.

Yasalar,Yönetmelikler:

Bankalar arası Kart Merkezi, Takas Merkezi Yönetmeliği, 27 Nisan 1999.

Bankalar Kanunu, 4389 sy,22. madde, 8. fıkra.

16 Haziran 1994 tarih ve 538 sayılı K.H.K., 83. madde, 1. fıkra.

EK 1: ANKET FORMU

A.TÜKETİCİNİN SOSYO EKONOMİK YAPISI

1.Aile Bireylerinin Sayısı,Eğitim Durumları

	CİNSİYET	YAŞ	MEDENİ DURUM	EĞİTİM DURUMU	MESLEK	AYLIK GELİR(YTL)
KENDİNİZ						
ESİNİZ						
COCUK 1						
ÇOCUK 2						
ÇOCUK 3						

1.Eviniz var mı?

B.AİLENİN EKONOMİK DURUMU

A)EVET

B)HAYIR

2.Arabanız var mı?

A)EVET

B)HAYIR

4.Ailenizin aylık ortalama harcaması .....YTL

C.KREDİ KARTI KULLANIMINA İLİŞKİN BİLGİLER

1.Kendinize ait kaç tane kredi kartınız var?

A.1 B.2 C.3 D.4 E.5 VE ÜSTÜ

2.Ailenizde yukarıda belirtmiş olduğunuz kredi kartını ortak kullanan var mı?

A)EVET

B)HAYIR

3.Ailenizde sizden başka kendi adına kredi kartı olan var mı?

A)EVET

B)HAYIR

4.3.soruya yanıtınız EVET ise diğer aile bireylerine ait kredi kartı sayısı.....adettir.

5.Sahip olduğunuz kredi kartlarının tamamını

A..Kendi isteğim ve başvurumla aldım.

B.Banka yetkililerinin tanıtımıyla aldım.

C.Gönülsüz olarak aldım.

6.Aşağıdaki kredi kartlarından hangisi veya hangilerini kullanmaktasınız.(Eğer bir kaç tanesini birden kullanıyorsanız lütfen kutucuğa (MİKTAR OLARAK YTL) belirtiniz)

	AYLIK ORTALAMA HARCAMA (YTL)
A)OYAKBANK KREDİ KARTI	
B)AKBANK AXESS CARD	
C)HSBC ADVANTAGE CARD	
D)CITIBANK	
E)DIŞBANK IDEAL CARD	
F)İŞ BANKASI MAXİMUM CARD	
G)YAPI KREDİ WORLD CARD	
H)FİNANSBANK GALAXY CARD	
I)GARANTİ BONUS CARD	

7.Kredi kartınızı en çok hangi alışverişlerinizde kullanırsınız?

KULLANIM ALANI	AYLIK ORTALAMA HARCAMA(YTL)
A.GIDA HARCAMASI	
B.BENZİN	
C.FATURA ÖDEMELERİ	
D.GİYİM EŞYASI/KIYAFET	
E.SAĞLIK GİDERLERİ	
F.BEYAZ EŞYALAR	
G.DİĞER(BELİRTİNİZ)	

8.Özellikle gıda ve giyim alışverişi yapacak olduğunuz yerleri seçerken kredi kartı kullanma imkanı olması:

A.Çok Önemli   B.Önemli   C.Önemsiz

9.Hangi sıklıkta kredi kartı kullanmaktasınız?

A.HAFTADA BİR KAÇ KERE
B.HAFTADA BİR KERE
C.İKİ HAFTADA BİR KERE
D.AYDA BİR KERE
E.NADİREN

10.....durumunda kredi kartı ile alışveriş yaparım.

A.Üzerimde yeterince para varsa
B.Alişveriş miktarı 20 YTL altındaysa
C.Alişveriş miktarı 20 ile 50 YTL arasındaysa
D.Alişveriş miktarı 50 ile 100 YTL arasındaysa
E.Alişveriş miktarı 100 ile 250 YTL arasındaysa
F.Alişveriş miktarı 250 YTL üzerindeyse

11.Kredi kartınızı nakit çekmede kullanıyor musunuz?

A.EVET

B.HAYIR

12.11.soruya cevabınız EVET ise aylık ortalama nakit kullanım miktarı.....YTL'dir.

13. Kredi kartı limitiniz nedir?

A.50 YTL-300 YTL

B.300 YTL-500 YTL

C.500 YTL-1000 YTL

D.1000 YTL-1500 YTL

E.1500 YTL-2000 YTL

F.2000 YTL üzeri

14.Son 3 yılda kredi kartınız iptal oldu mu?Nasıl?

A.Kendi isteğimle iptal ettirdim.

B.Banka tarafından iptal edildi.

C.Hayır iptal olmadı.

15.İptal edildiyse nedeni

A.Ödeme güclüğü

B.Çok fazla sayıda kredi kartımın olması

C.Limitinin yetersiz gelmesi

D.Çoğu yerde geçerli bir kart olmaması.

E.Yaşadığım yerde şubesinin olmaması.

16.Kredi kartı limitiniz yeterli mi?

A.EVET

B.HAYIR

17.Kredi kartı limitinizi arttırmak ister misiniz?

A.EVET İSTERİM B.HAYIR İSTEMEM.

18.Son 3 yılda kredi kartı kullanımınız

A.ARTTI

B.DEĞİŞMEDİ

C.AZALDI

19.Ekonomik krizi takiben kredi kartı kullanımınız:

A.ARTTI

B.DEĞİŞMEDİ

C.AZALDI

D.DAHA DİKKATLİ
KULLANIYORUM

20.Aşağıdaki sorularda kredi kartı kullanma nedenlerinizden bazıları yer almaktadır.Şıkları okuyarak cevabınızı işaretleyiniz.

20.a)Gelir seviyesinin yetersiz olması

A)ÇOK ÖNEMLİ

B)ÖNEMLİ

C)ÖNEMSİZ

20.b)Taksit İmkanı

A)ÇOK ÖNEMLİ B)ÖNEMLİ C)ÖNEMSİZ

20.c)Hediye puanı kazanma

A)ÇOK ÖNEMLİ B)ÖNEMLİ C)ÖNEMSİZ

20.d)Para bulundurmadan alış-veriş imkanı

A)ÇOK ÖNEMLİ B)ÖNEMLİ C)ÖNEMSİZ

21.Bir kredi kartında olmasını beklediğiniz EN ÖNEMLİ ÖZELLİK nedir?

A.Gecikme faizinin düşük olması

B.Verilen hediyelerin çeşitliliğinin artması

C.Her yerde geçerli bir kredi kartı olması

D.Bulunduğum yerde şubesinin olması

E.Alış verişlerde taksit sayısının artması

F.Kazanılan puanların kullanıldığı mağaza sayısının artması

22.Bir bankanın kredi kartını tercih ederken göz önüne alacağınız hususlar nelerdir?

A.Bankanın güvenilir bir banka olması

B.Şube sayısının çokluğu

C.Çoğu yerde geçerli olması

D.Şube personelinin ilgili ve güler yüzlü olması

E.Geri Ödeme işlemlerini kısa zamanda ve hızlı halledilebilmesi

23.Internet ortamında kredi kartı kullanıyor musunuz?

A.EVET

B.HAYIR.

23 nolu soruya evet cevabı verdiyseniz lütfen yanıtlayınız.

23.A.İnternette hangi alış verişleri yapmaktasınız.

A.GIDA

B.GİYİM/TAKI

C.BİLGİSAYAR MALZEMELERİ

D.OTOMOBİL VE YEDEK PARÇALAR

E.MOBİLYA DEKORASYON

F.YEME/İÇME/GEZİ

23.B. İnternette ne kadar sıklıkla alış veriş yapmaktasınız.

A.Haftada bir kaç kere

B.Haftada bir kere

C.İki haftada bir kere

D.Ayda bir kere

E.Nadiren

22.İnternette kredi kartı ile alışveriş yapmama nedenleri:

A.Güvenlik konusundaki endişeler,güvenli olmaması

B.İhtiyaç hissetmeme

C.Bilgisayar kullanma imkanı olmaması

D.Diğer(Belirtiniz.).....

25.Kredi kartı borcunu ödeme zamanında:

A.Tamamını zamanında ödeyebiliyorum.

B.Asgari tutarını ödeyebiliyorum.

C.Borcunu çoğu zaman ödeyemiyorum.

D.Diğer(Belirtiniz)

26. Aklınıza ilk olarak gelen kredi kartı hangisidir?YAZINIZ

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı / Soyadı : Nilay BALKANLI KÜKRER

Adres : Burç Mah.İstasyon Cad.Ap No:7 D:8 BURDUR

Doğum Tarihi: 15.01.1978 / İSTANBUL

Telefon : 0-248-234 24 36 GSM: 0-533-327 47 30/0 505 575 34 50

Medeni Durum: Evli

EĞİTİM DURUMU

01.03.04-.....Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Fakültesi İktisat Bölümü Yüksek Lisans

2001-2002 Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi İngilizce Öğretmenliği Sertifika Programı

1996-2001 İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi / İngilizce İktisat

1991-1994 Bakırköy Yahya Kemal Beyatlı Lisesi / Matematik Bölümü

YABANCI DİL VE DÜZEYİ

İngilizce(Çok iyi derecede)

İŞ TECRÜBESİ

01.02.2005-.....Oyakbank Burdur Şubesi
Cari Hesaplar Yetkili Yardımcısı

01.02.2004-01.02.2005 Burdur Ticaret Lisesi
İngilizce Öğretmenliği

19.10.2001-01.06.2003 ATATEKS Tekstil İşletmeleri A.Ş.
İhracat Departmanı Satış Yöneticisi
Kumaş İhracat Departmanında satış,pazarlama,satış sonrası servis ağında görevli olarak,müşterilerin mal takiplerini, yüklemelerini destek hizmetlerini sağlamak

01.05.2000-07.02.2001 Ekinciler Yatırım ve Menkul Değerler
Araştırma Departmanı Analist

Borsaya kote olmuş şirketlerin günlük,haftalık ve aylık raporlarının hazırlanmasında data-base'lerinin oluşumuna yardımcı olmak ve bu şirketlerin son durumları hakkında müşterilere bilgi sağlamak

13.07.1999-01.09.1999 Garanti Bankası Anadolu Ticari Operasyon Müdürlüğü
İthalat-İhracat Stajı

YETENEKLER

Bilgisayar Bilgisi: Ms Office 2000 (Word,Excel,Power Point,Ms Project Reuters, Metastock

İLGİ ALANLARI

- Finans ve ekonomi ile ilgili programları takip etmek
- Kültürel ve sportif aktiviteler
- Yeni kültürlerle ve insanlarla karşılaşmak ve onları tanımak